

**საქართველოს მეცნიერებისა და
საზოგადოების განვითარების ფონდი
„ინტელექტი“**

ISSN 1512-0333

ს ა ე რ თ ა უ რ ი ს ი

პერიოდული სამეცნიერო ჟურნალი

ი ნ ტ ე ლ ე ქ ტ ი

international periodical scientific journal

INTELLECT

№2(69)

თბილისი, Tbilisi
აგვისტო, August - 2021

**ქურნალი ჟარმოადგენს საქართველოს მეცნიერებისა და
საზოგადოების განვითარების ფონდ „ინტელექტის“
საერთაშორისო კერიოლულ-სამეცნიერო
გამოცემას**

საკორდინაციო სამეცნიერო საბჭო

- ბოშიტსკი იური -** უკრაინის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის კიევის სამართლის უნივერსიტეტის რექტორი, უკრაინის დამსახურებული იურისტი, პროფესორი;
- დიდებულიძე ალექსანდრე -** საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, პროფესორი;
- იადიგარ ალიევი -** აზერბაიჯანის ქ. განჯის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორი, პროფესორი;
- კევეალიკ ანდრეს -** ლიტვის რესპუბლიკის ვილნიუსის ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტორი, პროფესორი;
- ნაკანენჩი ალექსანდრ -** უკრაინის უმაღლესი სკოლის მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი, პროფესორი;
- პოლონსკი ვალენტინ -** რუსეთის განათლების მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, პროფესორი;
- სიროტენკო ანატოლი -** უკრაინის პედაგოგიკისა და ფსიქოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის წამყვანი მეცნიერ მუშაკი, პროფესორი;
- სტეპანოვსკაია ირაიდა -** მოსკოვის მართვის პრობლემების ინსტიტუტის წამყვანი მეცნიერი;
- ფრანგიშვილი არჩილი -** პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი;
- ჩოგოვაძე გოჩა -** იუნესკოს გენერალური დირექტორის მრჩეველი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი, საერთაშორისო ტექნიკური ასოციაციის პირველი ვიცე-პრეზიდენტი.
- ნანობაშვილი ქეთევან -** საკორდინაციო სამეცნიერო საბჭოს სწავლული მდივანი, პროფესორი;
- ჩაჩანიძე გურამ -** საკორდინაციო სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარე, პროფესორი.

სარედაქციო კოლეგია

ანანიშვილი გ., ბახტაძე შ., ბერძულიშვილი გ., გელაძე დ., გიგაშვილი ქ., გობეჩია გ., გოგიჩაიშვილი გ., გოცირიძე გ., დალაქიშვილი გ., დიდმანიძე ვ., დიდმანიძე ი., დონაძე მ., ზირაქაშვილი თ., ინაიშვილი ლ., კაკაშვილი გ., კალანდაძე მ., კამკამიძე კ., კუდავა კ., მასაშვილი დ., მერაბიშვილი ნ., მოდუბაძე ნ., მჭედლური თ., ნიკოლეიშვილი ა., ოსანაშვილი ს., ჟორდანიას ო., რამიშვილი კ., სამხარაძე რ., ქადაგიძე ლ., ღვინფაძე გ., ყვირალაშვილი ა., შიოშვილი ი., ჩაჩანიძე ნ., ცაცანაშვილი მ., წვერაძე ზ., (საქართველო). ბაბაიანი რ., ოკრეპილოვი ვ. (რუსეთი). სემიჩენკო ვ. (უკრაინა). იბადოვ ნადირ ვ. (აზერბაიჯანი). ასლანი ი., დინჩერი ჯ., ეგელი ი., ოზი ა. (თურქეთი).

ქურნალის დამფუძნებელი, მთავარი რედაქტორი და გამომცემელი, პროფესორი გურამ ჩაჩანიძე. WEB – გვერდი - www.Chachanidze.ge.

მოადგილეები: **ქეთევან ნანობაშვილი, იზორ ნოვოიაჰვივი**

ქურნალი გამოდის 1997 წლიდან, გამოიცემა საქართველოს მეცნიერებისა და საზოგადოების განვითარების ფონდი „ინტელექტის“ მიერ

ქურნალის WEB - გვერდი: www.intelecti.ge, ტელ: 599 578616; 599 546705, FAX: 599 528616, ელ. ფოსტა: Intelecti@yahoo.com

**THE JOURNAL “INTELLECT” REPRESENTS THE PERIODICAL-SCIENTIFIC EDITION OF THE
GEORGIAN FOUNDATION FOR DEVELOPMENT OF SCIENCE AND
SOCIETY “INTELLECT”**

Coordinative-Scientific Council

Yuriy Boshytskiy	–	Rector of Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine, Honorary lawyer of Ukraine, Professor;
Chogovadze Gocha	–	Academician of Georgian National Academy of Sciences, First Vice-president of International Union of Technical Associations and Organizations (UATI);
Didebulidze Alexander	–	Corresponding Member of Georgian National Academy of Sciences, Professor;
Keevallik Andres	–	Rector Vilnius Technical University Republic of Lithuania, Professor;
Nakonechniy Aleksandr	–	President Higher School Academy of Sciences of Ukraine
Polonsky Valentin	–	Academician of Russian Academy of Education Sciences;
Prangishvili Archil	–	Professor, Academician of Georgian National Academy of Sciences;
Sirotenko Anatoli	–	Professor, Lead scientist, Ukrainian Scientific Research Institute of Pedagogy and Psychology;
Stepanovskaya Iraida	–	Lead scientist, Institute of Control Sciences (IPU);
Yadigar Vəli oğlu Əliyev	–	Rector of Ganja State University, Professor;
Nanobashvili Ketevan	–	First Deputy Editor-in-Chief, Academic Secretary of the Council;
Chachanidze Guram	–	The Head of Coordinative Scientific Council, The President of Foundation “Intellect”.

Editorial Board

G. Ananiashvili, Sh. Bakhtadze, G. Berdzulishvili, N. Chachanidze, G. Dalakishvili, V. Didmanidze, I. Didmanidze, M. Donadze, K. Gigashvili, D. Gelashvili, G. Gobechia, G. Gogichaishvili, G. Gotsiridze, G. Gvinepadze, L. Inaishvili, L. Kadagidze, G. Kakashvili, M. Kalandadze, K. Kamkamidze, K. Kudava, A. Kvirashvili, D. Makhashvili, T. Mchedluri, N. Merabishvili, N. Modebadze, N. Nakhutsrishvili, A. Nikoleishvili, S. Okhanashvili, K. Ramishvili, R. Samkharadze, I. Shioshvili, M. Tsatsanashvili, Z. Tsveraidze, O. Zirakashvili T., Zhordania (**Georgia**). R. Babayan, V. Okrepilov (**Russia**). V. Semichenko (**Ukraine**). N. V. Ibadov, K.M. Vusal (**Azerbaijan**). I. Aslan, J. Dincher, I. Egell, A. Oz (**Turkey**).

The Founder and Editor-in-Chief of the journal - Professor **Guram Chachanidze**. Internet page www.Chachanidze.ge

Deputy Editors-in-Chief, Professors: K. Nanobashvili, I. Novoiavchev

The journal is being issued by the Georgian Foundation for Development of Science and Society “Intellect” since 1997

Webpage of the journal is available at: www.intelecti.ge

Address: **Tbilisi, Georgia.**

Tel: 599 578616; 599 546705, FAX 599 528616, E-mail: Intelecti@yahoo.com

ს ა ვ ტ ო რ ტ ა ს ა ყ უ რ ა ღ ღ ე ბ ო ღ

„ინტელექტი“ არის საერთაშორისო რეცენზირებადი და რეფერირებადი პერიოდული სამეცნიერო ჟურნალი.

რეფერირებულია საქართველოს ტექნიფორმის ქართულ რეფერატულ ჟურნალში.

ჟურნალს აქვს web გვერდი ინტერნეტში: www.intelecti.ge.

ჟურნალი მიეწოდება საქართველოს სახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებლების და კვლევითი დაწესებულებების თითქმის ყველა ბიბლიოთეკას, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ბიბლიოთეკას, ეროვნულ ბიბლიოთეკას, ტექნიფორმს და სხვ.

ჟურნალი ვრცელდება საერთაშორისო მასშტაბით. იგი იგზავნება 30–ზე მეტი ქვეყნის სასწავლო-სამეცნიერო დაწესებულებასა და ბიბლიოთეკებში; რუსეთის (სანქტ-პეტერბურგი) ნაციონალურ ბიბლიოთეკაში, რუსეთის (მოსკოვი) მეცნიერებათა აკადემიის სამეცნიერო საინფორმაციო ბიბლიოთეკაში, ბრიტანეთისა და ლონდონის ბიბლიოთეკებში, ამერიკის სოციალური კვლევის ინსტიტუტში (ნიუ-იორკი), კალიფორნიის უნივერსიტეტში, გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის განყოფილებაში (UNESCO, პარიზი), ტექნიკურ ასოციაციათა და ორგანიზაციათა საერთაშორისო კავშირში (UATI, პარიზი), გერმანიის, უკრაინის, აზერბაიჯანის, სომხეთის, თურქეთის და სხვ. სამეცნიერო-კვლევით და სასწავლო დაწესებულებებში, სადაც ხდება ჟურნალის დამუშავება, სათანადო მასალის რეფერატულ ჟურნალებსა და საერთაშორისო კატალოგებში შეტანა.

გამოსაქვეყნებელი ნაშრომი უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნებს:

- სამეცნიერო სტატია შეიძლება დაწერილი იყოს ქართულ, რუსულ ან ინგლისურ ენაზე;
- ნაშრომს უნდა ახლდეს რეზიუმე (7-8 სტრიქონი) ქართულ ენაზე (რეზიუმეში ფორმულებისა და ნახაზების შეტანა დაუშვებელია);
- ნაშრომს უნდა ახლდეს მოკლე შინაარსი ინგლისურ ენაზე, მისი მოცულობა არ უნდა იყოს ათას სასტამბო ნიშანზე ნაკლები. უნდა ითარგმნოს ნაშრომის სათაური, ავტორის სრული სახელი და გვარი;
- ნაშრომს უნდა ახლდეს შესაბამისი სპეციალობის მეცნიერებათა დოქტორის წარდგინება, მისი გამოქვეყნების მიზანშეწონილობის შესახებ;
- ნაშრომი უნდა იყოს აწყობილი **Microsoft Word**-ში;
- ქართული ნაშრომი იწყობა **Sylfaen** შრიფტით;
- რუსული და ინგლისური ნაშრომები იწყობა **Times New Roman** შრიფტით;
- შრიფტის ზომა 10, ინტერვალით ერთი;
- ნაშრომის მოცულობა არ უნდა აღემატებოდეს 4 ნაბეჭდ A4 ზომის გვერდს, თანდართული ძირითადი ლიტერატურის ჩამონათვალით (არა უმეტეს 8-10 დასახელებისა) და რეზიუმეების ჩათვლით;
- ნაშრომს ცალკე ფურცელზე უნდა დაერთოს ავტორის საკონტაქტო რეკვიზიტები: მისამართი (სახლის, სამსახურის, სასწავლებლის), სამეცნიერო ხარისხი და წოდება, თანამდებობა, ტელეფონის ნომერი, ფაქსი, ელ. ფოსტა;
- ნაშრომი უნდა მოგვაწოდოთ კომპიუტერში აწყობილი დისკით და გამობეჭდილი ერთ ეგზემპლარად A4 ზომის ქაღალდზე, შესაძლებელია ნაშრომის მოწოდება ელექტრონული ფოსტითაც მისამართზე: Intelecti@yahoo.com
- ნაშრომის პირველი გვერდის დასაწყისში უნდა აღინიშნოს, მეცნიერების რომელ დარგს მიეკუთვნება.

დამატებითი ინფორმაციისთვის დაგვიკავშირდით ტელეფონებზე:

გურამ ჩაჩანიძე - 599 578616; ქეთევან ნანობაშვილი - 599 546705.

0111 განათლების მეცნიერება

ნინო სოხაძე
ესთეტიკური დამოკიდებულების აღზრდა მოზარდში. 9

ნონა ფოცხვერაშვილი
უნივერსიტეტის სტუდენტების სწავლის მოტივაცია. 11

ირმა ქობულაშვილი
თომას ჯეფერსონი და აშშ-ს საჯარო განათლების სისტემა. 16

ნინო ჩახუნაშვილი
მოზარდთა ინდივიდუალური თავისებურებების გათვალისწინების აუცილებლობა. 21

0231 ენის დაუფლება

ეთერ ბრეგაძე
მსაზღვრელ-საზღვრულის საკითხი კონსტანტინე გამსახურდიას პოემაში „დავით აღმაშენებელი“. . . 26

0311 ეკონომიკა

ნატალია იაცევიჩი, იბრაიმ დიდმანიძე, მერაბ მეგრელიშვილი
მცირე და საშუალო ბიზნესის როლის შეფასება ბელორუსიის რესპუბლიკის გომელის რეგიონის კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფის სისტემაში და ბელორუსიის რესპუბლიკისა და საქართველოს სავაჭრო-ეკონომიკური თანამშრომლობის ზოგიერთი საკითხი. 30

0313 ფსიქოლოგია

მზია თედიაშვილი
პრობლემები, რომლებსაც სტუდენტები აწყდებიან დისტანციური სწავლების დროს. 40

0413 მენეჯმენტი და ადმინისტრირება

რუსუდან ციციშვილი
შრომითი ღირებულებები და ინდივიდუალური მიდგომა მუშაკის მოტივაციისადმი. 45

0421 სამართალი

ნინო გაგუა
2002/65/EU ევროდირექტივის გავლენა გერმანულ კანონზე დაზღვევის ხელშეკრულების შესახებ, §9 VVG ხელშეკრულების უარყოფის უფლება. 49

ნინო გაგუა
დამზღვევის ბრალი სადაზღვევი შემთხვევის დადგომისას - შედარებით-სამართლებრივი ანალიზი გერმანული და ქართული დაზღვევის სამართლის მიხედვით. 53

0541 მათემატიკა

მაკა ლომთაძე	
განსაზღვრული ინტეგრალის გამოყენება ეკონომიკაში (I ნაწილი)	57
მაკა ლომთაძე	
განსაზღვრული ინტეგრალის გამოყენება ეკონომიკაში (II ნაწილი)	62
ზაურ ფურცელაძე	
მუავრის ფორმულის ზოგიერთი გამოყენება ტრიგონომეტრიაში	66
ზაურ ფურცელაძე	
არასტანდარტული განტოლებები და მათი ამოხსნა.	68

0611 კომპიუტერის გამოყენება

კონსტანტინე კულიჯანოვი	
ნეირონული ქსელები რისკების სამართავად სადაზღვევო მენეჯმენტში.	70
სიმონ პოჩოვიანი	
ინფორმაციის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა ინფორმაციული ტექნოლოგიების საფუძველზე. . .	74

1015 მოგზაურობა, ტურიზმი და დასვენება

თამარ ქობლიანიძე	
საქართველო და კულტურული ტურიზმის თანამედროვე პარადიგმები.	77

1014 სპორტი

გიორგი სიბაშვილი	
საჭადრაკო მინიატურები.	82

C O N T E N T S

0111 EDUCATION SCIENCE

Nino Sokhadze NURTURING OF AESTHETIC ATTITUDES IN ADOLESCENTS.	9
Nona Potskhverashvili LEARNING MOTIVATION OF UNIVERSITY STUDENTS.	11
Irma Kobulashvili THOMAS JEFFERSON AND PUBLIC EDUCATION SYSTEM IN THE USA.	16
Nino Chakhunashvili THE NECESSITY OF CONSIDERING ADULTS INDIVIDUAL CHARACTERISTICS.	21

0231 LANGUAGE ACQUISITION

Eter Bregadze THE ISSUE OF THE DEFINITIVE-ANTECEDENT IN KONSTANTINE GAMSAKHURDIA'S POEM "DAVID THE BUILDER"	26
--	----

0311 ECONOMICS

Yatsevich N.V., Didmanidze I. Sh., Megrelishvili M. ASSESSMENT OF THE ROLE OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN THE SYSTEM OF ENSURING THE COMPETITIVENESS OF THE GOMEL REGION OF THE REPUBLIC OF BELARUS AND SOME ISSUE OF TRADE AND ECONOMIC COOPERATION OF THE REPUBLIC OF BELARUS AND GEORGIA.	30
---	----

0313 PSYCHOLOGY

Mzia Tediashvili THE PROBLEMS STUDENTS ENCOUNTER WHILE LEARNING ONLINE.	40
--	----

0413 MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

Rusudan Tsitskishvili WORK VALUES AND INDIVIDUAL APPROACH TO EMPLOYEE MOTIVATION.	45
--	----

0421 LAW

Nino Gagua EURO DIRECTIVE 2002/65/EU INFLUENCE ON GERMAN LAW ON INSURANCE AGREEMENT, §9 VVG RIGHT OF WITHDRAWAL OF THE AGREEMENT.	49
Nino Gagua THE FAULT OF THE POLICYHOLDER UPON OCCURRENCE OF THE INSURED EVENT - COMPARATIVE-LEGAL ANALYSIS ACCORDING TO THE GERMAN AND GEORGIAN INSURANCE LAWS.	53

0541 MATHEMATICS

Maka Lomtadze	
USING A DEFINITE INTEGRAL IN ECONOMICS.	57
Maka Lomtadze	
USING A DEFINITE INTEGRAL IN ECONOMICS.	62
Zaur Purceladze	
SOME APPLICATIONS OF THE MUAWHAR FORMULA IN TRIGONOMETRY.	66
Zaur Purceladze	
NONSTANDARD EQUATION AND ITS SOLUTION.	68

0611 COMPUTER USE

Konstantin Kulijanov	
NEURON NETWORKS FOR RISK ESTIMATION IN INSURANCE MANAGEMENT.	70
Simon Pochovyan	
ENSURING INFORMATION SECURITY BASED ON INFORMATION TECHNOLOGIES.	74

1015 TRAVEL, TOURISM AND LEISURE

Tamar Koblianidze	
GEORGIA AND MODERN PARADIGMS OF CULTURAL TOURISM.	77

1014 SPORTS

Giorgi Sibashvili	
CHESS MINIATURES.	82

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

ნინო სოხაძე

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Kutaisi Akaki Tsereteli State University, Georgia

ესთეტიკური დამოკიდებულების აღზრდა მოზარდში

ესთეტიკას დიდი მნიშვნელობა აქვს მოზარდის პიროვნებად ფორმირებაში.

ძალიან ბევრი მწერალი, როგორც ევროპის, ასევე ამერიკის, ქართული მწერლობა, განსაკუთრებით თანამედროვე, წერს იმ პრობლემაზე, რაც ყველაზე მტკივნეულია დღეს - „ტექნიკური გაუცხოება“.

სამწუხაროდ, ადამიანების დიდ ნაწილს სამყაროსადმი ჩამოყალიბდათ მომხმარებლური დამოკიდებულება და გაქრა ესთეტიკური დამოკიდებულება.

სინამდვილის მეორე სახე არის შემეცნებითი ანუ, თუ რა ფუნქცია აქვს ამა თუ იმ ნივთს და მესამე დამოკიდებულება არის ესთეტიკური დამოკიდებულება.

ესთეტი ადამიანი სინამდვილეს განსხვავებულად აღიქვამს. ჩვენთვის ჩვეულებრივი მათთვის არაჩვეულებრივია. მათ არ შეუძლიათ, თუ არ მოისმინეს კარგი მუსიკა, თუ არ წაიკითხეს ლექსი ან მოთხრობა, თუ არ წავიდნენ გალერეაში. ეს მათი არსებობის განმსაზღვრელია.

ესთეტიკა, როგორც ტერმინი მეთვრამეტე საუკუნის შუა წლებიდან იხმარება და იგი პირველად გერმანელმა ფილოსოფოსმა ბაუმგარტენმა გამოიყენა. ესთეტიკას, როგორც მეცნიერებას თხუთმეტსაუკუნოვანი ისტორია აქვს.

ესთეტიკა არის მეცნიერება ესთეტიკურ ღირებულებათა შესახებ ან, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ესთეტიკური ათვისების შესახებ.

ესთეტიკური აღქმის ორგანოებს წარმოადგენენ მხედველობა და გრძნობის ორგანოები, ესე იგი ესთეტიკურ აღქმას ჩვენ ვიღებთ ფერის და შეგრძნებების საშუალებით.

რა არის მშვენიერება? მშვენიერება ესთეტიკური კატეგორიაა. მშვენიერება მეტია ვიდრე სილამაზე. ბერძნები თვლიდნენ, რომ მშვენიერების გამოხატვის საშუალება არის ხელოვნება.

ძალიან საინტერესოა კითხვა „ჰიპიაში“ - რა არის მშვენიერება. პასუხი: მშვენიერი - მშვენიერი ქალიშვილია, ესე იგი ეს არის მშვენიერი საგანი. პლატონის პასუხი: „მშვენიერი არის ძნელი“. მშვენიერება ეს სულისთვისაა და ალბად ყველაზე დიდი ბედნიერებაა, როცა ლამაზი და მშვენიერი არის შერწყმული. ეს იშვიათობაა, მაგრამ მაინც არსებობს. მშვენიერების დანახვაზე არ შეიძლება, რაც არ უნდა არაესთეტიკური ადამიანი, არ იგრძნოს ეს. სწორედ ეს გრძნობა, რომელიც ამ დროს იბადება ადამიანში არის მშვენიერების აღქმა.

ამდენად, ესთეტიკური აღზრდა აუცილებელია. თუ გვინდა მოზარდი საინტერესო პიროვნება იყოს. ესთეტიკურ აღზრდაში დიდი მნიშვნელობა აქვს მშობლიურ ენაზე სწავლებას. სამწუხაროდ ეს საკითხი პრობლემურია. დღეს მოდაში შემოსულმა უცხოენებმა ქართველ ხალხს დაავიწყა, რომ პატარა ბავშმა ჯერ მშობლიური ენა უნდა ისწავლოს და შემდეგ სხვა უცხო ენა. ამ საკითხს დიდ ყურადღებას ანიჭებდნენ ქართველი სამოციანელები - ილია ჭავჭავაძე, იაკობ გოგებაშვილი.

ესთეტიკური აღზრდისათვის უნდა შევქმნათ ესთეტიკური გარემო. ეს გულისხმობს წესრიგს, სისადავეს. მნიშვნელოვანია ბავშვის ჩამოყალიბებაში გემოვნება. ესთეტიკური აღზრდის ფაქტორებისაგან უნდა ავღნიშნოთ ნებისყოფა, პატიოსნება, მსოფლმხედველობა. „დედა-ენა“ ესთეტიკური აღზრდის საუკეთესო მაგალითია. ესთეტიკური აღზრდის დიდი წყაროა ბუნება, მასთან სიახლოვე.

ესთეტიკურ აღზრდაში, როგორც ავლნიშნეთ, განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ხელოვნებას. რა თქმა უნდა, ყველა ვერ იქნება ხელოვანი. ეს განსაკუთრებული ნიჭია, მაგრამ სილამაზის, მშვენიერების წვდომა ყველას უნდა შეეძლოს. არსებობს ესთეტიკური აღზრდის საშუალებები, როგორცაა დრამატული წრეები, ექსკურსიები, და სხვ.

უნდა ვასწავლოთ მოზარდს, რომ არსებობს შემეცნებითი აღქმა და ესთეტიკური აღქმა. როცა ხედავ საგანს, მაგალითად, ნახატს, ეს არის ობიექტური აღქმა, მაგრამ, როცა სურათს აღიქვამ, როგორც ნახატს, მაგალითად, ვან გოგის „მზესუმზირებს“ და გრძნობის სილამაზეს, ეს არის ესთეტიკური აღქმა.

ასევე არსებობს ესთეტიკური მსჯელობა და იგი განსხვავდება ლოგიკური მსჯელობისაგან.

როცა ესთეტიკურ აღზრდაზე ვსაუბრობთ აუცილებელია მოზარდში ავლზარდოთ პოეზიის სიყვარული.

არიან ადამიანები, რომლებმაც უყვართ ლექსი და არიან ადამიანები, რომლებიც პროზას ამჯობინებენ.

რა უნდა გავაკეთოთ იმისათვის, რომ ბავშვს შეუყვარდეს ანუ შეიყვაროს პოეზია ანუ ლექსი. რა თქმა უნდა, მნიშვნელობა აქვს ბავშვის მონაცემებს, ყური, სმენა, წარმოსახვა, მაგრამ დიდი მნიშვნელობა აქვს გარემოს და იმ მეთოდებს, რომლითაც ბავშვამდე ლექსი უნდა მივიტანოთ.

აღბად არის ლექსთან მისვლის ორი გზა. ერთი სმენასთან, რიტმთან, მეორე თვალთან, ხილვასთან არის დაკავშირებული და ორივენი უნდა გამოვიყენოთ. ყველა ლექსს აქვს თავის შინაარსი, სიღრმე, ინტონაცია.

სამწუხაროდ, ბევრ ოჯახში, საბავშვო ბაღში, სკოლაში ჰგონიათ, რომ ხმამაღლა წაკითხული ლექსი, სხვადასხვა „ექსტებით“ გამოხატული არის კარგად წაკითხული ლექსი. არამც და არამც. ყველა ლექსში პოეტი დებს გარკვეულ აზრს. ამ აზრის წაკითხვა და მისი სწორად გამოხატვა უნდა ვასწავლოთ ბავშვს. შემდგომ საფეხურზე ის თავად გააკეთებს არჩევანს, როგორი პოეზია მოსწონს, შაირი, ხალხური თუ სხვა პოეზიის ნიმუშები.

ამდენად, აღზარდო ესთეტიკური ადამიანი ნიშნავს შექმნა სხვაგვარი სოციალური გარემო, სადაც ცხოვრება მართლაც მშვენიერი იქნება.

ლიტერატურა

1. ზ. კაკაბაძე “ფილოსოფიური საუბრები”, თბილისი.
2. ნ. ვასაძე „პედისტორია“, თბილისი
3. რ. ბალანჩივაძე „ანთროპოლოგიური პედაგოგიკა“, თბილისი

რეზიუმე

ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს მოზარდ თაობაში, ქვეყნის მომავალში აღზარდო ესთეტიკური პიროვნებები. ესთეტიკა ეს მშვენიერებაა და ის სულის თვისებაა. პლატონი “ჰიპიაში” ამბობს: „მშვენიერება ძნელია“. იბადებიან, საბედნიეროდ, ცოტა, მაგრამ მაინც, ესთეტი ადამიანები, ესთეტი არისტოკრატია. შეიძლება, მათ არც დიდი განათლება ჰქონდეთ მიღებული, მაგრამ სულით მშვენიერნი არიან. შეიძლება თუ არა ესთეტიკური აღზრდა მოზარდის? ნაშრომში შევეცადე მეთქვა, რომ ეს შესაძლებელია. ამისთვის საჭიროა ესთეტიკური გარემოს შექმნა, მოზარდის ხელოვნებასთან ზიარება. არა მოვალეობის მოხდის მიზნით, არამედ სულიერი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად.

Nino Sokhadze

Nurturing of aesthetic attitudes in adolescents

Summary

It is very important to raise the aesthetic personalities of the future generation of the country. Aesthetics is a beauty and it is a feature of the soul. Plato says in “Hippie” that “beauty is difficult”. Fortunately few, but still aesthetic people are born. Aesthetics is an aristocracy. They may not have received much education, but they are beautiful in soul. Can an aesthetic upbringing of an adolescent? In the paper I tried to say that is possible. For this is necessary to create an aesthetic environment, to share the adolescent with art. Not for sake of duty, but for the satisfaction of needs.

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

Nona Potskhverashvili

თავისუფალი უნივერსიტეტი
Free University

LEARNING MOTIVATION OF UNIVERSITY STUDENTS

Educational psychologists have long recognized the importance of motivation for supporting student learning. More recently, the Partnership for 21st Century Skills has identified initiative as one of the life and career skills necessary to prepare students for post-secondary education and the workforce (Lai, 2011).

Motivation refers to “the reasons underlying behavior” (Guay et al., 2010, p. 712). Broussard and Garrison (2004) broadly define motivation as “the attribute that moves us to do or not to do something” (p. 106). Intrinsic motivation is motivation that is animated by personal enjoyment, interest, or pleasure. As Deci et al. (1999) observe, “intrinsic motivation energizes and sustains activities through the spontaneous satisfactions inherent in effective volitional action. It is manifest in behaviors such as play, exploration, and challenge seeking that people often do for external rewards” (p. 658). Researchers often contrast intrinsic motivation with extrinsic motivation, which is motivation governed by reinforcement contingencies. Traditionally, educators consider intrinsic motivation to be more desirable and to result in better learning outcomes than extrinsic motivation (Deci et al., 1999).

Motivation involves a constellation of beliefs, perceptions, values, interests, and actions that are all closely related. As a result, various approaches to motivation can focus on cognitive behaviors (such as monitoring and strategy use), non-cognitive aspects (such as perceptions, beliefs, and attitudes), or both. For example, Gottfried (1990) defines academic motivation as “enjoyment of school learning characterized by a mastery orientation; curiosity; persistence; task-endogeny; and the learning of challenging, difficult, and novel tasks” (p. 525). On the other hand, Turner (1995) considers motivation to be synonymous with cognitive engagement, which he defines as “voluntary uses of high-level self-regulated learning strategies, such as paying attention, connection, planning, and monitoring” (p. 413).

The will power associates students with academic activities (Di Serio, 2013; Furio et al., 2015; Dermitzaki et al. 2012). Besides that, students’ level of motivation reflects on their engagement and contribution in a learning environment. Active and highly motivated students will spontaneously involve in activities without expecting any external rewards (Skinner & Belmont, 1993). Meanwhile to encourage a low motivated student, external rewards are needed to convince students to participate in activities. According to [18], there are seven factors that endorse motivation, namely; challenge, curiosity, control, fantasy, competition, cooperation and recognition where many of which are present in games. Currently, the standpoint of learning not only draws attention to the cognition, but also the students' motivation and preference are among the fundamental factors for effective and useful learning and achievement (Di Serio et al., 2013). Motivation is able to initiate to succeed in our choices and at the same time lack of motivation can initiate to major barrier that prevents the success (Jeamu et al. 2008). Due to lack of motivation, the feeling of frustration and annoyance can hinder productivity and wellbeing (Legault et al., 2006). There are several reasons that influence the motivation level in learning such as the ability to believe in the effort, the unawareness of the worth and characteristic of the academic tasks (ibid). The following section discusses the intrinsic and extrinsic motivation and other related theories in learning motivation in detail.

THEORIES OF LEARNING MOTIVATION

There are several motivation theories for instance the instinct theory which is considered as the root for all the motivation and motivation is to survive (Cherry, 2016). The theory depicts that biological or genetic programming causes the motivation to occur and all human beings share the same motivation as all of us are sharing the similar biological programming (Cherri, 2016). Then, the incentive theory is among the major theories of motivation. This theory illustrates the desire to motivate behaviours for enrichment or incentives (Cherry, 2017), which means we are motivated to perform actions because of internal desires and desires, yet at other times, our behaviours are passionate by a desire for external rewards. Besides that, the arousal theory illustrates the maximum level of eagerness or arousal (Bandura, 1977). People with high optimum levels of arousal will perform high enthusiastic behaviours, like bungee jumping, scuba diving and so

on. While the rest of us are feeling contented with less exciting and less unsafe activities. The theory depicts the ability to do what needs to be done, without influence from others or circumstances (Bandura, 1977). Basically, motivation can be categorized as intrinsic motivation, extrinsic motivation and amotivation (Ryan & Deci, 2000; Yardimci et al, 2017; Mitchel et al., 2012). Moreover, there are several theories that could be implemented, especially in the education domain. They are intrinsic and extrinsic motivation theory (Ryan & Deci, 2000), self-determination theory (SDT) (Ryan & Deci, 2000), social cognitive theory (Bandura, 1989) and expectancy theory (Van Eerde & Thierry, 1996). These theories are able to stand alone to contribute to the outcome in the learning process without being dependent on any other theories in the education domain. (Intrinsic and Extrinsic Motivation Theory) According to Ryan and Deci (2000), intrinsic motivation depicts an activity done only for own contentment without any external anticipation. The challenge, curiosity, control and fantasy are the key factors to trigger up intrinsic motivation. In education, lots of will power and positive attitude is very much required to sustain the motivation. Moreover, Pérez-López and Contero (2013) as well as Lepper et al. (2005) claim that intrinsic motivation and academic achievement share significant and positive bonding. Intrinsic motivation directs an individual to participate in academic activities only to experience the fun, challenging and uniqueness without any external pressure or compulsion rather than expecting external rewards, gifts or under any compulsion or pressure (Ryan & Deci, 2000; Yardimci, 2017; Legaut et al. 2016; Deci & Ryan, 2016). Attitude in learning is considered prominent and it influences the academic achievement (Akcaayir, 2016; Cai et al, 2016; Tamg et al. 2015). Intrinsic motivation is able to spread the positivity and make the gained knowledge to sustain for a long time. In contrast, extrinsic motivation depicts external activities such as a reward (Ryan & Deci, 2000; Yardimci, 2017; Legault et al. 2016), compulsion (Tohidi & Jabbari, 2012; [36] and punishment (Tohidi & Jabbari, 2012). An individual is extrinsically motivated if they are receiving any reward or under any pressure or compulsion (Tohidi & Jabbari, 2012). According to Ryan & Deci (2000), motivation can be cultivated extrinsically at the initial stage and transform it as intrinsic motivation in the learning process as it goes deeper. This kind of motivation provides a high 020043-2 level of will power and engagement yet it would not able to sustain longer than the intrinsic motivation can do. If they are continuously motivated through the use of external rewards or compliments, it could be habitual for students to perform only to gain the rewards and not for own sake or to mastery skills or knowledge. Other than that, when an individual is not able to perform either intrinsically motivate or extrinsically motivate, then amotivation occurs. Amotivation is a state where intrinsic motivation and extrinsic motivation is no longer exist (Ryan & Deci, 2000; Yardimci, 2017). Either intrinsic motivation or extrinsic motivation, both have its own unique features to motivate students. Both intrinsic and extrinsic motivation is needed in a learning process (Li & Lynch, 2016; Ozelik et al, 2013; Liu et al, 2011). Learning is a complicated process and motivation is the hard rock of this process (Li & Lynch, 2016). Hence, students have to be highly motivated to face the challenges, understand the process and able to apply in real circumstances. Intrinsic motivation leads to self-motivation in pursuing the learning meanwhile extrinsic motivation gives the purpose to pursue the learning (Li & Lynch, 2016). (Self-determination theory) Self-determination theory, also known as SDT evolves from the intrinsic and extrinsic motivations (Ryan & Deci, 2000; Ross et al, 2016; Vansteenkiste et al. 2006). In this case, the intrinsic motivation illustrates the human's natural tendency to encompass several features in the learning process; meanwhile extrinsic motivation depicts a different considerable in its relative sovereignty. Hence, it only can reflect either its external control or true self-regulation. In short, autonomy is related to volition and liberty (Ryan & Deci, 2000), competence is related to the feeling of effectiveness and self-confident in pursuing and accomplish a task meanwhile relatedness provides the feeling of protected and connected in a learning environment (Ulstad, 2016; Grolnick, 1991). The aforementioned learning environment is able to enhance the students' academic performance and motivation (Ulstad, 2016; Grolnick, 1991). Other than that, the self-determination theory is comprised of five sub-theories. Firstly, the Cognitive evaluation theory (CET) is a theory in psychology, which is designed to explain the effects of external consequences on internal motivation (Ulstad, 2016). CET draws the attention to the critical autonomy and competences' role that supports in fostering intrinsic motivation, which is vital in education, arts, sports, and many other domains. Ten years later, Deci & Ryan (1985) have included Organismic Integration Theory (OIT) and Causality Orientations Theory (COT) as sub-theory of self-determination theory. OIT is a spectrum of motivational states with three primary divisions. In this impersonal or amotivational stage, the focus is towards the competence. Followed by basic psychological needs theory (BPNT) where humans' needs are classified into three main psychological needs likely need for autonomy, competence and relatedness (Gagne & Deci, 2014). A research identified that the need for the satisfaction is crucial in order to gain engaged, motivated, healthy progress and well-being among individuals (Gagne & Deci, 2014). Finally, Goal Contents Theory

(GCT) shows the difference between the basic need for satisfaction and well-being based on intrinsic motivation and extrinsic motivation (Ryan & Deci, 2000). The intrinsic goals within the social setting is pertinent to the educational environment and more useful for students to focus on intrinsic goals compared to extrinsic goals in order to achieve and present a better academic performance (Ryan & Deci, 2000).

The motivation of students is an important issue in higher education, particularly owing to importance of academic performance in their professional life. This study is focused on identifying the factors that will help educational thinkers to know students' attitudes towards learning, what facilitates learning and what hinders in the process of learning. This will assist education community to predict student academic performance and identifying the students before their grades begin to fall (Kamauru, 2000). Lumsden (1994) has investigated that passion to learn seems to shrink as children grow. Learning sometimes becomes compulsion than pleasure, that's why large number of students leaves education before graduation. Due to unpleasant attitude of students towards education very few are actually mentally present in the classroom.

Student motivation is the element that leads students' attitude towards learning process. Number of studies has been conducted to probe the role of student motivation toward academic performance and different definitions of students' motivation have been used by various researches. For instance, Lumsden, (1994) analyzed students' involvement towards education and sources of their motivation. Marshal (1987) viewed students' motivation as a force beneficial to the learner. Ames (1990) stated that motivation to learning is dependent on long-term, quality attachment in learning and pledge to the process of learning. Most motivation theorist believes that motivation is involved in the performance of all learned responses and leaned behavior will not occur unless it is energized.

Bomia et al. (1997) has suggested student motivation as student willingness, need, desire and obligation to participate and be booming in the learning process. Student motivation is often separated into two types: Intrinsic motivation and extrinsic motivation.

Intrinsic motivation: A student is intrinsically motivated when he or she is motivated from within: Intrinsically motivated students keenly engage themselves in learning out of oddity, interest, or enjoyment, or in order to achieve their own scholarly and personal goals. Dev (1997) viewed that student who is intrinsically motivated will not need any type of reward or incentive to instigate

or complete a task. This type of student is more likely to complete the chosen task and eager by the challenging nature of an activity. Lepper (1988) viewed intrinsic motivation for own sake for the enjoyment it provides, the learning it permits, or the feeling of accomplishment it evokes. Extrinsic motivation: Dev (1997) viewed that extrinsically motivated student engages in learning purely for attaining a reward or for avoiding some punishment. Lepper (1988) states extrinsic motivation means to obtain some reward or avoid some punishment external to the activity itself such as grades, stickers or teacher approval.

Thus students with intrinsic motivation are more enthusiastic, self-driven, challenging and feel pleasure in their studies and students with extrinsic motivation try to drag themselves with academic assignments, feel compelled to learn, and always put minimal efforts to achieve maximum appreciations. Intrinsically motivated, students tend to utilize strategies that require more effort and that allow them to process information more intensely.

Condry and Chambers (1978) found that when students were confronted with multifarious intellectual tasks, those with an intrinsic direction used more logical information-gathering and decision-making strategies than did students who were extrinsically motivated. Students with an intrinsic orientation also tend to prefer tasks that are fairly challenging, whereas extrinsically oriented students incline toward tasks that are low in degree of difficulty.

Extrinsically oriented students are prone to put forth the minimal amount of effort necessary to get the maximal reward (Lepper, 1988). Brooks et al., (1998) state that to motivate students extrinsically, students should be publicly recognized for their academic achievements; which may be done through giving out stickers, candy, and other rewards; and taking away privileges, such as recess, on the basis of students' poor academic performance.

References:

1. Akcayir, M., Akcayir, H.M. Pektas, and M.A. Ocak. (2016). Augmented reality in science laboratories: The effects of augmented reality on university students' laboratory skills and attitudes toward science laboratories. *Computers in Human Behavior*, 57,334-342.

2. Ames, C. A. (1990). Motivation: What Teachers Need to Know. *Teachers' College Record*, 91, 3, 409-421.
3. Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44, 9, 1175.
4. Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 2, 191.
5. Bomia, L., Beluzo, L., Demeester, D., Elander, K., Johnson, M., & Sheldon, B. (1997). The Impact of Teaching Strategies on Intrinsic Motivation. Champaign, IL: ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education.
6. Broussard, S. C., & Garrison, M. E. B. (2004). The relationship between classroom motivation and academic achievement in elementary school-aged children. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 33(2), 106–120.
7. Cai, S., Chiang, F.K., Sun, Y., Lin, C. and Lee, J.J. (2-16). Applications of augmented reality-based natural interactive learning in magnetic field instruction. *Interactive Learning Environments*, 1-14.
8. Cherry, K. (2016). What Is the Instinct Theory of Motivation? How Instincts Motivate Behavior, Retrieved from <https://www.verywell.com/instinct-theory-of-motivation-2795383>.
9. Cherry, K. (2017). Are Actions Motivated by a Desire for Rewards? Retrieved from <https://www.verywell.com/theincentive-theory-of-motivation-2795382/>
10. Condry, J., and J. Chambers. (1978). Intrinsic Motivation and the Process of Learning. In the Hidden Costs of Reward, edited by M.R. Lepper and D. Greene. 61-84. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
11. Deci, E. L., Koestner, R., & Ryan, R. M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 125(6), 627–668.
12. Deci, E.L. and Ryan, R.M. (2016). Optimizing students' motivation in the era of testing and pressure: A self-determination theory perspective. Singapore: Springer.
13. Deci, E.L. and Ryan, R.M. (1985). Causality Orientations Theory. In *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. Springer US, 149-175.
14. Dermitzaki, I., Stavroussi, P., Vavougiou, D. and K.T. Kotsis (2012). Adaptation of the Students' Motivation towards Science Learning (SMTSL) questionnaire in the Greek language. *European Journal of Psychology of Education*, 1-20.
15. Dev, P.C. (1997). Intrinsic motivation and academic achievement: What does their relationship imply for the classroom teacher? *Remedial and Special Education*, 18(1), 12-19.
16. Di Serio, A., Ibáñez, M.B. and C.D. Kloos (2013). Impact of an augmented reality system on students' motivation for a visual art course. *Computers & Education*, 68, 586-596.
17. Furió, D., Juan, M.C., Seguí, I. and R. Vivó. (2015). Mobile learning vs. traditional classroom lessons: a comparative study. *Journal of Computer Assisted Learning*, 31, 3,189-201 (2015).
18. Gagné, M. and Deci, E.L. (2014). The History of Self-Determination Theory in Psychology and. The Oxford handbook of work engagement, motivation, and self-determination theory, 1.
19. Gottfried, A. E. (1990). Academic intrinsic motivation in young elementary school children. *Journal of Educational Psychology*, 82(3), 525–538.
20. Grolnick, W.S., Ryan, R.M. and E.L. Deci (1991). Inner resources for school achievement: Motivational mediators of children's perceptions of their parents. *Journal of educational psychology*, 83, 4, 508.
21. Guay, F., Chanal, J., Ratelle, C. F., Marsh, H. W., Larose, S., & Boivin, M. (2010). Intrinsic, identified, and controlled types of motivation for school subjects in young elementary school children. *British Journal of Educational Psychology*, 80(4), 711–735.
22. Jeamu, L., Kim, Y. and Y. Lee (2008). A web-based program to motivate underachievers learning number sense. *International Journal of Instructional Media*, 35, 2, 185–194 (2008).
23. Kamauru R. J. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivation Predict Academic Performance of College Students. Morehouse College.
24. Lai, E. (2011). *Motivation: A literature Review*. Pearson.
25. Legault, L., Green-Demers, I. and L. Pelletier (2006). Why do high school students lack motivation in the classroom? Toward an understanding of academic amotivation and the role of social support. *Journal of Educational Psychology*, 98, 3, 567 (2006).
26. Lepper, M. R. (1988). Motivational Considerations in the Study of Instruction. *Cognition and Instruction*, 5(4), 289-309.
27. Lepper, M.R., Corpus, J.H. and S.S. Iyengar (2005). Intrinsic and extrinsic motivational orientations in the classroom: age differences and academic correlates. *Journal of Educational Psychology*, 97, 2, 184.

28. Li, T. and Lynch, R. (2016). Relationship between motivation for learning and academic achievement among basic and advanced level students studying Chinese as a foreign language in years 3 to 6 at Ascot International School in Bangkok, Thailand. Digital Production Press, Assumption University, 8, 1.
29. Lumsden, L.S. (1994). Student Motivation to Learn. Educational Resources. Information Center, Digest Number 92.
30. Mitchell, J.I., Gagné, M., Beaudry, A. and L. Dyer (2012). The role of perceived organizational support, distributive justice and motivation in reactions to new information technology. *Computers in Human Behavior*, 28, 2,729- 738.
31. Ozelik, E., Cagiltay, N.E. and Ozelik, N.S. (2013). The effect of uncertainty on learning in game-like environments. *Computers & Education*, 67, 12-20.
32. Pérez-López, D. and Contero, M. (2013). Delivering Educational Multimedia Contents through an Augmented Reality Application: A Case Study on Its Impact on Knowledge Acquisition and Retention. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 12, 4, 19-28.
33. Ross, M., Perkins, H. and K. Bodey. Academic motivation and information literacy self-efficacy: The importance of a simple desire to know. *Library & Information Science Research*, 38, 1, 2-9.
34. Ryan, R.M. and Deci, E.. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 1, 54-67.
35. Skinner, E.A. and Belmont, M.J. (1993). Motivation in the classroom: Reciprocal effects of teacher behavior and student engagement across the school year. *Journal of Educational Psychology*, 85, 4, 571.
36. Tarng, W., Ou, K.L., Yu, C.S., Liou, F.L. and H.H. Liou. (2015). Development of a virtual butterfly ecological system based on augmented reality and mobile learning technologies. *Virtual Reality*, 19, 3-4, 253-266.
37. Tohidí, H. and Jabbari, M.M. (2012). The effects of motivation in education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 31, 820-824.
38. Ulstad, S.O., Halvari, H., Sorebo, O. and E.L. Deci, Motivation, Learning Strategies, and Performance in Physical Education at Secondary School. *Advances in Physical Education*, 6,1, 27.
39. Van Eerde, W. and Thierry, H. (1996). Vroom's expectancy models and work-related criteria: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 81, 5, 575.
40. Vansteenkiste, M., Lens, W. and E.L. Deci, Intrinsic versus extrinsic goal contents in self-determination theory: Another look at the quality of academic motivation. *Educational Psychologist*, 41, 1, 19-31.
41. Yardimci, F., Bektas, N., Ozkutuk, G.K., Muslu, G. K. , Gerceker, G.O. & Basbakkal, Z. (2017). A study of the relationship between the study process, motivation resources, and motivation problems of nursing students in different educational systems. *Nurse Education Today*, 48, 13-18.

Summary

The article presents the views on motivation – the definition of motivation (in general), of learning motivation, and university students' motivation. It also analyzes motivation types and the famous theories of motivation. The Partnership for 21st Century Skills has increased the importance of learning motivation, which has always been recognized as great. Educators (teachers and administration) have to do their best in order to provide university students' motivation in order to create effective learning environments.

ნონა ფოცხვერაშვილი

უნივერსიტეტის სტუდენტების სწავლის მოტივაცია

რეზიუმე

სტატია იხილავს შეხედულებებს მოტივაციაზე - მოტივაციის ზოგად განსაზღვრებას, სწავლის მოტივაციის განსაზღვრებას და უნივერსიტეტის სტუდენტების მოტივაციას. ის ასევე ანალიზებს მოტივაციის ტიპებს და მოტივაციის ცნობილ თეორიებს. 21-ე საუკუნის უნარების პარტნიორობა კიდევ უფრო ზრდის სწავლის მოტივაციის მნიშვნელობას, რომელიც ისედაც ყოველთვის უადრესად მნიშვნელოვანი იყო. განმანათლებლები (მასწავლებლები და ადმინისტრაცია) უნდა ყველაფერს აკეთებდნენ, რომ უზრუნველყონ უნივერსიტეტის სტუდენტების მოტივაცია, რათა შექმნან სწავლისათვის აუცილებელი გარემო.

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

ირმა ქობულაშვილი
საქართველოს უნივერსიტეტი
University of Georgia

თომას ჯეფერსონი და აშშ-ს საჯარო განათლების სისტემა

ჯეფერსონი იყო ფართო ერუდიციის, მრავალმხრივი განათლების მქონე ადამიანი, პოლიგლოტი, ფილოსოფოსი, არქიტექტორი, პოლიტიკოსი და რევოლუციონერი. მისი მოღვაწეობის გვირგვინი უდაოდ არის აშშ-ის დამოუკიდებლობის დეკლარაცია, რომელიც დიდწილად გამოხატავდა მის ხედვებს თუ როგორ უნდა ყოფილიყო მოწყობილი ამერიკის ახალი სახელმწიფო, რომლის მომავლის გასაზღვრაში, მისივე აზრით, საჯარო განათლებას გადამწყვეტი როლი უნდა შეესრულებინა.

თომას ჯეფერსონი დაიბადა ვირჯინიის ქალაქ შარლოტსვილში 1743 წლის 13 აპრილს შექმნილი პლანტატორის ოჯახში. უმაღლესი განათლება მან ვირჯინიის ქალაქ უილიამსბურგის "უილიამისა და მერის კოლეჯში" მიიღო. ის ახალგაზრდობიდანვე ავლენდა განსაკუთრებულ სიყვარულსა და ინტერესს წინგებისა და განათლების მიმართ. "მე არ შემძლია წინგების გარეშე ცხოვრება"- აცხადებდა ჯეფერსონი.

თომას ჯეფერსონის პოლიტიკური და ფილოსოფიური ხედვა ჩამოყალიბდა ბრიტანელი განმანათლებლებისა და საზოგადო მოღვაწეების ჯონ ლოკის, დევიდ ჰიუმის და ჯონ მილტონის გავლენებით. აღსანიშნავია ასევე მასზე ფრანგი მოღვაწის ჟან ჟაკ რუსოს განმანათლებლური იდეების ზეგავლენაც.

ჯეფერსონის პოლიტიკურ ფილოსოფიაში მთავარი პოსტულატი იყო, რომ ადამიანებს უნდა ჰქონდეთ სიცოცხლის, თავისუფლებისა და ბედნიერებისკენ ლტოვლის უფლება. ხოლო მისი იდეალი იყო თავისუფალ და თანასწორუფლებიან მოქალაქეთა რესპუბლიკა. მისი აზრით, ყველა ადამიანს უნდა ჰქონოდა ხელშეუვალი უფლება მონაწილეობა მიეღო სახელმწიფოს მმართველობაში. "ხელისუფლების ძალაუფლება უნდა ემყარებოდეს ხალხის თანხმობას და ემორჩილებოდეს მას", ამბობდა ჯეფერსონი. მისი აზრით, ადამიანის უფლება და მოვალეობაც იყო, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი უფლებების განმტკიცებისთვის აერჩია და შეექმნა მთავრობები, რომელთაც კანონიერი ძალაუფლება ექნებოდათ ხალხის თანხმობით. თუმცა თუ გამგებლობის ფორმა ოდესმე ამ მიზნის შემლახველი გახდებოდა, ხალხს ენიჭებოდა უფლება შეეცვალა ან გაეუქმებინა ძველი ხელისუფლება და შეექმნა ისეთი მთავრობა, როგორც ყველაზე ხელსაყრელი იქნებოდა ხალხის უსაფრთხოებისა და ბედნიერებისთვის. ხოლო თუ სახელმწიფო დესპოტიზმისკენ გადაიხრებოდა, ხალხს უნდა ქონოდა ასეთი ხელისუფლების დამხობის უფლება (ანუ აჯანყების უფლება). ეს პოსტულატები აისახა კიდევ აშშ-ს დამოუკიდებლობის დეკლარაციაში.

ჯეფერსონის ხედვა საჯარო განათლების შესახებ მის პოლიტიკურ მოსაზრებებს ეყრდნობოდა. მას მიაჩნდა, რომ განათლება იყო ის ძირითადი კომპონენტი, რომელსაც ამერიკის ახლადშექმნილი სახელმწიფოს "მოქალაქე" უნდა განესხვავებინა გაერთიანებული სამეფოს თუ სხვა მონარქიების "ქვეშევრდომებისგან". ჯეფერსონის აზრით, სწორედ განათლებული მოქალაქე იქნებოდა ფუნდამენტი იმ ტიპის სახელმწიფოს ანუ რესპუბლიკის სტაბილურობისა და განვითარებისთვის, რომელსაც თავად ემხრობოდა. ჯეფერსონს მიაჩნდა, რომ თავისუფლება ცოდნის მოპოვების უპირველესი და განუყოფელი პირობა იყო, ამერიკის მოქალაქეები კი თავისუფალი ადამიანები უნდა იყვნენ. „ჩემთვის აქსიომაა, რომ ჩვენი თავისუფლების შენარჩუნება შეუძლია ხალხს, რომელიც ცოდნისა და განათლების გარკვეული დონითაა აღჭურვილი. განათლება საშუალებას მისცემს მოქალაქეს გაერკვეს საკუთარ უფლებებში, მიყვეს

მათ და გონივრულად შეასრულოს საკუთარი როლი თვითმმართველობაში”, – წერდა ჯეფერსონი ვამინგტონს.

ჯეფერსონი საჯარო განათლებას ხედავდა სამ საფეხურიანი პრინციპით, სადაც სახელმწიფოს, როგორც დამფინანსებელსა და ორგანიზატორს მნიშვნელოვანი როლი უნდა ქონოდა. მისი აზრით, განათლების პირველი საფეხური ანუ დაწყებით სკოლა 3 წლიანი უნდა ყოფილიყო და ხელმისაწვდომი გამხდარიყო ნებისმიერი ბავშვისთვის სქესის, წარმომავლობისა თუ სოციალური სტატუსის მიუხედავად. ჯეფერსონს მიაჩნდა, რომ 6-8 წელი იყო იდეალური ასაკი დაწყებითი განათლებისთვის. მის ინიციატივით, ვირჯინიის შტატის მასშტაბით 10 კვადრატულ კილომეტრის ფართობის ნებისმიერ დასახლებულ პუნქტებში უნდა გახსნილიყო დაწყებითი სკოლა, რომელიც სახელმწიფოს უნდა დაეფინანსებინა და იქ მცხოვრებ თითოეულ ოჯახს უნდა მისცემოდა საშუალება, რომ ბავშვები უსასყიდლოდ გაეგზავნა სკოლაში 3 წლის განმავლობაში. სწავლის შემდეგი საფეხური კი ფასიანი გახდებოდა და ხელმისაწვდომი იქნებოდა მხოლოდ მათთვის ვინც საფასურის გადახდას შეძლებდა. 3 წლის განმავლობაში დაწყებითი სკოლების მოსწავლეები ისავლიდნენ, წერა-კითხვას, არითმეტიკას, გეოგრაფიას და საბერძნეთის, რომის, ევროპის და ამერიკის ისტორიას. “უმნიშვნელოვანესია რომ მოსწავლეებმა კარგად ისწავლონ ისტორია, რადგან წარსულის ცოდნა და გაანალიზება საშუალებას მისცემს მათ სწორად განსაჯონ და დაგეგმონ საკუთარი მომავალი”, ამბობდა ჯეფერსონი. მისი აზრით, განათლების ამ ეტაპზე უნდა მომხდარიყო ახალგაზრდების შეგნებაში მორალისა და წესრიგის პირველი ელემენტების ჩამოყალიბება. მიუხედავად იმისა, რომ მორწმუნე ქრისტიანი იყო, ჯეფერსონი აქტიურად ეწინააღმდეგებოდა დაწყებით სკოლებში საღვთო სჯულის სწავლებას. მას სწამდა, რომ ბავშვები ამ ასაკში არ იყვნენ მზად რელიგიური საკითხების შესასწავლად. თუმცა ის ემხრობოდა იმას, რომ მოსწავლეები ადრეული ასაკიდან გაცნობოდნენ ამერიკული სახელმწიფოს მთავარ ფილოსოფიური ქვაკუთხედს - რომ მათი მომავალი და ბედნიერება არ იყო დამოკიდებული მათ წარმოშობაზე და იმჟამინდელ სოციალურ თუ მატერიალურ სტატუსზე, არამედ ეს უნდა ყოფილიყო მათი მონდომების, პროფესიისა თუ საქმიანობის თავისუფლად არჩევის, კეთილსინდისიერი შრომის, ჯანმრთელი ცხოვრების წესის და თავისუფლების სიყვარულის შედეგი. მიუხედავად იმისა, რომ ჯეფერსონი ემხრობოდა უფასო დაწყებით განათლებას, ის არ იყო სავალდებულო განათლების მომხრე. ჯეფერსონი ამბობდა: „სჯობს იმ იშვიათ მოვლენას შევეგუოთ, როდესაც მშობელი თავისი შვილის განათლებაზე უარს ამბობს, ვიდრე სხვების გრძნობებსა და აზრებს დარტყმა მივაყენოთ და ბავშვი მამის სურვილის წინააღმდეგ იძულებით წავიყვანოთ და ვასწავლოთ“.

ჯეფერსონის აზრით, განათლების მეორე საფეხური ანუ გიმნაზია 8 წლიანი უნდა ყოფილიყო. ასეთი გიმნაზიები უკვე არსებობდა ვირჯინიის შტატში და ისინი კერძო სკოლების სახით იყო წარმოდგენილი. ჯეფერსონს მიაჩნდა, რომ სწავლის საფასური ოჯახებს უნდა გადაეხადათ. სახელმწიფო კი მხოლოდ შეზღუდული რაოდენობით დაფინანსებდა ხელმოკლე ოჯახებიდან გამოსულ მოსწავლეებს, რომლებიც დაწყებით სკოლაში მაღალ აკადემიურ მოსწრებას და გიმნაზიაში სწავლის გასაგრძელებლად საჭირო უნარებს გამოავლენდნენ.

გიმნაზიებში მოსწავლეები ისწავლიდნენ ბერძნულსა და ლათინურს, უცხო ენას, ისტორიას, გეოგრაფიას, ალგებრას, გეომერიას, ფიზიკას, ნავიგაციის პრინციპებს და სხვა საგნებს. ჯეფერსონი მიიჩვედა, რომ 8-16 წლის ასაკში მოსწავლის გონება ყველაზე აქტიური იყო, ამიტომ მისი აზრით ეს ასაკი იდეალური იყო ენებისა და დამახსოვრებაზე ორიენტირებული საგნების სწავლებისთვის. მისი თქმით, თუ მოსწავლე ამ ასაკის დასაწყისშივე ვერ გამოამჟღავნებდა სწავლებისთვის აუცილებელ უნარ-ჩვევებს, მისი ზოგადი განათლება უნდა შემწყდარიყო და ხელობის არჩევასა და დაუფლებაზე უნდა ეფიქრა. ამიტომაც ჯეფერსონის აზრით, სწავლების მეორე წლის ბოლოს ყველა მოსწავლეს გამოცდები უნდა ჩაებარებინა და სწავლა მხოლოდ იმ კონტიგენტს გაეგრძელებინა, რომელიც საგამოცდო მასალის

დაძლევას მოახერხებდა. ხოლო საუკეთესო აკადემიური მოსწრების ხელმოკლე მოსწავლეების დაფინანსება სახელმწიფოს გიმნაზიის დამთავრების ბოლო ეტაპამდე გაეგრძელებინა.

ჯეფერსონი განათლების ამ ეტაპის ამოცანის შესახებ ასე საუბრობს: " ჩვენი ამოცანაა მივაწოდოთ თითოეულ მოქალაქეს საკუთარი სამუშაოსთვის საჭირო ინფორმაცია; მივცეთ მათ საშუალება ილაპარაკონ, გამოთქვან და დაიცვან საკუთარი იდეები; წერილობით აწარმოონ შეთანხმებები; კითხვით გაიუმჯობესონ ზნეობა და უნარები; შეიგნონ საკუთარი ვალდებულებები მეზობლებისა და ქვეყნის მიმართ და კომპეტენტურად განახორციელონ დაკისრებული მოვალეობები; იცოდნენ საკუთარი უფლებები; სამართლიანად და ეფექტიანად გაუძღვენ საკუთარ ქონებას; დაფიქრდნენ წარმომადგენლების არჩევისას მმართველობით ორგანოებში და სამართლიანად განსაჯონ მათი ქცევა. მთლიანობაში გონივრულად და ერთგულად მოიქცენ ყველა იმ საზოგადოებრივ საქმიანობაში, რომელიც მოქალაქეებისთვისაა განუუთვნილი."

ჯეფერსონს მიაჩნდა, რომ აკადემიური განათლების ბოლო ანუ მესამე საფეხური უნდა ყოფილიყო საუნივერსიტეტო განათლება, რომელიც 3 წელს გასტანდა. მისი გეგმა ითვალისწინებდა სახელმწიფო ხარჯებით გახსნილ საჯარო ბიბლიოთეკისა და მრავალპროფილიანი უნივერსიტეტის არსებობას, სადაც სწავლა ფასიანი იქნებოდა, მხოლოდ განსაკუთრებით წარჩინებულ საშუალო სკოლა დამთავრებულ ხელმოკლე ოჯახებიდან გამოსულ მოსწავლეებს დააფინანსებდა სახელმწიფო. ჯეფერსონის აზრით, საშუალო სკოლიდან ნახევარზე ნაკლები 17-19 წლის ასაკში გააგრძელებდა უნივერსიტეტში სწავლას. მას ქონდა სურვილი და ვირიჯინიის საკანონმდებლო ორგანოს შესაბამისი თანხის გამოყოფის თხოვნითაც მიმართა, რომ უილიამისა და მერის კოლეჯს, რომელშიც მან თავად მიიღო განათლება, გაეფართოებინა პროფილი, გაეხსნა ყველა აუცილებელი კათედრა და შეესრულებინა უნივერსიტეტის ფუნქცია. თუმცა ეს ვერ მოხერხდა.

1779 წელს ჯეფერსონმა ვირჯინიის შტატის საკანონმდებლო ორგანოში წარადგინა საკანონმდებლო ინიციატივა "ცოდნის უფრო ფართოდ განაწილების შესახებ", რომელიც ითვალისწინებდა 3 წლიან, უფასო დაწყებითი განათლების სისტემის შემოღებას ყველასთვის სქესის, წარმომავლობის თუ სოციალური სტატუსის მიუხედავად. რის შემდეგაც წარჩინებულები უკვე გიმნაზიებში გააგრძელებდნენ სწავლას. ამ პერიოდისთვის საჯარო განათლების ასეთი ფართო ხედვა ძალიან თამამი და რევოლუციური იყო. ამიტომაც ვირჯინიის საკანონმდებლო ორგანოს უმრავლესობამ კანონი არ მიიღო.

1785 წელს ჯეფერსონი კვლავ შეეცადა ვირჯინიაში საჯარო განათლების უფასო სისტემის შექმნას. მან კვლავ წარადგინა საკანონმდებლო ინიციატივა "ცოდნის ფართოდ განაწილების შესახებ", მცირე სახეცვლილებებით, თუმცა კვლავ ვერ მოხერხდა შტატის კანონმდებლების დარწმუნება იმაში, რომ განათლების საყოველთაო მნიშვნელოვანი იყო ქვეყნის განვითარებისთვის, და ამაში ღირდა გადასახადის გადამხდელთა ფულის დახარჯვა.

1817 წელს მისი საპრეზიდენტო ვადის ამოწურვის შემდეგ ჯერეფერსონმა კვლავ სცადა საჯარო განათლების სისტემის გახალხოება ვირჯინიაში და საკანონმდებლო ინიციატივა მკვეთრად სახეცვლილი სახით წარადგინა. "კანონი დაწყებითი საჯარო განათლების შესახებ" - ასე ეწოდებოდა საკანონმდებლო აქტს, რომელშიც ჯეფერსონი მეტად შეეცადა რომ ფეხი აეწყო იმ პერიოდის ტენდენციებისთვის. კანონი მხოლოდ დაწყებით სკოლებს და მხოლოდ ბიჭებს ეხებოდა. თუმცა საკანონმდებლო აქტი კვლავ ჩავარდა.

საბოლოოდ ვირჯინიამ და მთლიანად შეერთებულმა შტატებმა მაინც მიიღო უფასო დაწყებითი საჯარო განათლების სისტემა, თუმცა ამას ჯეფერსონის გარდაცვალებიდან დაახლოებით 50 წელი დაჭირდა.

1802 წელს, ჯორჯ ვაშინგონის რჩევით ტომას ჯეფერსონმა ინიციატივით მიმართა კონგრესს გამოეყოთ დაფინანსება და ნიუ იორკში მდინარე ჰუდსონის ნაპირას სამხედრო აკადემიის შექმნის

ბრძანება გასცა. დღეს ეს სასწავლებელი უესტ ფონტის სამხედრო აკადემიის სახელითაა ცნობილი, რომელიც გადაჭარბების გარეშე მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი და გამორჩეული სამხედრო სასწავლებელია და შეერთებულ შტატებს 2 საუკუნეზე მეტი ხნის განმავლობაში არა ერთი გამორჩეული ოფიცერი, სამხედრო საქმის უბადლო მცოდნე და ომის გმირი აჩუქა.

1819 წელს ჯეფერსონმა აისრულა ოცნება და მის მშობლიურ ქალაქ შარლოტვილში დააფუძნა ვირჯინიის უნივერსიტეტი. ის თავად ხელმძღვანელობდა შესაბამის საკანონმდებლო ინიციატივას უნივერსიტეტის მატერიალური უზრუნველყოფის შესახებ. ასევე ჯეფერსონი პირადად იყო ჩართული უნივერსიტეტის შენობის არქიტექტურულ დაგეგმარებაში, სასწავლო პროგრამების შექმნაში, დისციპლინებისა და ფაკულტეტების არჩევაში და თავგამოდებით იბრძოდა იმისთვის, რომ უნივერსიტეტი რელიგიური გავლენებისგან ყოფილიყო თავისუფალი. ჯეფერსონი გარდაცვალებამდე აქტიურად მონაწილეობდა უნივერსიტეტის საქმიანობაში. მან უნივერსიტეტის პირველი მიღების სტუდენტებს საკუთარ სახლშიც კი უმასპინძლა. ამ სტუდენტებს შორის აღმოჩნდა ცნობილი მწერალი ედგარ პოე, რომელიც მაშინ ვირჯინიის უნივერსიტეტის სტუდენტი იყო.

მიუხედავად იმისა, რომ ჯეფერსონმა საკუთარი სიცოცხლის განმავლობაში ვერ მოახერხა ამერიკისთვის საჯარო განათლების სისტემის შექმნა და ამოქმედება, მისი ხედვა განათლების მნიშვნელობისა და მისი ფართოდ ხელმისაწვდომობის აუცილებლობის შესახებ, უკვე შემდგომ საუკუნეებში გახდა ამერიკის საჯარო განათლების სისტემის საფუძველი. მისი იდეები აღმოჩნდა ინსპირაციის წყარო არა ერთი ამერიკელი საზოგადო მოღვაწისა თუ პოლიტიკოსისთვის, რათა ჯეფერსონის დაწყებული საქმე ბოლომდე მიეყვანათ.

ტომას ჯეფერსონი, 1826 წლის 4 ივლისს, ამერიკის დამოუკიდებლობის დღეს გარდაიცვალა. მისი ანდერძით, საფლავის ქვაზე ამოიტვიფრა მისი ცხოვრების სამი მთავარი მიღწევა შემდეგი სიტყვებით: აქ განისვენებს თომას ჯეფერსონი, ამერიკის დამოუკიდებლობის დეკლარაციის ავტორი, რელიგიური თავისუფლების შესახებ ვირჯინიის სტატუტის შემქმნელი და ვირჯინიის უნივერსიტეტის დამაარსებელი. დარწმუნებული ვარ, მას რომ დასცლოდა ამერიკის საჯარო განათლების სისტემის შექმნა და ბოლომდე მიყვანა, ის აუცილებლად იქნებოდა მის მთავარ მიღწევებს შორის.

ლიტერატურა

1. Peterson 1970, pp. 7–9.
2. Merrill D. Peterson, Thomas Jefferson: Writings, p. 1236Randolph, Sarah N., The Domestic Life of Thomas Jefferson (Cambridge, MA: University Press, 1939), p15.]
3. Jefferson's Library. Library of Congress. 2010-08-03. Retrieved 2011-06-19.
4. Leonard Liggio, "The Life and Works of Thomas Jefferson", The Locke Luminary Vol. II, No. 1 (Summer 1999) Part 3, George Mason University, accessed 10 January 2012
5. Roberts, Sam (February 21, 2011). "A Founding Father's Books Turn Up". The New York Times. Archived from the original on November 21, 2011.
6. Shuffelton (1999, June 2001), Notes on the State of Virginia Thomas Jefferson, Introduction
7. McDonald 2004, p. 194.
8. United States Military Academy at West Point". Monticello.org. Retrieved 2011-06-19.
9. Jefferson, Thomas. "Notes on the State of Virginia". pp. 268–275.
10. Thomas Jefferson to A. Coray, 1823. ME 15:487
11. Thomas Jefferson to John Adams, 1813. ME 13:399

რეზიუმე

თომას ჯეფერსონი, ლეგენდარული პოლიტიკოსი, ამერიკის მე-3 პრეზიდენტი, დამოუკიდებლობის დეკლარაციის ავტორი და ამერიკის შეერთებული შტატების, როგორც სახელმწიფოს დამფუძნებელი მამა ნებისმიერი ამერიკელისათვის ცნობილია ეროვნული გმირის სახელით. მისმა ნააზრევმა და პოლიტიკურმა ნაბიჯებმა უდიდესი გავლენა იქონია ამერიკის კოლონიის სოციალურ ტრანსფორმაციაზე და ახალგაზრდა სახელმწიფოს კონსტიტუციური საფუძვლებისა და პოლიტიკური სისტემის ფორმირებაზე. მასზე შედარებით ნაკლებს საუბრობენ როგორც განმანათლებელზე და თანამედროვე ამერიკული საჯარო განათლების სისტემის ფუძემდებელზე. მიუხედავად იმისა, რომ ჯეფერსონმა საკუთარი სიცოცხლის განმავლობაში ვერ მოახერხა განათლების შესახებ საკუთარი იდეების დიდი ნაწილის განხორციელება, მისი ხედვა განათლების სისტემის შეხახებ, რომელიც იმ პერიოდისთვის უჩვეულოდ რევოლუციური და დემოკრატიული იყო, რეალურად უკვე შემდგომ საუკუნეებში გახდა ამერიკის საჯარო განათლების სისტემის ქვაკუთხედი და ბიძგის მიმცემი არაერთი ცნობილი ამერიკელი განმანათლებლის, კანონმდებლისა თუ პრეზიდენტისთვის იმისთვის, რომ ამერიკული განათლების სისტემა დღევანდელ კონდიციამდე მიეყვანათ.

Irma Kobulashvili

Thomas Jefferson and Public Education System in the USA

Summary

Thomas Jefferson, a legendary politician, the 3rd President of the USA, an author of the Declaration of Independence and a founding father of the USA as a state, is widely known among the American public as a national hero. Without a doubt, his views and political endeavors greatly influenced the social transformation of colonial America, formation of a young state and its political system. However, he is less known as an educator and a founder of the public education system of the present USA. Although President Jefferson failed to implement the majority of his ideas on education within his lifespan, his views on public schooling and education, which was uncommonly democratic and revolutionary for the period, became the cornerstone of the modern American public education system. Jefferson's outlook on education prompted a number of American educators, lawmakers and presidents to shape the US public education system into the form it exists today.

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

ნინო ჩახუნაშვილი

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

მოზარდთა ინდივიდუალური თავისებურებების გათვალისწინების აუცილებლობა

მოსწავლეთა ინდივიდუალურ თავისებურებათა გათვალისწინება, მათთან ინდივიდუალური მიდგომის პრობლემა ყოველთვის იყო პედაგოგიკის კლასიკოსების ყურადღების ცენტრში. ამ საკითხთან დაკავშირებით საინტერესო მოსაზრებები აქვთ გამოთქმული: კვინტილიანეს, იან ამოს, კომენსკის, იოჰან ჰენრიხ პესტალოცს, ადოლფ დისტერვეგს, კ.დ. უშინკის, ი. გოგებაშვილს, ვ.ა. სუხომილინსკის და სხვებს.

ინდივიდუალურ თავისებურებათა გათვალისწინების საკითხი დღესაც აქტუალურია, აღნიშნულ თავისებურებათა გაუთვალისწინებლობა აღმზრდელით მუშაობაში სავალალო შედეგებამდე მიგვიყვანს.

მოსწავლეთთან მუშაობაში უნდა გვახსოვდეს, რომ თითოეული მოზარდი განუმეორებელი ინდივიდია, რომელსაც საერთო თვისებებთან ერთად აქვს საკუთარი, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკური თვისებები, რაც მასზე პედაგოგიური ზემოქმედების პროცესში გათვალისწინებას ანუ თითოეულისადმი ინდივიდუალურ მიდგომას მოითხოვს. ამის განხორციელების აუცილებელი პირობა კი მოსწავლეთა ინდივიდუალურ-ფსიქიკური თავისებურებების გამოვლენა-შესწავლაა როგორც სკოლაში, ასევე ოჯახში.

სწავლა-აღზრდის პროცესში მასწავლებლისა და მშობლის შრომას მხოლოდ მაშინ ექნება წარმატება, ისინი მხოლოდ მაშინ გაუხსნიან გზას ბავშვთა და მოზარდთა ნიჭსა და უნარს, საფუძვლიანად შეისწავლიან მათ პიროვნებას.

მომავალი თაობის ინდივიდუალურ თავისებურებათა გაგება და გათვალისწინება პედაგოგს და მშობელს მრავალ სიძნელეს გადააღაზვინებს და სწავლა-აღზრდაში წარმატების მისაღწევად მტკიცე საფუძველს შეუქმნის.

ინდივიდუალური თავისებურებები ბავშვთა და მოზარდთა სხვადასხვა მონაცემების - აღქმის, აზროვნების, ემოციების, ინტერესების, ნიჭიერების, მისწრაფებების, ტემპერამენტის, იდეალების, ხასიათების სფეროში ვლინდება. ჩამოთვლილი მონაცემები გენეზისის მიხედვით შეიძლება ორ ჯგუფად დავეყოთ: პირველ ჯგუფს მიეკუთვნება ბუნებრივი, თანდაყოლილი მონაცემები: ნიჭიერება, ტემპერამენტი, აქტივობის ბუნებრივი დონე; მეორე კი: ცხოვრებისეული გამოცდილებით ტოლ-მეგობრების წრეში შეძენილი თვისებები და უნარ-ჩვევები.

როგორც მასწავლებელი, ასევე მშობელი გარკვეულ დონეზე უნდა იცნობდეს აღსაზრდელის ტემპერამენტის თავისებურებას, რომ შემდგომ უარყოფით გამოვლინებაზე გამლიერებული კონტროლის უზრუნველყოფა, მისი რამდენადაც შესაძლებელია, სასურველი მიმართულებით შეცვლა და ბავშვთა და მოზარდთა ტემპერამენტის თავისებურების მიხედვით აღმზრდელითი ღონისძიებების ორგანიზება. ტემპერამენტის ტიპების ძირითად თავისებურებათა ცოდნა აუცილებელია იმისათვის, რომ მოზარდების ტემპერამენტულ ბუნებას ჩავწვდეთ მაქსიმალურად და საჭიროების შემთხვევაში აღმზრდელითი ზემოქმედების გზით, რადენადაც ეს შესაძლებელი იქნება იგი სასურველი მიმართულებით შევცვალოთ.

ჩვენ მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მოკლედ დავახასიათოთ ტემპერამენტის ტიპები და წარმოვადგინოთ სხვადასხვა ტემპერამენტის ტიპის ბავშვებთან მუშაობის თავისებურებები. 1. სანგვინიკი

- ძლიერი, გაწონასწორებული, მოძრავი ტიპია. ხასიათდება შრომისუნარიანობით; ამ ტიპის ბავშვი ვერ ეგუება მკაცრ ლაპარაკს. მკვეთრმა ემოციურმა ტონმა იგი შეიძლება გააბოროტოს კიდეც. ზომიერი შექება და წახალისება კი ააქტიურებს. 2. ფლეგმატიკი - ძლიერი, გაწონასწორებული, ნაკლებმოძრავი ტიპია. აუჩქარებელია მუშაობაში, ემოციურად ძნელად აღზნებადია. სწორი აღზრდის პირობებში ამ ტიპის ბავშვისგან ჩამოყალიბდება ბეჯითი, კეთილსინდისიერი, გულკეთილი პიროვნება. არასწორი აღზრდისას კი შეიძლება განვითარდეს ისეთი უარყოფითი თვისებები, როგორებიც არის: გულცივობა, ჩაკეტილობა და სხვ. ფლეგმატიკის აღზრდის პროცესში ყურადღება უნდა გამახვილდეს მის დადებით თვისებებზე. თუ ბავშვებს მასწავლებლები და მშობლები აუჩქარებლობისთვის გამუდმებით ტუქსავენ, ისინი შეიძლება დაიბნენ, უხეში და გულგრილები გახდნენ. 3. ქოლერიკი - ძლიერი, გაუწონასწორებელი ტიპია. ასეთი ბავშვები სწრაფი რეაგირებისა და ენერგიულები არიან, შრომისუნარიანი აგრეთვე. დიდი ზომიერების დაცვა და ტაქტია საჭირო მათ როგორც შექებაში, ისე გაკიცხვაში, რადგან ასეთი ბავშვები ზედმეტად თავდაჯერებულნი და ქედმაღალნი არიან. 4. მელანქოლიკი - სუსტი ნერვიული სისტემის ტიპია. ასეთ ბავშვებს უმეტესად ახასიათებთ თავიანთ ძალებში დაურწმუნებლობა. ისინი სწრაფად იღლებიან, უჭირთ ადამიანებთან კონტაქტის დამყარება, შედარებით ადვილად ღიზიანდებიან. ასეთ ბავშვთან მუშაობა დიდ სიფრთხილეს მოითხოვს. მათზე უარყოფითად მოქმედებს მაღალი, მყვირალა ტონით საუბარი. ამან შეიძლება ბავშვი მძიმე მდგომარეობამდე მიიყვანოს, სრულებით დაკარგონ საკუთარი თავისადმი რწმენა და სულიერად დაეცნენ.

აღზრდელობითი მუშაობა მასწავლებელმაც და მშობელმაც ზემოთ განხილული ნერვული სისტემის ტიპების აღნიშნულ ინდივიდუალურ თავისებურებათა გათვალისწინებით უნდა წარმართონ, რადგან ერთი და იმავე თვისების აღზრდაში სხვადასხვა ნერვული სისტემის ტიპი სხვადასხვანაირ მიდგომას მოითხოვს.

საყოველთაოდაა ცნობილი, რომ ადამიანი რთული ფენომენია. ამდენად, ბავშვთა და მოზარდთა სრულფასოვანი გაცნობა, მათ შინაგან ბუნებაში წვდომა, ისეთ მასწავლებელს და მშობელს შეუძლია, რომლებიც აღჭურვილნი არიან პედაგოგიკის და ფსიქოლოგიის ცოდნით, კონკრეტულად მომავალი თაობის ასაკობრივი და ინდივიდუალური თავისებურებების ცოდნით.

ბავშვთა და მოზარდთა ინდივიდუალური თავისებურებების ჩამოყალიბებაში მრავალ ფაქტორს აქვს მნიშვნელობა. მათ შორის საოჯახო აღზრდის პირობებს, ამხანაგების, ახლობლების და, რა თქმა უნდა, მასწავლებლის, სკოლის გავლენას.

პიროვნების სოციალურად განპირობებული ინდივიდუალური თავისებურებანი დინამიკურია და, როგორც წესი, შეიძლება ადვილად შეიცვალოს. აღზრდის ამოცანა იმაში მდგომარეობს, რომ დაირღვეს პიროვნების უარყოფითი მხარე და ჩამოყალიბდეს მასში დადებითი თვისებები.

მოსწავლეთა ინდივიდუალურ თავისებურებებს ხშირად განაპირობებს მათი ფიზიკური მდგომარეობა. საკუთარი ძალის, ჯანმრთელობის, გარეგნობის გაცნობიერება გავლენას ახდენს ისეთ პიროვნულ თვისებებზე, როგორებიც არის: საკუთარი ძალების რწმენა, სიხალისე და პირიქით, ფიზიკური სისუსტისა თუ ნაკლის გაცნობიერება მოზარდებში იწვევს პესიმიზმს, გულგატეხილობას, ურთიერთობის სფეროში დარღვევებსა და კონფლიქტებს, მით უმეტეს, თუ ნაკლზე მიუთითებენ. ასეთი ბავშვების მიმართ განსაკუთრებული ტაქტის დაცვაა საჭირო, მაგრამ პედაგოგიურ პრაქტიკაში გვხვდება მოზარდების გარეგნობაზე, ნაკლზე უტაქტოდ ხაზგასმის შემთხვევები.

სწავლებისა და აღზრდის პროცესში ინდივიდუალური თავისებურების შესწავლა და გათვალისწინება ყველა ასაკობრივ საფეხურზეა საჭირო, მაგრამ მაინც ყველაზე მეტად ეს უმცროსკლასელთა თაობაზე ითქმის. ბავშვებს სწავლების ამ საფეხურზე უვითარდება სინამდვილისადმი ახალი შემეცნებითი დამოკიდებულება. იწყება საკლასო კოლექტივის, ურთიერთშეფასების, ერთმანეთისადმი მომთხოვნელობის ჩამოყალიბება. მიუხედავად ამისა, ამ ასაკის ბავშვებს ჯერ კიდევ არა

აქვთ უნარი, გაითვალისწინონ ქცევის შორეული შედეგები. ამ ასაკში მოსწავლეს თუ არ წახალისებენ, მათ შეიძლება სწავლას თავი დაანებონ.

6-7 წლის ბავშვების უმრავლესობა სწავლისათვის და საერთოდ, მის წინაშე მდგარი ახალი მოთხოვნების შესასრულებლად ფიზიოლოგიურად მომზადებულია. საჭიროა, მხოლოდ მასწავლებელმა და მშობელმა ბავშვებისათვის გასაგები გახადონ ეს მოთხოვნები და განახორციელონ ინდივიდუალური თავისებურებები.

უნდა გვახსოვდეს, რომ მოსწავლეთა ინდივიდუალური შესწავლა მასწავლებლების მხრიდან ერთდღიანი კომპანია არ არის. სასკოლო გარემოს თანდათან შეგუების შემდეგ პატარა მოსწავლეები შედარებით ნაკლებად დელავენ, მშვიდდებიან და ავლენენ თავიანთ ნამდვილ ბუნებას, რომელიც განსაკუთრებით ნათლად იკვეთება ურთიერთგაცნობისა და დაახლოების პროცესში, სასკოლო ცხოვრების ასე თუ ისე გაცნობიერების შემდეგ.

სასკოლო პრაქტიკაში ჩვეულებრივია, როგორც კლასის ხელმძღვანელების, ისე საგნის მასწავლებელთა ცვლა. ასეთ შემთხვევაში კლასში ახლად შესულ მასწავლებელს, ვიდრე იგი თვითონ შეისწავლის მოსწავლეთა ინდივიდუალურ თავისებურებებს, გაეცნობა მათ ინტერესებს, მიდრეკილებას, ნიჭსა და უნარს, დიდ დახმარებას გაუწევს მოსწავლეთა დახასიათებები, რასაც იგი მათ პირად საქმეებში შეხვდება. ზოგიერთი მკვლევარი მიუთითებს, რომ ეს დახასიათებები შეიძლება სრულყოფილი არ იყოს, ნაწილობრივი წარმოდგენა შეექმნას მოზარდზე კლასის ხელმძღვანელს. ამიტომ ამ ნაკლის გამოსასწორებლად საჭიროა კლასის ხელმძღვანელს მოსწავლეთა ინდივიდუალური თავისებურებების შესასწავლად ჰქონდეს გარკვეული სქემა, რომელიც ითვალისწინებს მოსწავლის ჯანმრთელობის მდომარეობას, ოჯახურ პირობებს, გატაცებას, ემოციებს, ინტელექტს, მეხსიერებას, მეგობრებთან ურთიერთობას, კლასის საერთო წარმატებისადმი დამოკიდებულებას, ინიციატივას. პედაგოგი თავის აღსაზრდელს მთელი წლის განმავლობაში სწორედ ასეთი კუთხით უნდა აკვირდებოდეს. სკოლებში მასწავლებლებთან გასაუბრებით ნათელი გახდა ჩვენთვის, რომ დახასიათება მართლაც ღრმა წარმოდგენას უნდა იძლეოდეს მოსწავლის პიროვნების შინაგან სამყაროზე, მის სტრუქტურაზე, განვითარება - ფორმირების კანონზომიერებაზე და აგრეთვე იმაზე, თუ რა ხასიათის გარდაქმნები ხდება ბავშვში აღმზრდელობით ღონისძიებათა ზემოქმედების შედეგად. ე.ი. მოსწავლის დახასიათება უნდა მოიცავდეს როგორც ფსიქოლოგიურ, ისე პედაგოგიურ ასპექტებს.

პედაგოგიურ პრაქტიკაში სხვადასხვა ტიპის პედაგოგიურ-ფსიქოლოგიური დახასიათება ცნობილი: მოკლე, დაწვრილებითი და პრობლემური. მოკლე დახასიათება გამიზნულია იმისთვის, რომ მასწავლებელს მოსწავლე და კლასი ზოგადად გააცნოს, წარმოდგენა ჰქონდეს მოზარდთა კონტიგენტზე, გაუადვილდეს აღსაზრდელთა ღრმა და საფუძვლიანი შესწავლა; დაწვრილებითი დახასიათება მოსწავლის პიროვნებასა და მის განუმეორებელ ინდივიდუალობაზე ყოველმხრივ წარმოდგენას უნდა გვიქმნიდეს. პრობლემური დახასიათება დგება იმ დროს, როცა რაიმე სპეციფიკური სიმწიფე წარმოიშვება მოსწავლესთან მუშაობაში ან რაიმე კონკრეტული საკითხია გასარკვევი. პედაგოგიურ და ფსიქოლოგიურ ლიტერატურაში მოცემული სქემები მოსწავლის დახასიათებისა, არ შეიძლება მივიჩნიოთ ე.წ. მზა „რეცეპტად“, ისინი უფრო რეკომენდაციის ხასიათს ატარებენ. ჩვენეული სქემის ნიმუშს წარმოვადგენთ სტატიაში, რომლის შეცვლაც შემოქმედებითად შეუძლია კლასის ხელმძღვანელს. ჩვენს მიერ შემუშავებული დახასიათების სქემა შემდეგი სახისაა:

1. საერთო ცნობები მოსწავლის თაობაზე;
2. მოსწავლის მიმართულებანი;
3. მოსწავლის ნებისყოფის თავისებურებანი;
4. ემოციურობა ხასიათში და მისი გამოვლენის დინამიკა;
5. გონებრივი განვითარების თავისებურებანი.

ჩვენს მიერ წარმოდგენილი სქემის მიხედვით მოკლედ ჩამოვთვლით, თუ მასწავლებელმა და მშობელმა რა უნდა გაითვალისწინოს მოსწავლეთა ინდივიდუალური დახასიათების შედეგის დროს და წარმოვადგენთ ზოგადად ჩვენს მოსაზრებას.

1. მოზარდის შესახებ საერთო ცნობებში იგულისხმება მისი სრული ბიოგრაფია, ბავშვის ჯანმრთელობის მდგომარეობა დაბადებიდან, ოჯახური მდგომარეობა მშობლების ბავშვთან დამოკიდებულება, მეგობრების წრე, რა წარმატებები აქვს სკოლაში და ა.შ.

2. აუცილებელია აღმზრდელმა იცოდეს მოსწავლის ქცევის ძირითადი თავისებურებების წამყვანი მიმართულება. აღნიშნული მიმართულება მჟღავნდება მოზარდის ინდივიდუალურ თავისებურებებში - ინტერესებში, მიდრეკილებებში, მოთხოვნილებებში, გატაცებაში, მრწამსში, მსოფლმხედველობაში. ცალკეულ მოსწავლეს ინდივიდუალურად განსხვავებული პიროვნული მიმართულება აქვს. ის შეიძლება იყოს მატერიალური და სოციალური, პირადი და საზოგადოებრივი. ეს მჟღავნდება ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

აქვე გვინდა აღვნიშნოთ ის ფაქტორი, რომ მოზარდის პიროვნული მიმართულება, მისი ინდივიდუალური თავისებურება არ წარმოადგენს ერთხელ და სამუდამოდ განსაზღვრულ, სამუდამოდ უცვლელ რეალობას. იგი იცვლება ასაკისა და გარე ზემოქმედების შედეგად. პედაგოგის და მშობლების ამოცანაა სწავლა-აღზრდის პროცესი ისე წარმართოს, ისეთი ზემოქმედება მოახდინოს, რომ ბავშვის არასასურველი თვისებები შეიცვალოს და იგი საზოგადოებრივი ცხოვრების ნორმებს დაუქვემდებაროს. ეს კი შესაძლებელია სისტემატური, მიზანმიმართული, გეგმაზომიერი მუშაობით, მოსწავლის სხვა ინდივიდუალური თავისებურებების გათვალისწინებითა და ზემოქმედი პიროვნების ავტორიტეტით; მხოლოდ ასე შეიძლება შეიცვალოს და გასწორდეს არასასურველი მიმართულებანი.

ჩვენს მიერ შემუშავებული სქემის მიხედვით, მოსწავლის ინდივიდუალური დახასიათების სრულყოფაში ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი ბავშვის ნებისყოფის თავისებურების გარკვევასა და გათვალისწინებას ენიჭება. მართლაც, ადამიანის ცხოვრებაში, მისი პიროვნების განვითარებაში ნებისყოფა უდიდეს როლს ასრულებს. ამიტომ მოსწავლის ნებისყოფის ინდივიდუალური გამოვლენის ცოდნა მისი ინდივიდუალური შესწავლის აუცილებელი შემადგენელი ნაწილია.

არიან ადამიანები, რომლებიც გამოირჩევიან ნიჭიერებით, საზრიანობით, სურვილი აქვთ სიკეთე თესონ, მაგრამ ნებისყოფა არ ჰყოფნით ნიჭს შრომისოყვარეობა მიაშველონ, სიკეთის კეთების სურვილს გვერდით სიბეჯითე და მონდომება ამოუყენონ. ნებისყოფის აღზრდა რთული და ხანგრძლივი პროცესია. იგი ადრეული ასაკიდანვე უნდა დავიწყოთ.

პედაგოგის კლასიკოსები ნებისყოფის აღზრდაში ყველაზე დიდ ხელისშემშლელად მიიჩნევენ ისეთ ინდივიდუალურ თავისებურებებს, როგორებიც არის სიზარმაცე, ჯიუტობა, მატყუარობა. მასწავლებელიც და მშობელიც ყოველმხრივ უნდა ეცადოს ამ სამი უარყოფითი თვისების მიმართ მკაცრი და გადაამჭრელი ზომები მიიღოს. ნებისყოფის აღზრდაში გარკვეულ როლს მოსწავლის სწორი, მიზანმიმართული დღის რეჟიმი და აღმზრდელის მხრივ, მტკიცე, მუდმივი კონტროლი ასრულებს.

აღმზრდელს სასკოლო გარემოში მოსწავლის ნებისყოფის აღზრდასა და განვითარებაში დიდი როლი ენიჭება. ბავშვის ყველა თავისებურების ამოცნობა, მისი გათვალისწინებით აღმზრდელობითი ხასიათის ღონისძიებების სწორად და მორგებულად შერჩევა საშუალებას მისცემს გამოვავლინოთ და ჩამოვაყალიბოთ მტკიცე და ძლიერი ნებისყოფის პიროვნება.

მოსწავლის ინდივიდუალური თავისებურებების შესწავლისა და სრულყოფილი დახასიათების შედეგისათვის აუცილებელია მოზარდის ემოციებისა და მისი გამოვლენის დინამიკის შესწავლა. უნდა ვიცოდეთ, რომელი გრძნობა სჭარბობს აღსაზრდელში: მხიარულია თუ პირიქით - უხალისო, რა თავისებურებებით ხასიათდება მისი ინტელექტუალური, ზნეობრივი, ესთეტიკური გრძნობები. ზოგიერთ მოსწავლეს უმცროსი სასკოლო ასაკიდანვე შეუძლია საკუთარი გუნება-განწყობილების მართვა, ზოგს კი

აფექტებისაკენ აქვს მიდრეკილება, ე.ი. დიდი ემოციური აღზუნებადობით, თავშეუკავებლობით ხასიათდება.

როგორც ცნობილია, სასკოლო ასაკის ბავშვი სწავლისთვის ინტელექტუალურად მომწიფებულია. მას ახალი საგნებისა და მოვლენების გაცნობა-შესწავლა აინტერესებს, ხოლო ის, თუ ბავშვის ინტელექტი რამდენად არის მოწიფული, რისი ათვისება შეუძლია და რა პირობებში, უმთავრესად დამოკიდებულია ასაკსა და, რაც მთავარია, ინდივიდუალურ უნარზე.

მოსწავლის სწავლა-აღზრდის პროცესის გონივრულად წარმართვის აუცილებელი პირობაა მისი გონებრივი განვითარებისა და შესაძლებლობების თავისებურებათა ცოდნა და გათვალისწინება. რა თქმა უნდა, ძნელია 40-45 ბავშვის ინტელექტუალური დონის განსაზღვრა და გაკვეთილზე იმის მიხედვით მოქმედება. ამ სიძნელის მიუხედავად, მასწავლებელი ზედმიწევნით უნდა იცნობდეს და სწავლობდეს მოსწავლის აღქმის, მეხსიერების, ყურადღების, წარმოდგენის, აზროვნების თავისებურებებს. ამის გარეშე შეუძლებელია ცალკეული მოსწავლის შემეცნების, სწავლის შესაძლებლობის დადგენა და ზემოქმედების ხერხის პოვნა. მასწავლებელს უნდა შეეძლოს ბავშვის ნიჭის გამოვლენა-განვითარება.

ჩვენს მიერ შემოთავაზებული მოსაზრებები ეხება ყველა ასაკის მოზარდებს, მაგრამ რადგან ინდივიდუალური თავისებურებები სხვადასხვა ასაკში განსხვავებულად ვლინდება, ამიტომ ყურადღების მიღმა არ უნდა დავტოვოთ უფროსი ასაკის მოსწავლეები. ისინი უმცროს სასკოლო ასაკში შეიძლება სხვაგვარად ავლენდნენ ნებისმიერ ინდივიდუალურ თავისებურებას, დროთა განმავლობაში კი ზოგიერთი თვისება აღარ გამოავლინონ ან ნაკლებად წარმოაჩინონ ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

ყოველივე შემოთქმულიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ მოზარდი თაობის ინდივიდუალური თავისებურებების გათვალისწინების გარეშე შეუძლებელია სასწავლო-აღზრდელობითი პროცესის წარმართვა. მასწავლებლებისა და მშობლებისათვის სახელმძღვანელო პრინციპი უნდა იყოს შემდეგი: ბავშვთა და მოზარდთა განსხვავებულობა ვლინდება ნაირგვარ ფორმებში: სიმორცხვე და სითამამე, მოკრძალება და უხეშობა, ნიჭი და სიჩლუნგე, წესრიგი და უდისციპლინობა და სხვ.

ლიტერატურა

1. ნათაძე რ., ფსიქოლოგიის მოკლე კურსი, თბილისი, 1996 წ.
2. პედაგოგიკა, თსუ-ის გამოცემა, თბილისი, 1994 წ.
3. ბასილაძე ნ., პედაგოგიკის საკითხები, ბათუმი, 1999.
4. Н. В. Гордовская, А.А. Реан, Педагогика (учебник нового века), Москва-Харков-Минск, 2000

რეზიუმე

თითოეული მოზარდი განუმეორებელი ინდივიდია, რომელსაც საერთო თვისებებთან ერთად აქვს საკუთარი, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკური თვისებები, რაც მასზე პედაგოგიური ზემოქმედების პროცესში გათვალისწინებას ანუ თითოეულისადმი ინდივიდუალურ მიდგომას მოითხოვს. ინდივიდუალური თავისებურებები ბავშვთა და მოზარდთა სხვადასხვა მონაცემების - აღქმის, აზროვნების, ემოციების, ინტერესების, ნიჭიერების, მისწრაფებების, ტემპერამენტის, იდეალების, ხასიათების სფეროში ვლინდება.

Nino Chakhunashvili

The necessity of considering adults individual characteristics

Summary

Each Teenager is an exceptional individual. Along with their general characteristics, they have their own specific traits. In the process of pedagogical influence, these characteristics require attention by giving them an individual approach. The various traits that Children and teenagers attain, such as perception, a way of thinking, emotions, interests, talents, temperament and ideals are showcased in their characteristics.

0231 ენის დაუფლება LANGUAGE ACQUISITION

ეთერ ბრეგაძე

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Kutaisi Akaki Tsereteli State University, Georgia

მსაზღვრელ-საზღვრულის საკითხი კონსტანტინე გამსახურდიას პოემაში „დავით აღმაშენებელი“

სალიტერატურო ენის ნორმების ზუსტად დაცვა შესაძლებელია ქართული ენის სტილისტიკის ძირითადი ელემენტების შესწავლით.

მეტყველების დროს აზრის სწორად და ზუსტად გადმოცემით უკეთ ჩანს ენის ექსპრესიულობა, მისი ემოციური მხარე, მხატვრულობა ზეპირსა და წერით მეტყველებაში.

ენობრივ საშუალებებს ყურადღება ექცეოდა ჯერ კიდევ ანტიკურ ხანაში. ბერძენი ფილოსოფოსი არისტოტელე (ძვ. წ. ა. 384-322 წწ.) თავის ნაშრომში „რიტორიკა“ ეხებოდა სტილის საკითხებს. მისი აზრით: „კარგია ის სტილი, რომელიც ნათელია და შეეფერება გამოსასახავ საგანს“ [3].

ყოველი ადამიანის მეტყველების თავისებურება განსხვავდება სხვებისგან. ამ თავისებურებათა ერთობლიობა შეადგენს თითოეული პირის მეტყველების ინდივიდუალ სტილს.

სხვადასხვა ფორმით ერთი და იგივე აზრის გამოხატვა სავალდებულო ნორმების დაცვით ხელს არ უშლის სტილის ინდივიდუალური ნიშნების გამოვლენას.

სალიტერატურო ენის ნორმათა დაცვა ობიექტური სტილის მოთხოვნაა, ხოლო ზრუნვა მის მიმზიდველობასა და ექსპრესიონიულობაზე პრაქტიკული სტილის ამოცანას შეადგენს.

მხატვრული ნაწარმოების ენას, მისი შინაარსის გამოვლინების საშუალებას კი პოეტური სტილისტიკა შეისწავლის.

ენათმეცნიერული სტილისტიკის კატეგორიებთან მჭიდრო კავშირშია მხატვრული მეტყველების ხერხები და საშუალებანი, რომლებიც დამახასიათებელია, როგორც ხალხური ზეპირსიტყვიერების, ისე პოეზიისა და მხატვრული ლიტერატურისათვის.

ენათმეცნიერული თვალთახედვით მხატვრული მეტყველების საშუალებებიდან მნიშვნელობა ენიჭება ეპითეტს, რომელიც რაიმე ნიშნის მიხედვით ახასიათებს საგანს, მოვლენას ან პიროვნებას და გამოირჩევა ხატოვნებით, ზოგჯერ გადატანითი მნიშვნელობით.

გრამატიკული ანალიზის მიხედვით ეპითეტი სინტაქსურად განსაზღვრებაა, ე.ი. მსაზღვრელია, იგი ახლავს საზღვრულს. ყოველგვარი განსაზღვრება კი არაა ეპითეტი.

მსაზღვრელი ორგვარია: ატრიბუტული და სუბსტანტიური.

ატრიბუტული განსაზღვრება გადმოიცემა ზედსართავი სახელით ან მასთან გათანაბრებული სიტყვით და გამოხატავს საგნის ნიშან-თვისებას, შეთანხმებულია საზღვრულთან ბრუნვაში.

სუბსტანტიური განსაზღვრება არსებითი სახელით ან მასთან გათანაბრებული სიტყვით გადმოიცემა, დგას ნათესაობით ბრუნვაში, მართულია ან მართულ-შეთანხმებული.

ძველ ქართულში ორივე სახის განსაზღვრება იდგა საზღვრულის შემდეგ, იყო პოსტპოზიციური წყობა.

ახალ ქართულში კი უმეტესად მსაზღვრელი წინ უსწრებს საზღვრულს, გვაქვს პრეპოზიციული წყობა.

ქართულში დღესაც ორივეგვარი წყობა გვხვდება.

მსაზღვრელ-საზღვრულის წყობასთან დაკავშირებული საკითხი მნიშვნელოვანია კონსტანტინე გამსახურდიას პოემაში „დავით აღმაშენებელი“.

თანამედროვე ქართულ მწერლობაში კონსტანტინე გამსახურდია დიდი შემოქმედებითი ენერჯის მქონე, მეტად ნაყოფიერი, ორიგინალური მწერალია. იგი განსაკუთრებით ზრუნავდა სალიტერატურო ენის ლექსიკის გასამდიდრებლად და დასამკვიდრებლად. „ჩემთვის ყოველ ახალსა და საჭირო სიტყვას ოქროს წონა აქვსო,“ _ აღნიშნავდა მწერალი. (კ. გამსახ. „დავით აღმაშენებელი“, წიგნი I, 1954 წ.).

მწერლის წერის თავისებური მანერა ენისა და სტილის სფეროში მჟღავნდება. მისი შემოქმედება ქართული გენის გამომავალი და მრწამსის ილუსტრაციაა.

შუა საუკუნის ეპოქის საქართველოს ზნე-ჩვეულებანი, მღელვარე ცხოვრება, ბრძოლა ქართველი ხალხის დამოუკიდებლობისათვის, რომელსაც ხელმძღვანელობდა უმამაცესი მეფე დავით აღმაშენებელი, მწერალს ნათლად აქვს გადმოცემული პოემაში „დავით აღმაშენელი“.

მწერლის კოლორიტულობა, კარგად გამოიხატება პოემაში მსაზღვრელ-საზღვრულის ფორმების გამოყენებით, ნათლად ჩანს, თუ რა მიმართებაა გადმოსაცემ შინაარსსა და პოემაში მოცემულ ენობრივ საშუალებებს შორის.

პოემაში კარგად იგრძნობა მსაზღვრელ-საზღვრულის პირდაპირი წყობის გამოყენებით პოეტის დიდი შემოქმედებითი მხატვრულობა:

„დიდი ხანია მეც ვუსმენდი იმ მგლისა ყმუილს,

რაკი მეორე თავის მოძმეს შეეხმინა...?“ (გვ.9)

„და, ვაი ჩვენ დღეს, თუ მგლის ხროვა წამოგვესია...“ (გვ.9)

„და როცა ერთი შუბოსანი გააფთრებულ

დავით მეფისკენ წამოვიდა ველურ ყიჟინით...“ (გვ.10)

„აბჯრის ჟღარუნი და უსაზმნო სისხლის წვიმები...“ (გვ.11)

„კლშკის სიმაღლე მისივ ჩრდილით განიზომება,

კაცის ღირსება - მეშურნეთა რაოდენობით...“ (გვ.11)

„გადაავიწყდა ამ ბერიკაცს მაცხოვრის ჯვარი...“ (გვ.12)

„წამოვეწიე მე ცხენდაცხენ შუბის სიგრძეზე...“ (გვ.14)

„სამშვიდობოსკენ გაასწროო ჩვენს მოისარებს...“ (გვ.14)

„ე, იმ ბექობთან მოუკლესო ჩვენს მეფეს ცხენი...“ (გვ.15)

„რკინის ბექთარში ჩამსხდარნი

ცას მიბჯენიან მთანია...“ (გვ.17)

„დილეგში ვყავდი მთელ წელიწადს სელჯუკიანებს...“ (გვ.43)

„ვიფარეთ ღამე, თავს დავესხით ქარავნის უფროსს,

მძინარე სპარათა გამოვლადრეთ ხანჯლებით ყელი...“ (გვ.43)

„ერისთავების დამშვიდება, მიწის ბარაქა,

საქრისტიანოს გამარჯვება და სიხარული...“ (გვ.47)

„ფრიად საშურო საქმეები დაგვაკისრესო,

განვაახლეთო თმოგვის ციხე, ლომისის ციხე...“ (გვ.48)

„დიდი წარსული მას შერჩება დასაქადნებლად,

ვინც დაამკვიდრა დიდი აწმყო და მომავალი!...“ (გვ.55)

„ჩვენს პატარმალს მოვუქარგე

ოცდახუთი ნატი...“ (გვ.59)

„შინდისფერი ყაბაჩები

ნაკერი გვაქვს სითვით,

შვიდ სეფეწულს გაათხოვებ,

ამოდენა მზითვით...“ (გვ.59)

- „ობობის ქსელით ეგ თაღები შეიმოსება ...“ (გვ.75)
- „გავალ ციხიდან, შორს არაა ალგეთის წყალი..“ (გვ.74)
- „ჩემი მეაბჯრე გამიშლიდა შიშველ მიწაზე...“ (გვ.81)
- ჯერაც შორსაა მზის ამოსვლა, გუთნის ცდომილნი...“ (გვ.82)
- „როგორც ყინწვისის ანგელოზი თვალცრემლიანი...“ (გვ.85)
- „ერთი ყვიჩალი, მოლალატე ორიც ქართველი...“ (გვ.85)
- „ჩემს სულს ეუფლა უკუნეთი გულშემზარავი!...“ (გვ.75)

საზღვრულის წინ დასმული მსაზღვრელი ურიცხვოა, რიცხვის გაგებას იძლევა საზღვრული. ზოგჯერ ადგილი აქვს მსაზღვრელის ფუძის გამეორებას კუთვნილებითი ნაცვალსახელის გამეორებით, რაც მრავლობითი რიცხვის გამოხატვის მაჩვენებელია. აღნიშნულის მაგალითები პოემაში არ გვხვდება.

ცნობილია, რომ ქართულ ენაში სიტყვათა შორის ურთიერთობა მორფოლოგიური საშუალებებით მყარდება, ამიტომ წინადადებაში სიტყვათა რიგი მკაცრად განსაზღვრული არ არის.

კ. გამსახურდია სიტყვათა გადაადგილებით ქმნის თავისებურ სტილს. სინტაქსური ნორმის აშკარა დარღვევას ადგილი არ აქვს. მწერლისათვის დამახასიათებელია მსაზღვრელ-საზღვრულის შებრუნებული წყობა, აგრეთვე ხშირია სხვა სიტყვებით მათი გათიშვა. აღნიშნულის მაგალითები პოემაში მრავალია:

- „ძირს ჩავალ ხერხევ, ხევის ბოლოს ციხეა ერთი.“ (გვ.10)
- „ხმალი მკრა მკლაფზე ვილაც თურქმა თეთრჩალმიანმა...“ (გვ.10)
- „წამოუარა ნადირობის უცებ ხუმტურმა...“ (გვ.11)
- „ამცენ ციხისთავს შეჭირვება როგორმე ჩვენნი...“ (გვ.5)
- „ხმალი ერთი ველარ გაუძლებდა...“ (გვ.29)
- „შებინდებისას მოგვეწია მდევარი მათი...“ (გვ.43)
- „შენ თუ ხუთმეტტი ვერ აგიდის ომში მეაბჯრე...“ (გვ.45)
- „წლეულს ვერ იყო ნადირობა ბარაქიანი...“ (გვ.48)
- „დედას სველი რჩება თვალი, მამის გული მწყრალი...“ (გვ.59)
- „სადიაცო ასზე მეტი ქირმანული შალის...“ (გვ.59)
- „...და სასძლო მისი დედისიმედი...“ (გვ.61)
- „გვექნეს სამყოფლო შევირდების...“ (გვ.70)
- „...ისე ჭრელია, ვით პერანგი მაისის გველის...“ (გვ.73)
- „ფარად ექნება და იხელთა გზა გასაქცევი...“ (გვ.79)
- „დავითს ვაქებდეთ მეფეს ცხებულსა...“ (გვ.79)
- „მოახსენებდეთ ჩვენს მაგივრად წინამძღვარს თქვენსას...“ (გვ.83)

აშკარად ჩანს, ატრიბუტული მსაზღვრელი, თუ ის გათიშულია საზღვრულისაგან, ბრუნვიანი ხდება. პოემაში იგრძნობა მწერის კოლორიტულობა, რაც კარგად ჩანს მორფოლოგიური საშუალებების, კერძოდ, ნართანიანი ფორმით გადმოცემული მსაზღვრელ-საზღვრულის, როგორც პირდაპირი, ისე შებრუნებული წყობის გამოყენებისას:

- „მრავალთა ღმერთთა და სიმართლევ ბევრის მხარეზეა...“ (გვ.50)
- „ნუ ვათქმევინებთ შვილთა ჩვენთა...“ (გვ.59)
- „სამზღვართა ჩვენთა განმტკიცებისათვის...“ (გვ.61)
- „სიცოცხლე დასთმონ ყმათა თვისთათვის...“ (გვ.64)
- „ცხენოსანთა ჩვენთა უკუქცევა ველარ შეიძლონ...“ (გვ.67)
- „აზნაურები ციხოვანნი და უციხონი...“ (გვ.75)
- „მშვიდობით, ჩემთა წინაპართა სამკვიდრებელო...“ (გვ.76)
- „შესწავლილია არაბთაგან, ცთომილნი მისნი...“ (გვ.83)

„ასპიროზი და სხვა მრავალნი მხებელნი მისნი...“ (გვ.83)

„გაეყრება კავშირთა თვისთა...“ (გვ.85)

„აწ ნემთა შენთა...“ (გვ.89)

სივრცენი მისნი დაფარავენ ქვეყნისა კიდეს,

ფურცელნი მისნი, კეთილმცნენი ნაყოფმრავალნი...“ (გვ.89)

„გულით სპეტაკთა დაიმკვიდრონ ზერონი მისნი

და რტოთა მისთა ასაზრდოვონ სირნი ცისანი...“ (გვ.89)

ნართანიანი მრავლობითი დამახასიათებელი იყო ძველი ქართულისათვის, მაგრამ იგი პოემაში გვხვდება, განსაკუთრებით კუთვნილების გადმოსაცემად. აღნიშნულ პოემაში არ გვხვდება განმარტოებული მსაზღვრელი, როცა მასთან საზღვრული არაა ნახმარი.

კონსტანტინე გამსახურდიამ ისტორიულ პოემაში „დავით აღმაშენებელი“ გვეჩვენა, რომ მსაზღვრელ-საზღვრულის პირდაპირი და შებრუნებული შეწყობის გამოყენებით სიტყვა არ დაშორებია თავის ძირითად შინაარსს. პირიქით, შეივსო ახალი ნიუანსით, რითაც გამოვლინდა მწერლის წერის თავისებური მანერა ენისა და სტილის სფეროში.

ლიტერატურა

1. შანიძე ა. - ქართული ენის გრამატიკის საფ., თბზ. ტ. III, თბ., 1980.
2. საქ. მეცნ. აკად. - თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები, კრ. I, თბ., 1986.
3. ჭუმბურიძე ზ. - ქართული სალიტერატურო ენისა და სტილის საკითხები, თბ., 1956.
4. გამსახურდია კ. - თხზულებათა ანთომეული, ტ. X, თბ., 1985.

რეზიუმე

კონსტანტინე გამსახურდია დიდი შემოქმედებითი ენერჯის მქონე ორიგინალური მწერალია. იგი განსაკუთრებით ზრუნავდა სალიტერატურო ენის ლექსიკის გასამდიდრებლად და დასამკვიდრებლად. კონსტანტინე გამსახურდიას ისტორიულ პოემაში „დავით აღმაშენებელი“ მსაზღვრელ-საზღვრული ისეა გამოყენებული პირდაპირი და შებრუნებული წყობის ფორმით, რომ სიტყვა არ დაშორებია თავის ძირითად შინაარსს. პირიქით, შეივსო ახალი ნიუანსით, რითაც განსაკუთრებით გამოვლინდა მწერლის თავისებური წერის მანერა ენისა და სტილის სფეროში. კონსტანტინე გამსახურდიამ პოემაში მდიდარი გამომსახველობითი მხატვრულობით ასახა ქართველი ხალხის ყოფითი ცხოვრების, განვითარებისა და თავისუფლებისათვის ბრძოლის ეპიზოდები. მისი შემოქმედება ქართული გენის გამოძახილია.

Eter Bregadze

The issue of the definitive-antecedent in Konstantine Gamsakhurdia's poem "David the Builder"

Summary

In modern Georgian literature K. Gamsakhurdia is an original writer with great creative energy. He took special care to enrich and establish the vocabulary of the literary language. In Konstantine Gamsakhurdia's historical poem "David the Builder" the definitive-antecedent is used in a direct and inverted form in such a way that the word does not deviate from its main content. On the contrary, it was filled with new nuances, thus especially revealing the writer's peculiar writing manner in the field of language and style. K. Gamsakhurdia reflected the episodes of the daily life, development and struggle for freedom of the Georgian people in the poem with rich expressive art. His work echoes the Georgian gene.

0311 ეკონომიკა ECONOMICS

Яцевич Наталья, Дидманидзе Ибраим, Мегрелишвили Мераб

Гомельский филиал учреждения образования Федерации профсоюзов Беларуси «Международный университет «МИТСО», г. Гомель, Республика Беларусь
Батумский государственный университет Шота Руставели, Батуми, Грузия

ОЦЕНКА РОЛИ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СИСТЕМЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ГОМЕЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И ГРУЗИИ

Одним из важнейших приоритетов экономической политики государства является создание благоприятной бизнес-среды, которая будет способствовать развитию предпринимательской деятельности и, соответственно, повышать конкурентоспособность регионов Республики Беларусь и национальной экономики в целом. Это закреплено в принятой в Республике Беларусь в 2018 г. Стратегии развития малого и среднего предпринимательства «Беларусь – страна успешного предпринимательства» на период до 2030 г. Стратегия определяет основные задачи и принципы совершенствования государственного регулирования и поддержки развития малого и среднего предпринимательства, направлена на увеличение его вклада в результаты социально-экономического развития страны [1]. Итогом реализации стратегии ожидается рост экономической свободы предпринимательства в Республике Беларусь, формирование конкурентной среды, обеспечение равных условий хозяйствования для субъектов различных форм собственности и как следствие – увеличение роли малого и среднего бизнеса в социально-экономическом развитии государства.

Сектор малого и среднего предпринимательства способен ответить на вызовы и потребности современного высококонкурентного рынка, внести существенный вклад в создание предпосылок развития регионов и национальной экономики.

Оценим роль малого и среднего предпринимательства в национальной экономике Беларуси, пользуясь данными Национального статистического комитета Республики Беларусь. Проанализируем общую динамику количества субъектов малого и среднего предпринимательства в Республике Беларусь и в Гомельской области за 2015–2019 гг. (таблица 1).

Таблица 1 – Количество субъектов малого и среднего предпринимательства в Республике Беларусь и Гомельской области за 2015–2019 гг., ед.

Показатель	2015	2016	2017	2018	2019	Темп роста, %, отклонение (+/-) 2019 к 2015
Количество индивидуальных предпринимателей	240781	235995	236138	241300	257000	106,7
в т.ч. в Гомельской области	27377	26532	26482	27111	28803	105,2
уд. вес по Гомельской области, %	11,4	11,2	11,2	11,2	11,2	-0,2

Количество микроорганизаций (до 15 чел.)	92684	93288	95854	97449	96789	104,4
в т.ч. в Гомельской области	8787	8550	8628	8719	8663	98,6
уд. вес по Гомельской области, %	9,5	9,2	9,0	8,9	9,0	-0,5
Количество малых организаций (16–100 чел.)	12363	11779	11872	11528	11753	95,1
в т.ч. в Гомельской области	1100	1006	991	982	991	90,1
уд. вес по Гомельской области, %	8,9	8,5	8,3	8,5	8,4	-0,5
Количество субъектов среднего предпринимательства (101–250 чел.)	2394	2315	2245	2237	2235	93,4
в т.ч. в Гомельской области	308	304	293	299	294	95,5
уд. вес по Гомельской области, %	12,9	13,1	13,1	13,4	13,2	+0,3
Общее количество микро-малых и средних организаций	107441	107382	109971	111214	110777	103,1
в т.ч. в Гомельской области	10195	9860	9912	10000	9948	97,6
уд. вес по Гомельской области, %	9,5	9,2	9,0	9,0	9,0	-0,5
Численность населения (среднегодовое значение), тыс. чел.	9489,6	9501,5	9498,3	9465,7	9441,8	99,5
в т.ч. в Гомельской области	1423,5	1421,8	1418,2	1412,8	1398,3	98,2
уд. вес по Гомельской области, %	15,0	15,0	14,9	14,9	14,8	-0,2
Микро- малые и средние организации на 1000 чел.	11,3	11,3	11,6	11,7	11,7	+0,4
Микро- малые и средние организации на 1000 чел. в	7,2	6,9	7	7,1	7,1	-0,1

Гомельской области						
Примечание – Источник: составлено на основе данных публикаций Национального статистического комитета Республики Беларусь www.belstat.gov.by.						

Таким образом, согласно данным таблицы, можно отметить снижение за указанный период количества малых и средних организаций. Можно сделать вывод, что такие организации достаточно чувствительны к определенным негативным изменениям, происходящим во внешней среде, в том числе к падению покупательской способности населения. В то же время количество микро организаций и индивидуальных предпринимателей в 2019 г. по сравнению с 2015 г. возросло, несмотря на определенное снижение количества индивидуальных предпринимателей в течение исследуемого периода, что свидетельствует о том, что они более гибкие, мобильные и скорее адаптируются к изменяющимся условиям. На рисунке 1 отражена структура субъектов малого и среднего предпринимательства в Республике Беларусь, которая наглядно отражает соотношение количества субъектов хозяйствования за 2015–2019 гг.

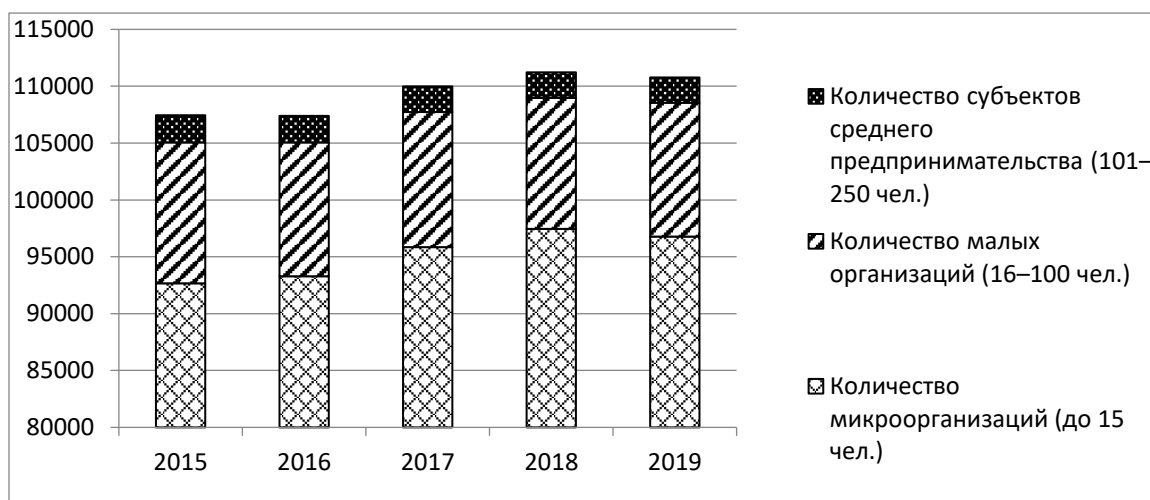

Рисунок 1 – Количество субъектов малого и среднего предпринимательства в Республике Беларусь за 2015–2019 гг., ед.

Источник: составлено на основе данных таблицы 1

Проведем сопоставление региональных показателей количества субъектов малого и среднего предпринимательства в Гомельской области с относительной численностью населения в регионе. Для этого предлагаем использовать систему коэффициентов, отражающих соотношение долей показателей Гомельской области по численности субъектов малого и среднего предпринимательства в общей численности данных показателей по Республике Беларусь к доле населения Гомельской области в общей численности населения Республики Беларусь. Назовем данные показатели региональными коэффициентами вовлеченности в предпринимательскую деятельность. Они отражают степень концентрации субъектов малого и среднего предпринимательства в регионе относительно концентрации населения и дают представление об уровне вовлеченности региона в предпринимательскую деятельность: показатель выше 1 свидетельствует о высокой степени такой вовлеченности.

Общая формула для расчета региональных коэффициентов вовлеченности в предпринимательскую деятельность:

$$PKB = \frac{\text{Доля показателя по количеству субъектов малого и среднего предпринимательства области в стране, \%}}{\text{Доля населения области в общей численности населения, \%}}, \quad (1)$$

где PKB – региональный коэффициент вовлеченности в предпринимательскую деятельность (собственная разработка).

Рассчитаем региональные коэффициенты вовлеченности в предпринимательскую деятельность по Гомельской области за 2015–2019 гг. (таблица 1).

Таблица 2 – Региональные коэффициенты вовлеченности Гомельской области в предпринимательскую деятельность за 2015–2019 гг.

Показатель	2015	2016	2017	2018	2019
Удельный вес численности населения, %	15,0	15,0	14,9	14,9	14,8
Удельный вес индивидуальных предпринимателей, %	11,4	11,2	11,2	11,2	11,2
<i>Коэффициент вовлеченности по количеству индивидуальных предпринимателей</i>	<i>0,76</i>	<i>0,75</i>	<i>0,75</i>	<i>0,75</i>	<i>0,76</i>
Удельный вес микроорганизаций, %	9,5	9,2	9,0	8,9	9,0
<i>Коэффициент вовлеченности по количеству микроорганизаций</i>	<i>0,63</i>	<i>0,61</i>	<i>0,60</i>	<i>0,60</i>	<i>0,61</i>
Удельный вес малых организаций, %	8,9	8,5	8,3	8,5	8,4
<i>Коэффициент вовлеченности по количеству малых организаций</i>	<i>0,59</i>	<i>0,57</i>	<i>0,56</i>	<i>0,57</i>	<i>0,57</i>
Удельный вес субъектов среднего предпринимательства, %	12,9	13,1	13,1	13,4	13,2
<i>Коэффициент вовлеченности по количеству средних организаций</i>	<i>0,86</i>	<i>0,87</i>	<i>0,88</i>	<i>0,90</i>	<i>0,89</i>
Удельный вес общего количества микро-, малых и средних организаций, %	9,5	9,2	9,0	9,0	9,0
<i>Коэффициент вовлеченности по общему количеству микро-, малых и средних организаций</i>	<i>0,63</i>	<i>0,61</i>	<i>0,60</i>	<i>0,60</i>	<i>0,61</i>
<i>Примечание – собственная разработка на основе данных таблицы 1</i>					

Проанализировав данные таблицы 2, можно отметить низкую вовлеченность Гомельской области в предпринимательскую деятельность. Как видим, все региональные коэффициенты вовлеченности в предпринимательскую деятельность меньше 1. Особенно низкий показатель вовлеченности Гомельской области в предпринимательскую деятельность можно отметить по количеству малых организаций (численность

работающих от 16 до 100 чел.). В 2019 г. показатель составил 0,57. То есть доля Гомельской области в общем количестве субъектов малого предпринимательства почти вполнину ниже доли области в общереспубликанской численности населения. Наиболее высокий коэффициент Гомельской области по вовлеченности региона в предпринимательскую деятельность среди остальных показателей можно отметить по количеству субъектов среднего предпринимательства (101–250 чел.). В 2019 г. показатель составил 0,89. Полагаем, что данная ситуация обусловлена тем, что наибольшее количество субъектов малого и среднего предпринимательства сосредоточено в столичном регионе. Кроме того, Гомельская область специализируется на крупной и средней промышленности (металлургия, машиностроение, нефтепереработка, химическая промышленность и другие отрасли), которая оттягивает значительное количество трудовых ресурсов.

Если проанализировать количество организаций малого и среднего бизнеса в Беларуси на 1000 чел. (рисунок 2), можно отметить определенное возрастание показателя исследуемый период с 11,3 до 11,7, однако следует отметить, что по сравнению с развитыми государствами (не менее 40 организаций на 1000 чел.) он значительно ниже. Уровень данного показателя по Гомельской области значительно ниже среднереспубликанского (7,1‰ в 2019 г.) что подтверждает вывод о том, что малое и среднее предпринимательство в регионе не развиты в высокой степени и имеются резервы для их увеличения.

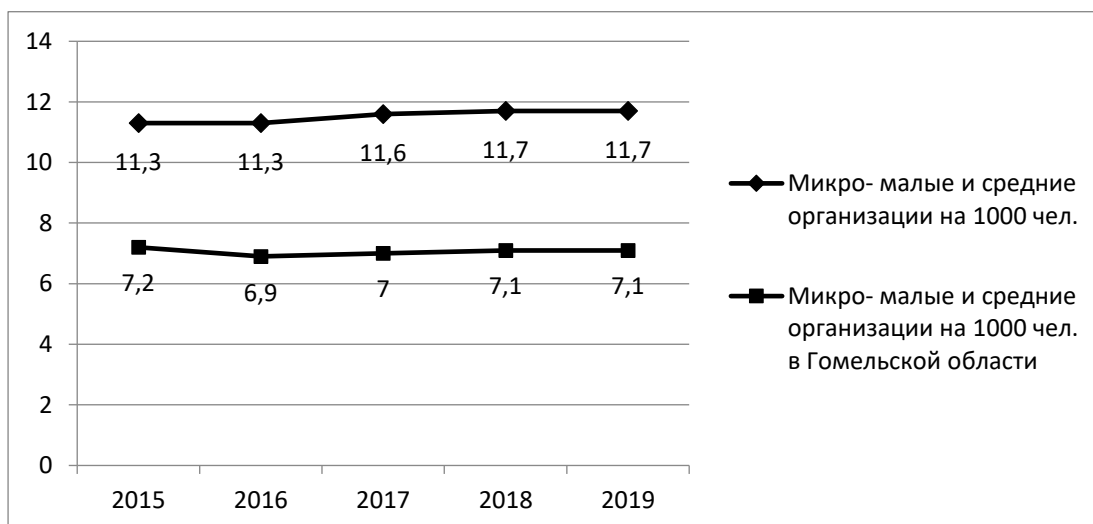

Рисунок 2 – Количество субъектов малого и среднего предпринимательства в Республике Беларусь и Гомельской области на 1000 чел.

Источник: составлено на основе данных таблицы 1

Проанализируем занятость населения в малом и среднем предпринимательстве Республики Беларусь за 2015–2019 гг. (таблица 3).

Таблица 3 – Занятость населения в малом и среднем предпринимательстве Республики Беларусь за 2015–2019 гг., тыс. чел.

Показатель	2015	2016	2017	2018	2019	Темп роста, %, отклонение (+/-) 2019 к 2015
Количество индивидуальных предпринимателей и физических лиц,	281,5	282,9	290,4	294,6	326,6	116,0

привлекаемых ими по трудовым и гражданско-трудовым договорам						
Средняя численность работников микроорганизаций	319,7	362,5	353,9	345,7	377,8	118,2
Средняя численность работников малых организаций	443,1	422,8	434,1	444,7	452,7	102,2
Средняя численность работников средних организаций	373,3	363,3	363,6	367,7	362,4	97,1
Итого средняя численность занятого населения в малом и среднем предпринимательстве	1417,6	1431,5	1442,1	1452,7	1519,5	107,2
Средняя численность занятого населения в Республике Беларусь	4496,0	4405,7	4353,6	4337,9	4334,2	96,4
Доля населения, занятого в малом и среднем предпринимательстве, в общей численности занятого населения, %	31,5	32,5	33,1	33,5	35,1	+3,6
<i>Примечание</i> – Источник: составлено на основе данных публикаций Национального статистического комитета Республики Беларусь www.belstat.gov.by .						

Результаты анализа свидетельствуют о том, что происходит общее снижение численности занятого населения в Беларуси (-3,6 п.п. в 2019 г. по сравнению с 2015 г.). При этом возрастает численность занятого населения в малом и среднем предпринимательстве (+7,2 п.п. за указанный период). Темп роста по общему количеству индивидуальных предпринимателей и физических лиц, привлекаемых ими по трудовым и гражданско-трудовым договорам в 2019 году по сравнению с 2015 годом составил 116,0%. Положительная динамика также обеспечена за счет прироста показателей численности работающих в микро- и малых организациях.

Наибольшее количество человек работает в малых организациях (452,7 тыс. чел в 2019 г.). Их удельный вес составил 29,8% в 2019 г. от общей численности занятых в малом и среднем предпринимательстве и 10,4% от общей численности занятых по стране. В целом следует отметить, что доля занятого населения в малом и среднем предпринимательстве в 2019 г. составила 35,1% и возросла в течение исследуемого периода. В виде диаграммы распределение долей занятого населения в малом и среднем предпринимательстве Республики Беларусь за 2019 год представлено на рисунке 3.

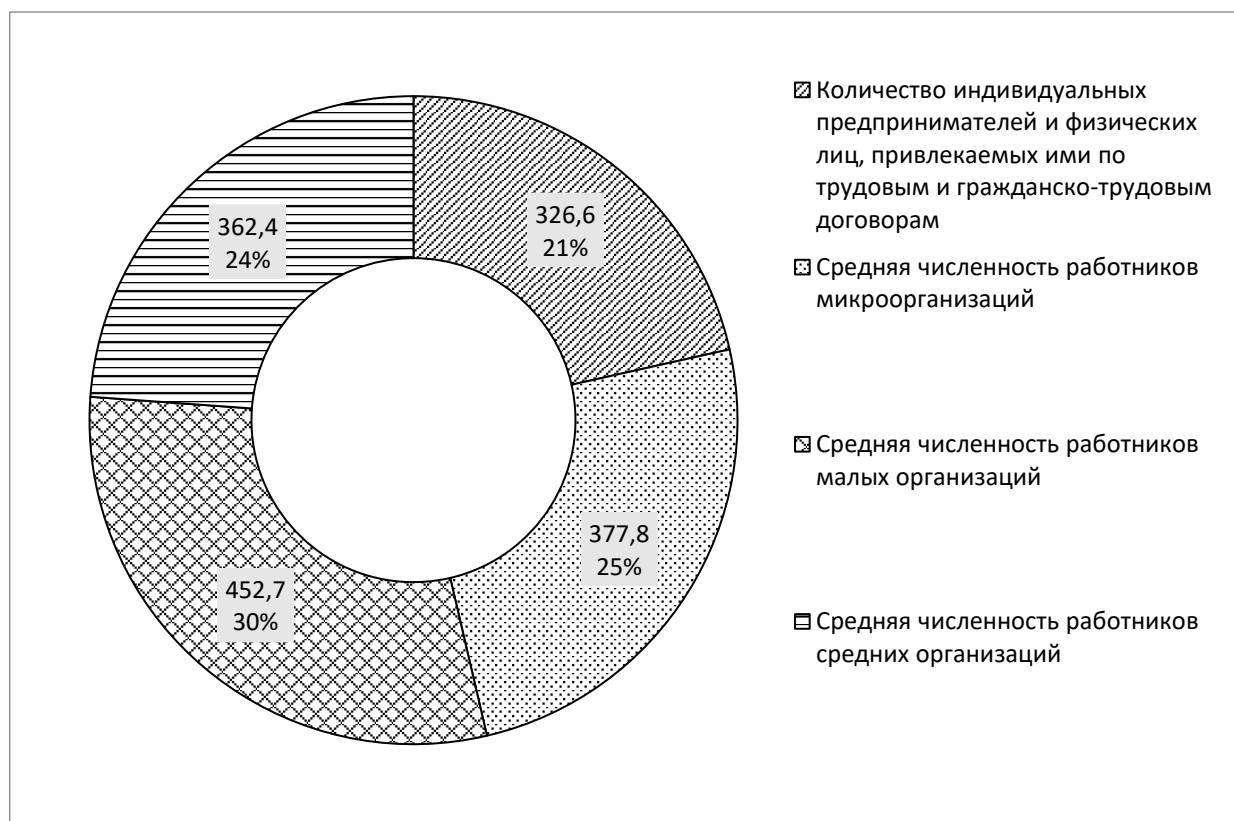

Рисунок 3 – Распределение занятого населения в малом и среднем предпринимательстве в Республике Беларусь за 2019 г.

Источник: составлено на основе данных таблицы 3

Проанализируем занятость и заработную плату в микро и малых организациях в Беларуси и в Гомельской области в таблице 4.

Таблица 4 – Показатели занятости и заработной платы населения в микро- и малых организациях, 2015–2018 гг.

Показатель	2015	2016	2017	2018	Темп роста, %, отклонение (+/-) 2018 к 2015
Средняя численность работников микро- и малых организаций в Республике Беларусь, тыс. чел.	680684	696769	695012	695699	102,2
Средняя численность работников микро- и малых организаций в Гомельской области, тыс. чел.	63941	62117	63089	62994	98,5
Удельный вес Гомельской области, %	9,4	8,9	9,1	9,1	-0,3
Номинальная начисленная среднемесячная заработная плата работников микро-и малых организаций в Республике Беларусь, р.	625,3	681,6	811,3	955,7	152,8

Номинальная начисленная среднемесячная заработная плата работников микро-и малых организаций в Гомельской области, р.	504,1	507,8	582,7	668,0	132,5
Коэффициентное соотношение номинальной начисленной среднемесячной заработной платы работников микро- и малых организаций в Гомельской области и в целом по Беларуси	0,806	0,745	0,718	0,699	-0,107
<i>Примечание</i> – Источник: составлено на основе данных публикаций Национального статистического комитета Республики Беларусь www.belstat.gov.by .					

По итогам 2018 года в Гомельской области было сосредоточено 9,1% от общего количества занятых в малых и микроорганизациях. За период 2016–2018 гг. данный показатель снизился на 0,3 пп. В целом данные исследования также подтверждают вывод о том, что роль микро- и малых организаций в экономике Гомельского региона не высока. Если сравнить среднемесячную заработную плату в микро и малых организациях Гомельской области и по республике в целом, то показатель, который можно назвать коэффициентным соотношением номинальной начисленной зарплаты колеблется в пределах 0,7, т.е. примерно на 30% ниже среднереспубликанского значения.

Проанализируем деятельность индивидуальных предпринимателей Гомельской области и Беларуси по видам экономической деятельности.

Таблица 5 – Индивидуальные предприниматели Гомельской области по видам экономической деятельности на 01.01.2019

Показатель	Количество в Гомельской области, чел.	% к итогу	Количество в Республике Беларусь, чел.	% к итогу	Удельный вес Гомельской области, %
Всего, чел.	27111	100,0	241300	100,0	11,2
в том числе сельское, лесное и рыбное хозяйство	458	1,7	2827	1,2	16,2
промышленность	1286	4,7	13293	5,5	9,7
строительство	1627	6,0	19094	7,9	8,5
оптовая и розничная торговля; ремонт автомобилей и мотоциклов	11680	43,1	87688	36,3	13,3
транспортная деятельность, складирование, почтовая и курьерская деятельность	3970	14,6	30061	12,5	13,2
услуги по временному проживанию и питанию	480	1,8	3858	1,6	12,4
информация и связь	888	3,3	12011	5,0	7,4
финансовая и страховая деятельность	16	0,1	228	0,1	7,0
операции с	1145	4,2	10756	4,5	10,6

недвижимым имуществом					
профессиональная, научная и техническая деятельность	1931	7,1	27197	11,3	7,1
деятельность в сфере административных и вспомогательных услуг	641	2,4	8792	3,6	7,3
образование	442	1,6	5258	2,2	8,4
здравоохранение и социальные услуги	64	0,2	711	0,3	9,0
творчество, спорт, развлечения и отдых	396	1,5	4154	1,7	9,5
предоставление прочих видов услуг	2086	7,7	15350	6,4	13,6
<i>Примечание</i> – Источник: составлено на основе данных публикаций Национального статистического комитета Республики Беларусь www.belstat.gov.by .					

Таким образом, имеет место отраслевая концентрация малых предприятий. Индивидуальные предприниматели в Гомельской области наиболее широко представлены в таких видах деятельности как оптовая и розничная торговля, ремонт автомобилей и мотоциклов (43,1%), транспортная деятельность, складирование, почтовая и курьерская деятельность (14,6%). В целом по республике две данные сферы также занимают наибольший удельный вес в общей численности индивидуальных предпринимателей (36,3% и 12,5% соответственно), однако несколько ниже показателей по Гомельской области. Это может свидетельствовать о том, что сфера розничной торговли, ремонта и транспортной деятельности в других регионах, в частности в Минске, освоена более активно субъектами хозяйствования, а не индивидуальными предпринимателями. Также стоит отметить, что в таких сферах, как строительство, связь, научная деятельность удельный вес индивидуальных предпринимателей в Гомельской области ниже республиканских показателей.

В экономике Гомельской области в 2019 г. удельный вес субъектов малого и среднего предпринимательства в валовом региональном продукте составляет 16,1 %, в добавленной стоимости – 16,3 %, а в выручке – 20,1 %. Субъекты малого и среднего предпринимательства занимают 28,1% занятых в области, 7,2 % от общего объема промышленного производства, 19,2% инвестиций в основной капитал, 35,3% от розничного товарооборота, 14,6 % в экспорте области.

По нашему мнению, малый и средний бизнес способен ответить на вызовы и потребности рынка, внести существенный вклад в поддержку стабильности экономики и создании предпосылок ее роста. С нашей точки зрения, возможно принятие ряда мер, направленных на совершенствование этой деятельности по следующим направлениям: реформирование институциональной среды с целью динамичного развития малого бизнеса и повышения его вклада в национальную экономику Беларуси, создание эффективной конкурентной среды для повышения активности малых организаций, роста их конкурентоспособности; поддержка развития сотрудничества субъектов малого и среднего предпринимательства на основе принципов межфирменной кооперации, приоритетная поддержка развития бизнеса в сфере инноваций.

В заключение можно указать, что достижения, отмеченные нами, могут быть использованы и другими странами-партнёрами. Отметим при этом, что Республику Беларусь и Грузию уже десятилетия связывают тесные экономические отношения. 13-14 сентября 2018 года в Батумском государственном университете Шота Руставели состоялась «международная научно-практическая конференция «молодежное предпринимательство в странах восточного партнерства: опыт формирования и перспективы развития», целью которой были: изучение опыта деятельности молодых предпринимателей, координация совместной предпринимательской деятельности.

На этой конференции вместе с высшими учебными заведениями Республики Беларусь и Грузии были представлены и высшие учебные заведения Украины, Армении, Молдавии, Латвия.

Было отмечено, что экономическое сотрудничество Республики Беларусь и Грузии охватывает такие сферы, как сельское хозяйство, транспорт, фармацевтика и туризм. В последние годы торговый оборот между Республикой Беларусь и Грузией вырос на 24% и имеет тенденцию к дальнейшему развитию.

Литература

1. Стратегия развития малого и среднего предпринимательства «Беларусь – страна успешного предпринимательства»: утв. постановлением Совета Министров Респ. Беларусь от 17 окт. 2018 г. № 743 // Консультант Плюс: Беларусь: Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр». – Минск, 2020.
2. Малое и среднее предпринимательство в Республике Беларусь: стат. букл. / Нац. стат. комитет [Электр. ресурс]. –Режим доступа: https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/realny-sector-ekonomiki/strukturnaja_statistika/statisticheskie-izdaniya/index_17468/. – Дата доступа: 22.11.2020.
3. Дидманидзе Ибраим, Мегрелишвили Зураб. Проблемы и перспективы развития молодежного предпринимательства в Грузии. Армянский государственный экономический университет. Вестник Армянского государственного экономического университета. № 3(51). Ереван 2018. Стр. 163-167

Резюме

В статье рассматриваются вопросы развития предпринимательства в Республике Беларусь, в частности на примере Гомельской области. Оценена роль малого и среднего предпринимательства в экономике страны и региона. В статье предложено использование региональных коэффициентов вовлеченности в предпринимательскую деятельность, методика применения которых апробирована в статье на примере Гомельской области. В статье затронуты вопросы занятости в сфере предпринимательства и его структуры по видам деятельности. Также в статье затронуты вопросы торгово-экономического сотрудничества Республики Беларусь и Грузии.

Yatsevich Natalia, Didmanidze Ibraim, Megrelishvili Merab
Assessment of the role of small and medium-sized businesses in the system of ensuring the competitiveness of the Gomel region of the Republic of Belarus and some issue of trade and economic cooperation of the Republic of Belarus and Georgia

Summary

The article deals with the issues of entrepreneurship development in the Republic of Belarus, in particular, on the example of the Gomel region. The role of small and medium-sized businesses in the economy of the country and the region is evaluated. The article proposes the use of regional coefficients of involvement in entrepreneurial activity, the method of application of which is tested in the article on the example of the Gomel region. The article touches on the issues of employment in the field of entrepreneurship and its structure by type of activity. The article also touches issues of trade and economic cooperation of the Republic of Belarus and Georgia.

ნატალია იაცევიჩი, იბრაიმ დიდმანიძე, მერაბ მეგრელიშვილი
მცირე და საშუალო ბიზნესის როლის შეფასება ბელორუსიის რესპუბლიკის გომელის რეგიონის კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფის სისტემაში და ბელორუსიის რესპუბლიკისა და საქართველოს სავაჭრო-ეკონომიკური თანამშრომლობის ზოგიერთი საკითხი რეზიუმე

ნაშრომში განიხილება ბელორუსიის რესპუბლიკაში მეწარმეობის განვითარების საკითხები, კერძოდ, გომელის რეგიონის მაგალითზე. შეფასებულია მცირე და საშუალო ბიზნესის როლი ქვეყნისა და რეგიონის ეკონომიკაში. შემოთავაზებულია სამეწარმეო საქმიანობაში ჩართულობის რეგიონალური კოეფიციენტების გამოყენება, რომელთა გამოყენების მეთოდი შემოწმებულია გომელის რეგიონის მაგალითზე. სტატია ეხება მეწარმეობის სფეროში დასაქმების საკითხებს და მის სტრუქტურას საქმიანობის ტიპის მიხედვით. სტატია ასევე ეხება ბელორუსიის რესპუბლიკისა და საქართველოს სავაჭრო-ეკონომიკური თანამშრომლობის საკითხებს.

0313 ფსიქოლოგია PSYCHOLOGY

მზია თედიაშვილი

კავკასიის უნივერსიტეტი

Caucasus University

პრობლემები, რომლებსაც სტუდენტები აწყდებიან დისტანციური სწავლების დროს

მსოფლიოში Covid-19-ის პანდემიამ საზოგადოების ფუნქციონირების ყველა სფეროში, მათ შორის უმაღლესი განათლების სფეროში, რადიკალური ცვლილებები მოახდინა. უმაღლესი განათლების სისტემა ახალი გამოწვევების წინაშე დადგა. დღის წესრიგში დადგა დისტანციურ სწავლებაზე გადასვლა. ვინაიდან, კავკასიის უნივერსიტეტში 2019/2020 სასწავლო წლის მეორე სემესტრში საგანმანათლებლო პროცესი დისტანციურად, სინქრონულად, Microsoft Teams და Zoom -ის მეშვეობით ხორციელდებოდა, 2020/2021 სასწავლო წელს, 15 ოქტომბრიდან დისტანციურ სწავლებაზე გადასვლა პროფესორ-მასწავლებლებისთვის უმტკივნეულოდ განხორციელდა. მაგრამ პირველკურსელი სტუდენტებისთვის არ იყო ადვილი ახალ რეალობასთან შეგუება. მიუხედავად იმისა, რომ XXI საუკუნის სტუდენტები კომპიუტერულ წიგნიერებას კარგად ფლობენ, "დისტანციის" სირთულემ ისინი სერიოზული პრობლემების წინაშე დააყენა.

ვინაიდან, საქართველოს კანონი უმაღლესი განათლების შესახებ (კონსოლიდირებული ვერსია) [1], დისტანციურ და ელექტრონულ სწავლებას თითქმის ერთნაირად განსაზღვრავს სტატიაში გამოვიყენებ ტერმინს – დისტანციურ სწავლებას.

საკვლევ საკითხს წარმოადგენდა, დისტანციური სწავლების დროს, სტუდენტების აკადემიური გამოწვევების და პრობლემების განსაზღვრა და შემდგომი კვლევის ფარგლებში ამ პრობლემების გადაჭრის შესაძლო გზების დასახვა.

ამ საკითხის კვლევისას, თვისებრივი კვლევის ერთ-ერთი ტექნიკა სინქრონული, ონლაინ ფოკუს ჯგუფი გამოვიყენეთ. ონლაინ ფოკუს ჯგუფი წინასწარ შერჩეული რესპონდენტების დისკუსიას ონლაინ, დისტანციურად გულისხმობს. რესპონდენტები საკვლევ თემის შესახებ ვირტუალურ სივრცეში მსჯელობენ. ხშირად ამის გამო კვლევის ამ ინსტრუმენტს ვირტუალურ ფოკუს ჯგუფსაც უწოდებენ. მკვლევრები, დროის მიხედვით, ონლაინ ფოკუს ჯგუფის ორ სახეს სინქრონულს და ასინქრონულს განასხვავებენ. პირველად ონლაინ ფოკუს ჯგუფები კვლევისთვის დაახლოებით 25 წლის წინ გამოიყენეს. თუმცა, ბოლო წლების განმავლობაში ამ მეთოდის პოპულარობა მნიშვნელოვნად გაიზარდა არა მარტო მარკეტინგში, არამედ სოციალურ დისციპლინებშიც ფსიქოლოგიაში, სოციოლოგიაში [2] [3]. ეს მეთოდი ხშირად კვლევის დაზვერვით ეტაპზე გამოიყენება. ვინაიდან, საქართველოსთვის დისტანციური სწავლება, როგორც სწავლების ალტერნატიული ფორმა, შედარებით ახალია და ჯერ კიდევ არ ვიცით მომავალი სასწავლო წელი (საქართველოში არსებული მძიმე კოვიდ სიტუაციის გათვალისწინებით) როგორ ფორმატში წარიმართება, ამიტომ მნიშვნელოვანია იმ პრობლემების დადგენა, რომლებსაც სტუდენტები დისტანციური სწავლების დროს აწყდებიან.

სინქრონული ონლაინ ფოკუს ჯგუფის რესპონდენტები კავკასიის უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ და სოციალურ მეცნიერებათა სკოლის, ფსიქოლოგიის საბაკალავრო პროგრამის პირველკურსელები იყვნენ, რომლებიც 2020/2021 სასწავლო წლის პირველი სემესტრის მხოლოდ პირველი კვირა ჰქონდათ ლექციები უნივერსიტეტის აუდიტორიებში, ხოლო მეორე სემესტრში ორი კვირა დისტანციურად სწავლობდნენ და ოთხი კვირა აუდიტორიებში. ეთიკის კოდექსების მოთხოვნის შესაბამისად, რესპონდენტთა მონაწილეობა ონლაინ ფოკუს ჯგუფში ნებაყოფლობითი და კონფიდენციალური იყო.

შესასწავლი თემის შესახებ მათ ინფორმაცია წინასწარ მივაწოდეთ. რესპონდენტების შერჩევას მნიშვნელობა არ ჰქონდა მათ აკადემიურ მოსწრებას. ჩატარდა ორი ონლაინ ფოკუს ჯგუფი Zoom-ის პლატფორმის საშუალებით. თითოეულ ჯგუფში რვა რესპონდენტი მონაწილეობდა. თითოეული სესია საათნახევრის განმავლობაში გრძელდებოდა. დისკუსიის მონაწილეები წინასწარ იყვნენ გაფრთხილებულნი, რომ მოხდებოდა სესიის ვიდეო / აუდიო ჩანაწერის გაკეთება. ვიდეო/აუდიო ჩანაწერის მიხედვით საუბრის ტრანსკრიპტი გაკეთდა. ჯგუფის ფასილიტატორი იყო სტატიის ავტორი.

ონლაინ ფოკუს ჯგუფის გეგმის მიხედვით, მსჯელობა შემდეგ საკითხებზე წარიმართა:

1. არჩევის შესაძლებლობა რომ გქონდეთ, აუდიტორიებში ლექციებს აირჩევთ თუ დისტანციურ სწავლებას? რატომ?
2. დისტანციური სწავლების პრობლემები და უპირატესობები.
3. როგორ ფიქრობთ, დისტანციური სწავლება რომ არ ყოფილიყო, როგორი იქნებოდა თქვენი აკადემიური მოსწრება?
4. თქვენი გამოცდილებიდან გამომდინარე, დისტანციურ სწავლებაში რის გაუმჯობესებას ისურვებდით? რეკომენდაციები.

ონლაინ ფოკუს ჯგუფის ანგარიში.

კვლევის მიზანი იყო რესპონდენტების მიერ დისტანციური სწავლების თანმხლები გამოწვევების და პრობლემების განსაზღვრა.

კითხვაზე - არჩევის შესაძლებლობა რომ გქონდეთ, აუდიტორიებში ლექციებს აირჩევთ თუ დისტანციურ სწავლებას? რატომ? - რესპონდენტების უმრავლესობამ უპირატესობა უნივერსიტეტის აუდიტორიებში ჩატარებულ ლექციებს მიანიჭა. მათი აზრით, აუდიტორიებში ჩატარებული ლექციები უფრო ინტერაქტიური და საინტერესოა. მათთვის ძალიან მნიშვნელოვანია უშუალო კომუნიკაცია და სოციალური ურთიერთობები, რომლებსაც მოკლებულნი იყვნენ დისტანციური სწავლების დროს. თუმცა, ამავე დროს აღნიშნავენ, რომ დისტანციური სწავლება კოვიდ პანდემიის პირობებში საუკეთესო გამოსავალი იყო.

„მე მირჩევნია აუდიტორიაში ვიყო, იმიტომ რომ აუდიტორიაში უშუალოდ გიწევს ლექტორთან კომუნიკაცია და ბევრად უფრო საინტერესოა ლექციებიც.“

„მეც აუდიტორიაში ვამჯობინებდი და ძალიან მინდა კიდევ არ „ჩაგვეკეტონ“. მიხარია უნივერსიტეტში სიარული და კურსელებთან, ლექტორებთან ურთიერთობა.“

„აუდიტორიაში მირჩევნია, იმიტომ რომ ცოცხალი კომუნიკაციაა. სწავლის მხრივაც რთულია დისტანციურად სწავლა. ყურადღება გეფანტება. მოტივაციაც დაკარგეთ ყველამ. აუდიტორიაში ლექციის დროს უფრო მეტად ვართ ჩართული ლექციის პროცესში.“

„მე დარწმუნებით შემძლია ვთქვა რომ აუდიტორიაში ყოფნა მირჩევნია. ადამიანებთან კომუნიკაციას არაფერი მირჩევნია. ბევრს არ ვისაუბრებ მოტივაციის ნაკლებობაზე. მესმის რომ უნივერსიტეტში ვსწავლობ და კონკრეტული პროფესია ავირჩიე, მაგრამ ეს ენთუზიაზმი, ამდენი ხანი, მაინც ძალიან რთულია და ბოლოს უკვე ყელში ამოგდის. თავიდან ძალიან შემართებით ვიყავი - მერე რა რომ დისტანციურად ვარ, მაგრამ ბოლოს ძალიან მომზეზრდა. აუდიტორიაში ბევრად საინტერესოა. უფრო მობილიზებული ვარ და ყურადღებით ვისმენ. კამერა ჩართული რომც მქონოდა და თვალებში მეყურებინა ლექტორისთვის, ვერანაირად ის კომუნიკაცია ვერ დგება რაც სტუდენტსა და ლექტორს შორის უნდა იყოს“.

„მეც აუდიტორია მირჩევნია, როგორც უმრავლესობას. აუდიტორიაში ლექციების ძალიან დიდი პლიუსია - დისკუსიები. დისტანციურად დისკუსიები არ გამოდის. იმიტომ რომ ყველა ერთად ლაპარაკობს, ზოგს უჭკდავს, ზოგის ხმა გვიან მოდის და ქაოსს იწვევდა ჩემთვის. მოტივაციასაც არ მამღვედა დისტანციური სწავლება. თუმცა, კოვიდ პანდემიიდან გამომდინარე დისტანციურმა სწავლებამ თითქოს ალტერნატივა მოგვცა“.

უმცირესობაში იყვნენ ის რესპონდენტები, რომლებსაც კითხვაზე სწავლების რომელი ფორმა ურჩევნიათ, პასუხის გაცემა უჭირთ. კვლევის მონაწილეთა შორის არ აღმოჩნდა რესპონდენტი, რომელიც დისტანციურ სწავლებას მიანიჭებდა უპირატესობას.

„მე მაგალითად ვერ მივიღე გადაწყვეტილება რომელი მირჩევნია. მე დიდად არ მიყვარს ხალხთან კონტაქტი. ახალი ადამიანების გაცნობა ჩემთვის ძალიან დიდი დისკომფორტია. მაგრამ სახლშიც არ მაქვს ისეთი პირობები, რომ მიკროფონი სულ ჩართული მქონდეს.“

„მეც არ ვიცი სწავლების რომელი ფორმა მირჩევნია. დისტანციურად იმიტომ მირჩევნია რომ დროს ვზოგავ, მაგრამ აუდიტორიაში „ცოცხალი“ კომუნიკაციაა. ლექციების ჩატარება და სემინარი სულ სხვა შედეგს იძლევა.“

როდესაც რესპონდენტები დისტანციური სწავლების უპირატესობაზე ლაპარაკობენ, აღნიშნავენ დროის და მატერიალური რესურსების დაზოგვაზე.

„მე ვფიქრობ რომ ადამიანი ძალიან ბევრ დროს იგებს, როდესაც დისტანციურ რეჟიმში სწავლობს და ნაკლები ფულიც გვეხარჯება“.

„დროის მენეჯმენტისთვის ძალიან კარგია დისტანციური სწავლება. დროის დაზოგვა არის დისტანციური სწავლების დიდი პლიუსი“.

„დისტანციური სწავლება შეიძლება ძალიან კარგი იყოს საქართველოს რეგიონებში მცხოვრები სტუდენტებისთვის, რომლებიც მშობლებთან და ოჯახთან ერთად არიან და არ იხდიან ბინის ქირას“.

ზოგიერთი რესპონდენტის აზრით, დისტანციური სწავლება უკეთესია სწავლების უფრო მაღალ საფეხურებზე ან ხანმოკლე კურსების შემთხვევაში.

„ჩემი აზრით, დისტანციურმა სწავლებამ კარგი შედეგი შეიძლება გამოიღოს მაგისტრატურის ან დოქტორანტურის საფეხურზე, მაგრამ არა ბაკალავრიატზე“.

„კვალიფიკაციის ასამაღლებელი ონლაინ კურსები (უცხოეთში) ჩემთვის ძალიან მისაღებია“.

რესპონდენტები დისტანციური სწავლების პრობლემაზე საუბრისას აღნიშნავენ ინტერნეტის ტექნიკურ ხარვეზს.

„ლექციის დროს ინტერნეტი ხან გვაგდებდა, ხან გვიჭედავდა. ზოგჯერ მინდოდა რაღაცის თქმა, მაგრამ მიკროფონს ვერ ვრთავდი და ა.შ.“.

ფოკუს ჯგუფის მონაწილეები აღნიშნავენ შინაგანი მოტივაციის არქონას და ყურადღების კონცენტრაციის სირთულეს, თვითდისციპლინის ნაკლებობას დისტანციური სწავლების დროს.

„როცა დისტანციურად ვიყავით ჩემი მოტივაცია საერთოდ გაქრა.“

„როგორი მოწადინებულები ან მოტივირებულები არ უნდა იყო, ეს ენთუზიაზმი ბოლოს მაინც ქრება. მე მგონია, რომ ეს მარტო ჩვენი ბრალი არ არის. მართალია სკოლის მოსწავლეები აღარ ვართ და დამალებით არ ვსწავლობთ, მაგრამ როცა დისტანციურად სწავლობ და არ იცი როდემდე გაგრძელებდა ასე და გგონია რომ ეს არის შენი ბუნებრივი მდგომარეობა, ძალიან მოსაბეზრებელი ხდება სწავლა. მე მაგალითად, ახლაც კომენდანტის საათის გამო ერთ საგანს დისტანციურად გავდივარ და შემიძლია ვთქვა რომ არანაირი მოტივაცია არ მაქვს. ლექტორსაც ვუსმენ, კამერაც ჩართული მაქვს, მაგრამ ერთ მომენტში თუ გავწყვიტე მოსმენა შემდეგ ვერანაირად ვახერხებ ყურადღების კონცენტრაციას.“

„ძალიან ბევრი რაღაც მიშლიდა ხელს კონცენტრაციაში. ყველაზე დიდი ხელისშემშლელი ფაქტორი სოციალური ქსელი და ოჯახის წევრები იყვნენ.“

„დისტანციურის დროს, ხშირად ვსკროლავდი ტელეფონს მექანიკურად, არც ინფორმაციას ვეძებდი, არც რამეს ვკითხულობდი. ძალიან დამოკიდებული გავხდი ტელეფონზე 24/7-ზე ტელეფონში ვარ“. ასევე აღნიშნავენ იზოლაციას, სოციალური ურთიერთობის ნაკლებობას დისტანციური სწავლების დროს.

„მე მინდა მქონდეს კონტაქტები ჩემს თანატოლებთან. გავიცნო ჩემი კურსელები“.

„ძალიან მეშლება ნერვები, ახლაც აუდიტორიებში პირბადეებით ვართ და შეზღუდვებია. ბავშვებიც ვერ ვახერხებთ ერთმანეთის ნორმალურად გაცნობას, ეს ჩემთვის ძალიან დიდი დაბრკოლებაა მითუმეტეს დისტანციური სწავლების დროს. მინდა რომ ეს კორონა გაქრეს მოულოდნელად, სადღაც და ისევ ნორმალურ ცხოვრებას დავუბრუნდეთ“.

კითხვაზე - დისტანციური სწავლება რომ არ ყოფილიყო როგორი იქნებოდა თქვენი აკადემიური მოსწრება? - რესპონდენტები გულახდილად პასუხობდნენ, რომ მათი აკადემიური მოსწრება ობიექტურად არ ასახავდა მათ ცოდნას. ისინი უფრო მაღალ შეფასებებს იღებდნენ, ვიდრე იმსახურებდნენ, რადგან მათ გადაწერის საშუალება ჰქონდათ.

„როცა ვიცი რომ გადაწერის საშუალება მაქვს ისე ყურადღებით არც ვკითხულობდი მასალას. ვიცი რამე რომ დამავიწყდეს შემიძლია გადავწერო“.

„ქვიზების წერის დროს ჩემი ნამდვილი ცოდნა ვერ შევავსებ წინა სემესტრით. ნამდვილად იმაზე მეტი მივიღე, ვიდრე მეკუთნოდა.“

კითხვაზე - დისტანციურ სწავლებაში რის გაუმჯობესებას ისურვებდით? - კვლევის მონაწილეთა აზრით, ჯგუფში სტუდენტების მცირე რაოდენობამ შეიძლება გააუმჯობესოს დისტანციური სწავლების ხარისხი.

„ზოგადად, კერძო უნივერსიტეტში იმიტომ ჩავაბარე რომ ბავშვების რაოდენობა 30-ზე მეტი არც ერთ ლექციაზე არ ვართ. ნაკლებ ბავშვებში უფრო ადვილია კომუნიკაცია და კონცენტრაცია. ბევრ ბავშვში თითქოს იკარგები. ვერც ვერაფერს ვერ შეგამჩნევს. როცა ცოტა ბავშვია შენც უფრო მეტად ჩართული ხარ ლექციის პროცესში.“

გამოითქვა მოსაზრება, რომ ჩართული კამერების შემთხვევაში დისტანციური სწავლება შეიძლება უფრო ეფექტიანი იყოს. თუმცა რესპონდენტები თვლიან, რომ ლექციებზე სტუდენტის მიერ კამერის ჩართვა აუცილებლად ნებაყოფლობითი უნდა იყოს.

„მე არ მომეწონება ვინმემ რომ დამამალოს კამერის ჩართვა.“

„ზოგჯერ ისეთი სიტუაციაა ჩემთან სახლში - კამერას ნამდვილად ვერ ჩავრთავ“.

იყვნენ ისეთი სტუდენტებიც, რომლებისთვისაც არანაირი მნიშვნელობა არ ქონდა არც ჯგუფში სტუდენტების რაოდენობას, არც კამერის ჩართვა - არ ჩართვას, მათთვის ყველაზე მნიშვნელოვანია შინაგანი მოტივაცია.

„იმისათვის რომ დისტანციური სწავლება ეფექტიანი იყოს, აუცილებელია შინაგანი მოტივაცია, ინტერესი, თვითდისციპლინა და პასუხისმგებლობა.“

ამრიგად, შეგვიძლია ვთქვათ რომ კოვიდ პანდემიის დროს დისტანციური ლექციები საუკეთესო გამოსავალი იყო. თუმცა, რესპონდენტები თავისი ნებით სწავლების ამ ფორმას არ აირჩევდნენ. ფოკუსს ჯგუფის მონაწილეები აღნიშნავდნენ იმ პრობლემებს, რომლებიც თან ახლდა დისტანციურ სწავლებას: შინაგანი მოტივაციის არქონას, ყურადღების კონცენტრაციის სირთულეს, თვითდისციპლინის ნაკლებობას, სოციალურ იზოლაციას.

ლიტერატურა

1. <https://matsne.gov.ge/document/view/32830?publication=87> ბოლო ნახვა 11.08.2021
2. https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/39360_978_1_84787_909_7.pdf ბოლო ნახვა 11.08.2021
3. Shalin Hai-Jew *Enhancing Qualitative and Mixed Methods Research with Technology*. A volume in the Advances in knowledge Acquisition, Transfer, and Management (AKATM) Book series, 2015.

რეზიუმე

მსოფლიოში Covid-19-ის პანდემიამ საზოგადოების ფუნქციონირების ყველა სფეროში, მათ შორის უმაღლესი განათლების სფეროში, რადიკალური ცვლილებები მოახდინა. სტუდენტებისთვის არ იყო ადვილი ახალ რეალობასთან შეგუება. მიუხედავად იმისა, რომ XXI საუკუნის სტუდენტები კომპიუტერულ წიგნიერებას კარგად ფლობენ, “დისტანციის” სირთულემ ისინი სერიოზული პრობლემების წინაშე დააყენა. საკვლევ საკითხს წარმოადგენდა, დისტანციური სწავლების დროს, სტუდენტების აკადემიური გამოწვევების და პრობლემების განსაზღვრა. ამ საკითხის კვლევისას, თვისებრივი კვლევის ერთ-ერთი ტექნიკა სინქრონული, ონლაინ ფოკუს ჯგუფი გამოვიყენეთ. კვლევის მონაწილეთა აზრით, კოვიდ პანდემიის დროს დისტანციური ლექციები საუკეთესო არჩევანი იყო. თუმცა, რესპონდენტები თავისი ნებით სწავლების ამ ფორმას არ აირჩევდნენ. როდესაც რესპონდენტები დისტანციური სწავლების უპირატესობაზე ლაპარაკობდნენ, აღნიშნავდნენ დროის და მატერიალური რესურსების დაზოგვაზე. ზოგიერთი რესპონდენტის აზრით, დისტანციური სწავლება უკეთესია სწავლების უფრო მაღალ საფეხურებზე ან ხანმოკლე კურსების შემთხვევაში. ფოკუს ჯგუფის მონაწილეები აღნიშნავდნენ იმ პრობლემებს, რომლებიც თან ახლდა დისტანციურ სწავლებას: შინაგანი მოტივაციის არქონას, ყურადღების კონცენტრაციის სირთულეს, თვითდისციპლინის ნაკლებობას, სოციალურ იზოლაციას.

Mzia Tediashvili

The problems students encounter while learning online

Summary

Covid-19 pandemic has dramatically changed the functioning of all spheres of our society including higher education. It wasn't easy for students to get used to the new reality. Even though XXI century students are computer natives, they have faced serious problems because of “distance.” The subject of research was to define the problems and academic challenges students meet while learning online. We used synchronous online focus group as one of the techniques of qualitative research. According to the participants, online lectures were the best choice during the pandemic. However, the respondents wouldn't have chosen this mode of learning voluntarily. When the respondents discussed the advantages of distance learning, they talked about the need to save time and material resources. According to some respondents, distance learning works better at higher levels of studying or in the event of short-term courses. Focus group members pointed out the problems accompanying distance learning: the absence of intrinsic motivation, attention and concentration difficulties, the lack of self-discipline, social isolation.

0413 მენეჯმენტი და ადმინისტრირება MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

რუსუდან ციციშვილი
საქართველოს უნივერსიტეტი
The University of Georgia

შრომითი ღირებულებები და ინდივიდუალური მიდგომა მუშაკის მოტივაციისადმი

თანამედროვე მენეჯმენტში განიხილება მოტივაციის თეორიებისა და მიდგომების დიდი მრავალფეროვნება. თითქმის ყველა მათგანი აღმოცენდა 1940-იანი წლებიდან 1980-იანი წლების შუამდე. დღეს ისინი არ კარგავენ აქტუალობასა და პოპულარობას. ერთი მხრივ, ფაქტობრივად რაიმე ახალი მოტივაციის თეორიაში არ თქმულა ბოლო რამდენიმე დეკადის განმავლობაში. მეორე მხრივ, არსებული თეორიები ვერ უზრუნველყოფენ მუშაკის მოტივაციის სტაბილურად მაღალ დონეს. ყოველივე ეს ნათლად მეტყველებს იმის შესახებ, რომ მოქმედებს სხვა ცვლადებიც, რომლებიც ჩართულია მოტივაციური მექანიზმების მუშაობაში.

სხვადასხვა ადამიანებს სხვადასხვა რამ უქმნის მოტივაციას. მენეჯერის სამუშაოს არსებითი შემადგენელი არის იმის გარკვევა, თუ ყველაზე მეტად რა ახდენს მისი თანამშრომლების მოტივაციას. მუშაკის მოტივაციის თეორიებისა და ტექნიკების შერჩევისას მუშაკისადმი მიდგომა უნდა იყოს ინდივიდუალური მისი ინდივიდუალური მახასიათებლების გათვალისწინებით, როგორცაა ასაკი, სქესი, სამუშაო გამოცდილება, სოციალური სტატუსი, ცხოვრების სტილი, ფინანსური, ჯანმრთელობის და ოჯახური მდგომარეობა, პიროვნული თვისებები და ღირებულებები, განსაკუთრებით სამუშაო პროცესთან დაკავშირებული, ანუ შრომითი ღირებულებები.

ღირებულებები მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მოტივაციას და ქცევას. მართალია ჩვენ ყოველთვის არ ვმოქმედებთ ჩვენი ღირებულებების შესაბამისად, ისინი მაინც რჩება ქცევის არსებით პრედიქტორად. ღირებულების ცნება გულისხმობს ადამიანის მტკიცე რწმენას იმასთან დაკავშირებით, თუ რისკენ უნდა მიისწრაფოდეს ის და როგორ უნდა იქცეოდეს. შესაბამისად, შრომითი ღირებულებები აღწერს ადამიანის მტკიცე რწმენას იმასთან დაკავშირებით, თუ რას უნდა მოელოდეს ის სამუშაოსაგან და როგორ უნდა იქცეოდეს სამუშაოზე. ღირებულება აღნიშნავს უპირატესობამინიჭებულ საბოლოო მდგომარეობას და ქცევის ფორმას. თითოეულ ადამიანს აქვს ღირებულებათა სისტემა, რაც ღირებულებათა იერარქიას გულისხმობს. ღირებულებას შინაარსის გარდა აქვს ინტენსივობაც, ანუ ის, თუ რამდენად მნიშვნელოვანი არის ის მოცემული ადამიანისათვის.

რამდენადაც შრომითი ღირებულებები ასახავს იმას, თუ რის მიღწევას ცდილობს მუშაკი სამუშაოს საშუალებით, მათ კრიტიკული მნიშვნელობა ენიჭება ორგანიზაციული ქცევის გაგებასა და მართვაში. მუშაკის მოტივაციის სისტემისა და ინსტრუმენტების განსაზღვრისათვის მენეჯერს სჭირდება ცოდნა მუშაკის ღირებულებათა სისტემის შესახებ.

ღირებულებების ბუნების გააზრებაში გვეხმარება მათი დაყოფა ორ დიდ კატეგორიად. პირველი, ტერმინალური ღირებულებები გულისხმობს სასურველ საბოლოო მდგომარეობას, იმას, რისი მიღწევაც სურს ადამიანს. მეორე, ინსტრუმენტალური ღირებულებები ქცევის სასურველ ფორმას, მიზნის მიღწევის საშუალებას წარმოადგენს. განვასხვავებთ აგრეთვე ინტრინსიკულ (შინაგან) და ექსტრინსიკულ (გარეგან) შრომით ღირებულებებს. ინტრინსიკული ღირებულებები დაკავშირებულია თავად სამუშაოს ბუნებასთან. მათ მიეკუთვნება მუშაობის პროცესში განცდილი ინტერესი, გამოწვევებთან და სიახლეებთან შეხვედრა, მორალური კმაყოფილება, მნიშვნელოვნების განცდა,

თვითრეალიზაცია, პასუხისმგებლობისა და დამოუკიდებლობის გრძნობა, კრეატიულობის შესაძლებლობა. ექსტრინსიკული ღირებულებები კი სამუშაოს შედეგებთანაა დაკავშირებული, მათ მიეკუთვნება მაღალი ანაზღაურება და სამუშაო ბენეფიტები, პროფესიული განვითარება, სტატუსი, სოციალური კონტაქტები, დრო დასვენებისა და ოჯახისათვის. ადამიანებს ჩვეულებრივ ორივე სახის ღირებულებები აქვთ, მაგრამ ამავდროულად განსხვავდებიან იმით, თუ რომელს ანიჭებენ უფრო დიდ მნიშვნელობას.

შრომითი ღირებულებები მუშაკების ინდივიდუალური თავისებურებების ერთ-ერთი ძირითადი განზომილებაა. მათი ცოდნა და გათვალისწინება ეფექტური მოტივაციის საფუძველია. ისინი განაპირობებენ მოტივაციური თეორიებისა და ინსტრუმენტების შერჩევას.

დღევანდელ საქართველოში არსებული შრომითი ღირებულებების სისტემის გამოსავლენად კვლევის პირველ ეტაპზე ჩატარდა ორი ფოკუს-ჯგუფი. მათ მუშაობაში მონაწილეობა მიიღო სხვადასხვა ასაკისა და თანამდებობის მქონე პირებმა. ფოკუს-ჯგუფების მუშაობის შედეგად გამოიკვეთა ოცი ძირითადი შრომითი ღირებულება. ამ ღირებულებების სია გამოყენებულ იქნა კვლევის მეორე ეტაპზე, როდესაც რესპონდენტები აფასებდნენ მიწოდებულ ღირებულებებს მნიშვნელოვნების მიხედვით.

გამოკითხულ იქნა 420 სხვადასხვა ასაკის მომუშავე ადამიანი. ისინი ახდენდნენ მიწოდებული ღირებულებების რანგირებას. გამოკითხვა ჩატარდა პირისპირ და ელექტრონულად. პირისპირ გამოკითხვისას რესპონდენტები მათთვის მნიშვნელოვნების მიხედვით ალაგებდნენ მიწოდებულ ბარათებზე დაწერილ შრომით ღირებულებებს ყველაზე ღირებულიდან ნაკლებად ღირებულის მიმართულებით, ხოლო ელექტრონული გამოკითხვისას ხდებოდა დაწერილი, ანბანის მიხედვით დალაგებული ღირებულებების ტექსტში გადაადგილება მათი მნიშვნელოვნების მიხედვით.

რესპონდენტებისათვის წარდგენილი ოცი ძირითადი შრომითი ღირებულება ყველა გამოკითხულის ჯამური მონაცემით მნიშვნელოვნების მიხედვით განლაგდა შემდეგნაირად: მაღალი ანაზღაურება, ბენეფიტები (დაზღვევა, სერვისები), ურთიერთობა უფროსთან, პროფესიული ცოდნისა და უნარების განვითარების შესაძლებლობა, ურთიერთობა თანამშრომლებთან, სამუშაოს სტაბილურობა, საინტერესო სამუშაო, სამუშაოს შესაბამისობა ცოდნასა და უნარებთან, სამუშაოს მნიშვნელოვნების განცდა, ავტონომიურობა (დამოუკიდებლობა) სამუშაო ადგილზე, სამართლიანობა, ძალაუფლება (სხვებზე ზეგავლენის შესაძლებლობა, სოციალური სტატუსი, კარიერული განვითარების შესაძლებლობა, დაწინაურების შესაძლებლობა, კომფორტული ფიზიკური გარემო, მუშაობის მოსახერხებელი დრო, მაღალი პასუხისმგებლობა, დიდი შვებულება, უსაფრთხოება სამუშაო ადგილზე. არსებითი განსხვავება გამოვლინდა ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით. პირველი ასაკობრივი ჯგუფი იყო 18-დან 28 წლის ჩათვლით, მეორე - 29-დან 45 წლის ჩათვლით, და მესამე - 46 წლიდან. მეორე ასაკობრივ ჯგუფში დაფიქსირდა საკმაოდ მაღალი ერთსულოვნება, აქ მთავარი აქცენტი იყო ფინანსებსა და განვითარების შესაძლებლობაზე, უმცროს ასაკობრივ ჯგუფში მეტი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ურთიერთობებს, სამართლიანობას, სოციალურ სტატუსსა და ავტონომიურობას. უფროსი ასაკის რესპონდენტები კი მეტ უპირატესობას ანიჭებდნენ საინტერესო სამუშაოს, სამუშაოს სტაბილურობასა და სამუშაოს მნიშვნელოვნების განცდას. განსხვავება ქალებსა და მამაკაცებს შორის იყო უმნიშვნელო, ამასთან ქალებისათვის ურთიერთობებს ქონდათ უფრო მეტი მნიშვნელობა, მამაკაცებისათვის კი სამუშაოს სტაბილურობასა და სოციალურ სტატუსს.

ფინანსური ასპექტი ღირებულებათა იერარქიაში ფაქტობრივად უპირობო ლიდერი იყო. ეს სავსებით გასაგებია, საქართველო ჯერ კიდევ რჩება იმ ქვეყნად, სადაც ადამიანების დიდი უმეტესობა ორიენტირებულია ბაზისური საჭიროებების დაკმაყოფილებაზე. თუმცა ფინანსების გარდა ადამიანებისათვის აქტუალურია სამუშაოს სხვა ასპექტებიც, და მათი გათვალისწინება ორგანიზაციის

ხელმძღვანელობისათვის და თითოეული მენეჯერისათვის დღევანდელ უაღრესად კონკურენტულ ბაზარზე აუცილებელია. კვლევამ აჩვენა საკმაოდ დიდი ინტერპერსონალური განსხვავებები ღირებულებათა პრეფერენციებში. განსაკუთრებით ცხადი იყო ეს პირველ და მეორე ასაკობრივ ჯგუფებში მაშინ, როდესაც მესამე ასაკობრივი ჯგუფი პირველ ორთან შედარებით უფრო ერთგვაროვანი იყო. კვლევამ ცხადად აჩვენა, რომ სამუშაო ძალა მრავალფეროვანია საქართველოშიც, და თითოეული მუშაკი მასზე მორგებულ, ინდივიდუალურ მიდგომას საჭიროებს.

მოტივაციის ძირითადი, ყველაზე პოპულარული თეორიების შუქზე კიდევ უფრო ნათელი ხდება შრომითი ღირებულებების როლი მუშაკის მოტივაციაში. ვრუმის მოლოდინის თეორიის მიხედვით, მუშაკს უჩნდება მეტი ძალისხმევის გამოჩენის ტენდენცია, როცა მას სჯერა, რომ ამ ძალისხმევის შედეგი იქნება კარგად შესრულებული სამუშაო, რასაც თვის მხრივ მოყვება გარკვეული ჯილდო. მოლოდინის თეორია აგრეთვე ყურადღებას ამახვილებს ამ პოტენციური ჯილდოს ღირებულებაზე მუშაკისათვის. ეს თეორია მენეჯერებს აძლევს უშუალო პრაქტიკულ რეკომენდაციას, იზრუნონ მუშაკის მიერ აღქმულ კავშირზე ძალისხმევასა და შესრულებას შორის, და შესრულებასა და ჯილდოს შორის, აგრეთვე გაითვალისწინონ ამა თუ იმ ჯილდოს ღირებულება ინდივიდუალური მუშაკისათვის. ვრუმის თეორია უშუალოდ მიუთითებს მუშაკის ინდივიდუალურ ღირებულებათა სისტემაზე.

ჰერცბერგის ორფაქტორიანი (მოტივაცია-ჰიგიენის) თეორია ტრადიციული მიდგომისაგან განსხვავებით არ განიხილავს კმაყოფილებასა და უკმაყოფილებას ერთ კონტინუუმზე და ერთმანეთისაგან განასხვავებს კმაყოფილებისა და უკმაყოფილების ორ სხვადასხვა განზომილებას; შესაბამისად, სამსახურით კმაყოფილების გამომწვევი (ე.წ. მოტივაციის) ფაქტორები განსხვავდება სამსახურით უკმაყოფილების გამომწვევი (ე.წ. ჰიგიენის) ფაქტორებისაგან. მოტივაციის ფაქტორებად ჰერცბერგის თეორიაში განიხილება აღიარება, განვითარების შესაძლებლობა, წარმატება, დაწინაურება, ჰიგიენის ფაქტორებში კი მოიაზრება ანაზღაურება, ფიზიკური სამუშაო პირობები, სამუშაოს უსაფრთხოება, ზედამხედველობის ხარისხი, სხვა თანამშრომელთან ურთიერთობა. ჰერცბერგის თეორიის თანახმად, მოტივაციისათვის სწორედ ე.წ. მოტივაციის ფაქტორები უნდა გამოიყენებოდეს. თუმცა ამ თეორიას აკრიტიკებენ და სათანადო კვლევითი მონაცემები წინააღმდეგობრივია, ის მაინც რჩება აქტუალურად და პოპულარულად. ასეთი ვითარების ერთ-ერთი მიზეზი ის უნდა იყოს, რომ ერთი მხრივ, თეორია ჭეშმარიტია, მეორე მხრივ კი, ის არ ითვალისწინებს სიტუაციურ ცვლადებს. ჰერცბერგი თვლის, რომ მის თეორიაში წარმოდგენილი მოტივაციის ფაქტორები ადამიანებისათვის შინაგანად ღირებულია. მაგრამ როგორც უკვე აღინიშნა, ადამიანები განსხვავებულები არიან და მუშაკებს სხვადასხვა ღირებულებათა სისტემა აქვთ. სწორედ მათი გათვალისწინება აძლევს ჰერცბერგის თეორიას მეტ პრაქტიკულ ღირებულებას.

არანაკლებ პოპულარულ მასლოუს საჭიროებათა იერარქიის თეორიაში განიხილება ხუთი ერთმანეთის მიმართ იერარქიულად განლაგებული საფეხური: ფიზიოლოგიური, უსაფრთხოება, სოციალური, პატივისცემა, თვითრეალიზაცია. მასლოუს თანახმად საჭიროება აქტივიზირდება, ანუ ზიდავს აძლევს ქცევას მხოლოდ მას შემდეგ, რაც იერარქიულად უფრო დაბალი დონის საჭიროებები არის დაკმაყოფილებული. შესაბამისად, ადამიანის მოტივაციისათვის უნდა ვიცოდეთ, საჭიროებათა იერარქიის რომელ საფეხურზე იმყოფება ის მოცემულ დროს. როგორც საღი აზრი, ასევე რიგი კვლევითი მონაცემები ეწინააღმდეგება მასლოუს თეორიის სრულ ჭეშმარიტებას, მაგრამ ის მაინც აქტუალური რჩება. ამის მიზეზი კი ის უნდა იყოს, რომ თუმცა ადამიანები ხშირად არ მიყვებიან საჭიროებათა დაკმაყოფილების მოცემულ თანამიმდევრობას, მაინც არსებობს ძლიერი ტენდენცია, სწორედ ასეთი თანამიმდევრობით იყოს აქტუალიზებული საჭიროებები. მუშაკის მოტივაციისას მასლოუს თეორიის გამოყენება უფრო ეფექტური გახდება, თუ ამავდროულად მოხდება მისი

ინდივიდუალური მახასიათებლების, და პირველ რიგში შრომითი ღირებულებების სისტემის გათვალისწინება.

მოტივაციის სხვა თეორიები და მიდგომები ანალოგიურად ხდება უფრო გამოყენებადი პრაქტიკაში კონკრეტული მოცემული ადამიანისათვის დამახასიათებელი ღირებულებების გათვალისწინებისას. მაკგრეგორის X და Y თეორიები განსხვავებულად ხედავს ადამიანის ბუნებას, განმტკიცების თეორია აქცენტს აკეთებს ქცევის შედეგად მიღებულ ჯილდოზე, სამართლიანობის თეორია განიხილავს მუშაკის ინდივიდუალურ სტანდარტებს. ასე რომ, თუ მენეჯერს რეალურად სურს მოტივაცია შეუქმნას მუშაკს, მან უნდა კრეატიულად გამოიყენოს და ინდივიდუალურად მოარგოს თითოეულ მუშაკს ესა თუ ის თეორიული მიდგომა ამ მუშაკის შრომითი ღირებულებების გათვალისწინებით.

ლიტერატურა

1. Hersey P., Blanchard K.H., Jonson D.E., Management of Organizational Behavior, Pearson, 2017.
2. Robbins S.P., Judge T.A., Essentials of Organizational Behavior, NY, Pearson, 2018.
3. Schultz D.P., Schultz S.E., Theories of Personality, Wadsworth, 2013.
4. Крот ., Менеджер как мотиватор, М., Эксмо, 2008.
5. Мерманн Э., Мотивация персонала, Харьков, 2007.
6. Нирмайер Р., Зайфферт М., Мотивация, М., Омега, 2006.
7. Ричи Ш., Мартин П., Управление мотивацией, М., Юнити, 2004.

რეზიუმე

ორგანიზაციისათვის კონკურენტუნარიანობის შენარჩუნების აუცილებელი პირობა არის მოტივირებული მუშაკები. თანამედროვე სამუშაო ძალა უაღრესად მრავალფეროვანია და არ არსებობს უნივერსალური მიდგომა მუშაკის მოტივაციისადმი. ამა თუ იმ თეორიისა და კონკრეტული ინსტრუმენტის შერჩევისას უნდა გათვალისწინებულ იქნეს ცალკეული მუშაკის მახასიათებლები, რომელთა შორის ერთ-ერთი ძირითადი არის მისი ღირებულებები, განსაკუთრებით კი შრომითი ღირებულებები. ჩატარებულმა კვლევამ ცხადჰყო შრომით ღირებულებებში არსებითი განსხვავებები მუშაკებს შორის.

Rusudan Tsitskishvili

Work Values and Individual Approach to Employee Motivation

Summary

The competitive organizations need to have the high motivated employees. The modern work force is very diverse and there is no universal approach to employee motivation. When managers use different theories and tools to motivate employees, they have to take into account the individual characteristics of each employee. One of the most important among these characteristics are work values. The focus-groups of the survey identified the most important work values in Georgian population. These values were used in the questionnaire to explore employees' preferences for them. The respondents were ranking work values from more important to less ones. The conducted survey shows substantive differences between employees' work values. That is an important argument to take them into account in the process of motivating employees.

0421 სამართალი LAW

Nino Gagua

საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტი
David Aghmashenebeli University of Georgia

**AUSWIRKUNGEN DER RL 2002/65/EU AUF DIE RECHTSFOLGEN DES WIDERRUFSRECHTS
NACH §9 VVG**

In diesem Aufsatz werden die Rechtsfolgen des allgemeinen Widerrufsrechts gemäß § 9 VVG behandelt. Nach einer Darstellung der relevanten europäischen Vorgaben werden Sinn und Zweck der deutschen Regelung behandelt, gefolgt von der Schilderung der Problematik des §9 VVG. Der Aufsatz wird durch eine Schlussbetrachtung abgeschlossen.

Die Rechtsfolgeregelung des Widerrufs nach § 9 VVG erfasst keinesfalls alle Fälle, in denen ein Versicherungsvertrag widerrufen werden kann. § 9 VVG enthält vielmehr nur die Regelungen für den Fall, in dem der Versicherer vor Ablauf der Widerrufsfrist Versicherungsschutz gewährt^[1] und der Versicherungsnehmer dem zugestimmt hat. In allen anderen Fällen findet die spezialgesetzliche Regelung keine Anwendung. Die amtliche Überschrift „Rechtsfolgen des Widerrufsrechts“ des § 9 VVG lässt dies aber weitgehend so verstehen.^[2]

Relevante Vorgaben der RL 2002/65/EU Die deutschen Regelungen zu den Rechtsfolgen des Widerrufsrechts basieren auf Normen, die stark durch die europäischen Vorgaben geprägt sind. In diesem Zusammenhang wird daher auf Art. 7 der RL 2002/65/EU näher eingegangen, der in hohem Maße ausführliche Regelungen zu den Rechtsfolgen des Widerrufs erfasst. Art. 7 Abs. 1 und 3 der RL 2002/65/EU beschreiben, unter welchen Voraussetzungen Anbieter von Finanzdienstleistungen welche Leistungen von Verbrauchern fordern können. Voraussetzung jeglicher ahnungen ist, dass gemäß Art. 7 Abs. 3 S. 1 und 2 der RL 2002/65/EU der Anbieter nachweisen kann, dass der Verbraucher über den zu zahlenden Betrag ordnungsgemäß unterrichtet worden war und er ausdrücklich zugestimmt hat, dass vor Ende der Widerrufsfrist mit den Vertragsausführungen begonnen werden oll. Der Unternehmer darf nach Art. 7 Abs. 1 S. 1 der RL 2002/65/EU nur Zahlungen für tatsächlich erbrachte Dienstleistungen verlangen. Die Vorgaben des Art. 7 Abs. 4 der RL 2002/65/EU geben dem Verbraucher das Recht, sich vom Unternehmer jeden Betrag erstatten zu lassen, den er aufgrund der vertraglichen Übereinkunft vom Verbraucher erhalten hat. Davon abzuziehen ist ein nach Art. 7 Abs. 1 der Richtlinie zu bestimmender Betrag.

Umsetzung in deutsches Recht Die recht spät erfolgte Festsetzung der Rechtsfolgen des Widerrufs im VVG zeigt den hohen Einfluss der europäischen Vorgaben auf das deutsche Recht. Erst mit der RL 2002/65/EU war der deutsche Gesetzgeber aufgefordert, weitgehende Rechtsfolgen des Widerrufsrechts im Gesetz festzuschreiben. Die Vorschriften zu den Rechtsfolgen der Ausübung des Widerrufsrechts wurden erst mit dem Gesetz zur Änderung der Vorschriften über Fernabsatzverträge von Finanzdienstleistungen vom 2. Dezember 2004 in VVG eingeführt.^[3]

Damit trug § 48c Abs. 5 VVG a. F. 004 den Vorgaben des Art. 7 der RL 2002/65/EU Rechnung. Die Regelung des § 9 VVG übernahm den Wortlaut der Vorschrift des § 48c Abs. 5 VVG a. F. 2004 weitgehend unverändert, die nun allerdings nicht nur die Fernabsatzverträge erfasst.^[4]

Die Vorschrift des § 9 VVG regelt aber lediglich Vorgaben zur Erstattungspflicht für Zahlungen, die der Kunde vor Ausübung seines Lösungsrechts erbracht hat. Gemäß § 9 S. 1 VVG bleibt die vom Versicherungsnehmer gezahlte Versicherungsprämie beim Versicherer. mgekehrt ist vom Versicherer gewährter Versicherungsschutz nicht ersetzbar. Unterbleibt der nach § 9 Abs. 1 S. 1 VVG vorgesehene Hinweis, so hat der Versicherer nach § 9 S. 2 VVG zusätzlich die für das erste Jahr des ersicherungsvertrages gezahlten Prämien zu erstatten. Eine Ausnahme

von dieser Regelung ist im § 9 Abs. 1 S. 2 HS. 2 vorgesehen, wenn der Kunde Versicherungsleistungen aus dem Versicherungsvertrag bereits in Anspruch genommen hat.

Sinn des § 9 VVG Mit dem § 9 VVG ergänzt der deutsche Gesetzgeber den § 8 VVG. Diese Rechtsfolgenvorschrift begrenzt zum einen die Rückzahlungsansprüche des Versicherungsnehmers im Verhältnis zu den geleisteten Prämien, was im Interesse des Versicherers, [5] aber auch im Interesse der Versicherungsgemeinschaft ist. Den Interessen der Beteiligten zuwiderlaufende Rückzahlungsansprüche würden immer auch die im Versicherungskollektiv[6] verbleibenden Versicherungsnehmer beeinträchtigen. Zum anderen ist aber auch die Rückerstattungspflicht des Versicherungsnehmers begrenzt. Die empfangenen Versicherungsleistungen darf er behalten.[7] Dies ergibt sich aus § 9 Abs. 1 S. 2 HS. 2 VVG, wonach eine Erstattungspflicht des Versicherers entfällt, wenn der Kunde vor der Ausübung des Widerrufsrechts bereits Versicherungsleistungen erhalten hat. Diese Ausnahme scheint nur dann sinnvoll, wenn der Kunde keine Versicherungsleistungen zurückerstatten muss.[8] Durch den § 9 VVG wollte der Gesetzgeber gerade nachteilige Folgen vermeiden.[9] Entsprechend der Regelung des § 9 VVG wirkt damit der Widerruf grundsätzlich[10] ex nunc wie eine Kündigung. Dies schafft ein dem Versicherungsvertrag adäquates Abwicklungsverhältnis, das die besonderen Informationsinteressen des Versicherungsnehmers und die Solvenzwarensinteressen des Versicherers berücksichtigt.[11]

Rechtsfolgen des Widerrufs nach allgemeinen gesetzlichen Vorgaben Für Fälle, die außerhalb des Anwendungsbereichs des § 9 VVG liegen, gelten in Übereinstimmung mit der Vorstellung des deutschen Gesetzgebers die allgemeinen Vorgaben des § 357a i. V. m. § 346 BGB. Letztlich entspricht dies auch dem Grundsatz *lex specialis legi generati*. Dort, wo der Gesetzgeber keine speziellen Regelungen vorgesehen hat,[12] finden die allgemeinen Vorgaben Anwendung. Das ist hier entsprechend der Gesetzesbegründung der Fall. Bei der Anwendung des §§ 357a, 346 BGB scheint es problematisch, dass diese Vorschriften nur für mit dem Verbraucher geschlossene Verträge gelten. Dagegen gilt § 9 VVG für sämtliche Versicherungsnehmer. Eine analoge Anwendung der genannten Vorschriften über die Rechtsfolgen des BGB ist ein sinnvoller Vorschlag.[13] Damit wäre die Lücke des § 9 VVG geschlossen. Dieser Vorschlag überzeugt. Es besteht eine vergleichbare Interessenlage und eine planwidrig entstandene Regelungslücke. Außerdem hatte der deutsche Gesetzgeber im Rahmen der Gesetzesbegründung eben die Vorschriften des §§ 357a, 346 BGB im Blick. Der Gesetzgeber hat den Fall des Widerrufs von „Nichtverbrauchern“ bereits gesehen, sodass insoweit in der Eingangserwägung zur Begründung des § 9 VVG bereits von einem „Versicherungsnehmer“ und nicht etwa von einem Verbraucher die Rede ist. Durch die analoge Anwendung der §§ 357a, 346 BGB wird der Wandlung in ein Rückgewährschuldverhältnis des Versicherungsvertrags zutreffend Rechnung getragen. Aufgrund oben dargestellter Umstände gelten die Vorgaben der §§ 357a, 346 BGB auch für Versicherungsverträge, wenn die Voraussetzungen des § 9 VVG nicht gegeben sind. Aus dem ursprünglichen Schuldverhältnis entsteht ein Abwicklungsrückgewährschuldverhältnis, wenn die Vorgaben der §§ 357a, 346 BGB Anwendung finden.[14]

Es soll er ursprüngliche oder ein wirtschaftlich gleichwertiger Zustand hergestellt werden.[15]

Alle Leistungen sind grundsätzlich zurückzugewähren. Gemäß § 346 Abs. 1 BGB hat der Versicherungsnehmer alle erhaltenen Leistungen zurückzugewähren, der Versicherer seinerseits die eingekommenen Versicherungsprämien.[16]

Ein „Wertersatz“ i. S. d. § 346 Abs. 2 BGB wird nur dann möglich sein, wenn der Kunde eine Versicherungsleistung als „gegenständlich“ erhalten hat.[17] Dies dürfe auch dann gelten, wenn der Versicherer eine Assistance-Leistung erbracht hat. Zu Recht verneint wird eine Wertersatzpflicht des Versicherungsnehmers gemäß § 346 Abs. 2 BGB i. S. d. vom Versicherer gewährten Versicherungsschutz.[18]

Schicksal der Versicherungsprämie Gemäß § 9 Abs. 1 S. 1 VVG beschränkt sich die Erstattungspflicht des Versicherers auf den auf die Zeit nach Zugang des Widerrufs entfallenden Teil der Versicherungsprämie. Die

allgemeinen Vorschriften für Rückabwicklungsverhältnisse kommen nicht infrage, sie werden durch die spezielle Vorschrift des § 9 Abs. 1 S. 1 VVG gedrängt.[19] Dem Versicherer stehen sämtliche vom Versicherungsnehmer erbrachten Prämien zu, die bis zum Zugang des Widerrufs angefallen sind. Daher sind bei bereits begonnener Vertragsausführung vor Ablauf der Widerrufsfrist für die Zeit bis zum Widerruf grundsätzlich keine Leistungen zurückzugewähren.

Versicherer behält insoweit die angefallenen Prämien.[20] Dies entspricht auch den Vorgaben des Art. 7 Abs. 1 S. 3 1. Spiegelstrich RL 2002/65/EU, wonach der zu zahlende Betrag einen Wert nicht überschreiten darf, der dem Anteil der bereits erbrachten Dienstleistung im Vergleich zum Gesamtumfang der im Fernabsatzvertrag vorgesehenen Dienstleistung entspricht.[21] Nach dem Willen des Gesetzgebers hat der Erstattungsbetrag ohne Abzug von Kosten zu erfolgen. Gemäß §9 Abs. 1 S. 1 HS. 2 VVG hat der Versicherer die Prämienanteile unverzüglich, spätestens 30 Tage nach Zugang des Widerrufs zu erstatten. Zur näheren Definition des Begriffs „unverzüglich“ kann § 121 Abs. 1 S. 1 BGB hinzugezogen werden.[22] Rückerstattung muss daher nicht sofort erfolgen, allerdings ohne schuldhaftes Zögern, innerhalb einer nach den Umständen des Einzelfalls zu bemessenen Frist, spätestens jedoch innerhalb von 30 Tagen.

Rechtsfolgen des Widerrufs bei in Anspruch genommener Leistung Wenn der Versicherungsnehmer die Versicherungsleistungen in Anspruch genommen hat, findet die Regelung des § 9 Abs. 1 S. 2 HS. 1 VVG keine Anwendung. In § 9 Abs. 1 S. 2 HS. 2 VVG ist eine Rückausnahme vorgesehen. Voraussetzung des § 9 Abs. 1 S. 2 HS. 2 VVG ist, dass der Versicherungsnehmer bereits Leistungen aus dem Versicherungsverhältnis erhalten hat. Mit Versicherungsleistung sind hier Versicherungsleistungen im Versicherungsfall gemeint,[23] so ergibt es sich auch aus der Gesetzesbegründung. Ausdrücklich wird darauf hingewiesen, dass durch die Regelung des § 9 VVG insofern Nachteile für die Kunden vermieden werden sollten, dass bereits erhaltene „Versicherungsleistungen“ zurückerstattet werden müssten. Hinsichtlich des §9 Abs. 1 S. 2 HS. 2 VVG hat der deutsche Gesetzgeber nicht die abstrakte Gefahrtragung, sondern die im Versicherungsfall anfallende Versicherungsleistung im Blick gehabt. Liefen § 9 Abs. 1 S. 2 HS. 1 VVG ins Leere, würde die Gefahrtragung des Versicherers dann eine Leistung i. S. d. § 9 Abs. 1 S. 2 HS. 2 VVG vorsehen.[24] §9 Abs. 1 S. 1 HS. 1 VVG ist nach dem Willen des Gesetzgebers als Sanktion für sein Fehlverhalten zu betrachten. Das ist aber nur dann möglich, wenn die Rückausnahme in § 9 Abs. 1 S. 2 HS. 2 VVG nicht schon dann greift, wenn der Versicherer die abstrakte Gefahr trägt. Dann wäre §9 Abs. 1 S. 2 HS. 1 VVG immer ausgeschlossen.[25]

Liegen die Voraussetzungen des §9 Abs. 1 S. 2 HS. 2 VVG vor, greift §9 Abs. 1 S. 1 VVG. Der Versicherungsnehmer hat also den bis zum Widerruf angefallenen Prämienanteil an den Versicherer zu leisten und kann umgekehrt die entsprechenden oder bereits geleisteten Zahlungen behalten.

Zusammenfassung

§ 9 VVG enthält nur die Regelungen für den Fall, in dem der Versicherer vor Ablauf der Widerrufsfrist Versicherungsschutz gewährt und der Versicherungsnehmer dem zugestimmt hat. Die deutschen Regelungen zu den Rechtsfolgen des Widerrufsrechts basieren auf Normen, die stark durch die europäischen Vorgaben geprägt sind. In diesem Zusammenhang ist Art. 7 der RL 2002/65/EU zu nennen. Mit dem § 9 VVG ergänzt der deutsche Gesetzgeber den § 8 VVG. Entsprechend der Regelung des § 9 VVG wirkt der Widerruf grundsätzlich ex nunc wie eine Kündigung. Dies schafft ein dem Versicherungsvertrag adäquates Abwicklungsverhältnis, das die besonderen Informationsinteressen des Versicherungsnehmers und die Solvenzinteressen des Versicherers berücksichtigt. Für Fälle, die außerhalb des Anwendungsbereichs des § 9 VVG liegen, gelten die allgemeinen Vorgaben des § 357a i. V. m. § 346 BGB. Aus dem ursprünglichen Schuldverhältnis entsteht ein Abwicklungsrückgewährschuldverhältnis. Es soll der ursprüngliche oder ein wirtschaftlich gleichwertiger Zustand hergestellt werden. Alle Leistungen sind grundsätzlich zurückzugewähren.

Literaturverzeichnis

- Looschelders, Dirk/Pohlmann, Petra: VVG-Versicherungsvertragsgesetz Kommentar, 2. Auflage Köln 2011
- Armbrüster, Christian: Das allgemeine Widerrufsrecht im neuen VV, r+s 2008, 493-504
- Wendt, Domenik Henning: Zum Widerruf im Versicherungsvertragsrecht, Karlsruhe 2013
- Looschelders, Dirk/Pohlmann, Petra: VVG-Versicherungsvertragsgesetz Kommentar, 2. Auflage Köln 2011

- Präve, Peter: Der Vorschlag für eine EG-Fernabsatzrichtlinie aus versicherungsrechtlicher Sicht, in: VersR 1993, S. 1066ff.
- Prölss, Erich R./Martin, Anton: Versicherungsvertragsgesetz, 28. Auflage, München 2010
- Präve, Peter: Der Vorschlag für eine EG-Fernabsatzrichtlinie aus versicherungsrechtlicher Sicht, in: VersR 1993, S. 1066ff.
- BT Drucks. 16/3945 S. 62
- BT Drucks. 16/11643 S. 251 f.
- Wendt, Domenik Henning: Zum Widerruf im Versicherungsvertragsrecht, Karlsruhe 2013
- Prölss, Erich R./Martin, Anton: Versicherungsvertragsgesetz, 28. Auflage, München 2010
- Wendt, Domenik Henning: Zum Widerruf im Versicherungsvertragsrecht, Karlsruhe 2013
- Schwintowski, Hans-Peter/Brömmerlmeier, Christoph: Praxiskommentar zum Versicherungsvertragsrecht: VVG, 2. Auflage, Münster 2011
- Looschelders, Dirk/Pohlmann, Petra: VVG-Versicherungsvertragsgesetz Kommentar, 2. Auflage Köln 2011
- Prölss, Erich R./Martin, Anton: Versicherungsvertragsgesetz, 28. Auflage, München 2010
- Prölss, Erich R./Martin, Anton: Versicherungsvertragsgesetz, 28. Auflage, München 2010
- Looschelders, Dirk/Pohlmann, Petra: VVG-Versicherungsvertragsgesetz Kommentar, 2. Auflage Köln 2011
- Prölss, Erich R./Martin, Anton: Versicherungsvertragsgesetz, 28. Auflage, München 2010
- Looschelders, Dirk/Pohlmann, Petra: VVG-Versicherungsvertragsgesetz Kommentar, 2. Auflage Köln 2011
- Wandt, Manfred/Ganster, Bastian: Die Rechtsfolgen des Widerrufs eines Versicherungsvertrages gem. 9 VVG 2008, VersR 2008, S. 425-437
- Wandt, Manfred/Ganster, Bastian: Die Rechtsfolgen des Widerrufs eines Versicherungsvertrages gem. 9 VVG 2008, VersR 2008, S. 425-437

Nino Gagua

Euro Directive 2002/65/EU influence on German Law on Insurance Agreement, §9 VVG Right of Withdrawal of the Agreement

Summary

Guidelines had a huge impact on the national legislation. Norms of guidelines are reflected basically in the German Insurance Law. Plenty of changes were made in the Law about Insurance Agreement from protecting the rights of the customer's standpoint, including VVG of §8 and 9. 2002/65/EU guidelines had a huge impact on making the following changes. For its part, it is another step forward in harmonisation the national legislation.

ნინო გაგუა

2002/65/EU ევროდირექტივის გავლენა გერმანულ კანონზე დაზღვევის ხელშეკრულების შესახებ, §9 VVG ხელშეკრულების უარყოფის უფლება

რეზიუმე

ევროდირექტივებმა დიდი გავლენა მოახდინეს ნაციონალურ კანონმდებლობაზე. გერმანულ დაზღვევის სამართალში დიდწილად ასახვას პოვებს დირექტივის ესა თუ ის ნორმები. მომხმარებელთა უფლებების დაცვის კუთხით კანონში დაზღვევის ხელშეკრულების შესახებ განხორციელდა მრავალი ცვლილება, მათ შორის §8 და 9 VVG. 2002/65/EU ევროდირექტივამ გავლენა მოახდინა აღნიშნული ცვლილებების შეტანაში. ეს კი თავის მხრივ კიდევ ერთი წინგადადგმული ნაბიჯია ეროვნული კანონმდებლობების ჰარმონიზაციის პროცესში.

0421 სამართალი LAW

Nino Gagua

საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტი
David Aghmashenebeli University of Georgia

**VERSCHULDEN DES VERSICHERUNGSNEHMERS BEI HERBEIFÜHRUNG DES
VERSICHERUNGSFALLES – EINE RECHTSVERGLEICHENDE ANALYSE DES DEUTSCHEN UND
GEORGISCHEN PRIVATVERSICHERUNGSRECHTS**

Das georgische Zivilgesetzbuch in Art. 829 enthält ein Alles-oder-Nichts-Prinzip. Der Versicherungsunternehmer wird aufgrund bestimmter vertragswidriger Verhaltensweisen des Versicherungsnehmers von seiner Verpflichtung zur Leistung entbunden. Der Versicherungsnehmer, der sich vertragskonform verhalten hat, erhält im Versicherungsfall die volle Leistung des Versicherers („alles“), der Versicherungsnehmer, der bestimmte Vertragsregeln nicht eingehalten hat, erhält keine Leistung des Versicherers („nichts“). Eine Abschwächung der Rechtsfolge der Leistungsfreiheit, etwa in Form einer bloßen Leistungsreduzierung, ist im GZGB nicht vorgesehen.

Die Kritik am Alles-oder-Nichts-Prinzip entzündet sich vor allem daran, dass der Versicherungsnehmer sich schon aufgrund einer geringen Verfehlung der harten Rechtsfolge der Leistungsfreiheit ausgesetzt sehen kann, was als unbillig empfunden wird. Besonders deutlich wird diese Problematik bei der grob fahrlässigen Herbeiführung des Versicherungsfalles nach Art. 829 GZGB.

Die Rechtsprechung hat die mit der Leistungsfreiheit des Versicherers verbundenen Probleme gesehen. Allerdings konnte sie nur beschränkt abhelfen. Als einzige verbleibende Möglichkeit, die mit dem Alles-oder-Nichts-Prinzips verbundenen Probleme zu lösen, erscheint somit eine Änderung der Vorschrift.

Im Rahmen diesem Aufsatz soll untersucht werden, ob die Rechtsfolge der Leistungsfreiheit des Versicherers bei der grob fahrlässigen Herbeiführung des Versicherungsfalles nach Art. 829 GZB durch eine mildere und flexiblere Rechtsfolge ersetzt werden kann und wie eine solche Rechtsfolge gestaltet werden sollte. Hierzu sollen Parallelen zu Regelungen des deutschen Versicherungsvertragsrechts gezogen werden, um hieraus Erkenntnisse für mögliche Lösungsansätze zu gewinnen. Schließlich ist dann auf Grundlage der gewonnen Erkenntnisse ein Lösungsansatz für eine Abkehr vom Alles-oder-Nichts-Prinzip de lege ferenda zu erarbeiten. Dieser Lösungsansatz soll abschließend als Ergebnis in einem Formulierungsvorschlag für eine Neufassung der betroffenen Normen des VVG zusammengefasst werden.

Mit dem Begriff „Alles-oder-Nichts-Prinzip“ wird im Versicherungsrecht ein Rechtszustand beschrieben, der eine Begleiterscheinung der gesetzlichen oder vertraglichen Sanktionen der Leistungsfreiheit des Versicherers ist. Das georgische Versicherungsrecht knüpft an zahlreiche Handlungen und Unterlassungen des Versicherungsnehmers die Sanktion der völligen Leistungsfreiheit des Versicherers. Der Versicherungsnehmer erhält somit nichts. In Fällen, in denen die Sanktion der Leistungsfreiheit dagegen nicht eingreift, hat der Versicherungsnehmer grundsätzlich Anspruch auf die volle Leistung des Versicherers. Der Versicherungsnehmer erhält somit alles. Diese gesetzliche Konzeption, die nur die Alternativen des vollen Leistungsanspruch einerseits und der uneingeschränkten Leistungsfreiheit andererseits vorsieht, wird durch den Begriff „Alles-oder-Nichts-Prinzip“ gekennzeichnet [1].

Art. 829 GZGB sieht vor, dass der Versicherer von der Verpflichtung zur Leistung frei ist, wenn der Versicherungsnehmer den Versicherungsfall vorsätzlich oder durch grobe Fahrlässigkeit herbeiführt. Die Rechtsfolge der Art. 829 GZGB wird vom Alles-oder-Nichts-Prinzip beherrscht. Das heißt, dass der Versicherungsnehmer Versicherungsschutz genießt, wenn ihm einfache Fahrlässigkeit zur Last zu legen ist, während er bei grober Fahrlässigkeit keine Leistung des Versicherers erhält. Nach herrschender Ansicht wird die Herbeiführung des Versicherungsfalles als Fall eines gesetzlichen Risikoausschlusses gewertet. [2] Somit fehlt es beim Vorliegen eines Falles der Art. 829 GZGB schon am Versicherungsfall selbst.

Bei der in Art. 829 GZGB getroffenen Regelungen handelt es sich nach herrschenden Ansicht um einen subjektiven Risikoausschluss. Das Risiko, das in einem vorsätzlichen oder grob fahrlässigen Verhalten des Versicherungsnehmers liegt, soll nicht Vertragsgegenstand sein. Vielmehr sollen nur solche Schäden gedeckt werden, die durch ein normales Fehlverhalten entstanden sind, das auch einem Versicherungsnehmer unterlaufen kann, der sorgfältig mit seinem Eigentum umgeht.

Darüber hinaus erfüllt Art. 829 GZGB nach einer von weiten Teilen der Literatur vertretenen Ansicht den rechtspolitischen Zweck, einem sogenannten „moral hazard“ entgegenzuwirken. Das bedeutet, dass der Versicherungsnehmer davon abgehalten werden soll, aufgrund des Bewusstseins, dass eine Sache versichert ist, besonders leichtfertig zu handeln. Zum Teil wird auch angeführt, durch die drohende Leistungsfreiheit solle ein allzu sorgloses Verhalten des Versicherungsnehmers verhindert werden, da die hieraus resultierenden Schäden letztendlich über den Umweg der Prämienkalkulation die Versicherungsgemeinschaft belasteten.[3]

Die in Art. 829 GZGB vorgesehene Rechtsfolge der Leistungsfreiheit des Versicherers hat somit zwei Funktionen. Zum einen soll das Verhalten des Versicherungsnehmers dahingehend beeinflusst werden, mit der versicherten Sache nicht leichtfertig umzugehen. Insoweit soll die drohende Rechtsfolge der Leistungsfreiheit verhaltenssteuernd wirken und hat somit eine Präventivfunktion.[4]

Zum anderen dient die Leistungsfreiheit des Versicherers als Rechtsfolge des Art. 289 GZGB der Abgrenzung von versicherten und nicht versicherten Verhaltensweisen des Versicherungsnehmers. Das von vornherein ausgeschlossene und damit nicht versicherte Risiko, nämlich die Entstehung eines Versicherungsfalles durch vorsätzliches oder grob fahrlässiges Verhalten des Versicherungsnehmers, soll gekennzeichnet werden.[5] Insoweit hat die Leistungsfreiheit des Versicherers eine Abgrenzungsfunktion.

In Deutschland wurde am Alles-oder-Nichts-Prinzip Kritik bereits früh nach Schaffung des VVG erhoben. So hat Ehrenzweig 1928, also 20 Jahre nach Inkrafttreten des VVG, die Ansicht geäußert, die durch das Alles-oder-Nichts-Prinzip zum Ausdruck gebrachten Rechtsauffassungen seien veraltet.[6] Das Prinzip führe zu unbefriedigenden und materiell ungerechten Ergebnissen. Zentraler Kritikpunkt ist hierbei, dass die Rechtsfolge der völligen Leistungsfreiheit des Versicherers in vielen Fällen unangemessen oder unverhältnismäßig sei.[7] Der Zweck der Leistungsfreiheit des Versicherers wird in der Literatur überwiegend in der Generalprävention gesehen. Auch BGH ist dieser Ansicht und hat das Alles-oder-Nichts-Prinzip wiederholt als Strafbestimmung bezeichnet. Dies gibt Anlass zu der Annahme, die unbeschränkte Leistungsfreiheit trüge ein pönales Element.[8] Als weiterer Kritikpunkt gegen das Alles-oder-Nichts-Prinzip wird vorgebracht, die harten Folgen der Sanktion der Leistungsfreiheit seien zur Erreichung einer hinreichenden Präventionswirkung nicht erforderlich und eine ausreichende Präventionswirkung könne auch mit einer bloßen Leistungsreduzierung erzielt werden. Zur Begründung wird angeführt, dass die generalpräventive Effizienz nicht mit der Härte der Sanktion wachse und eine Regelung nur dann generalpräventiv wirken könne, wenn sie nicht als unverhältnismäßig empfunden werde.[9]

Gegenstand des Versicherungsvertrages ist die Übernahme eines Risikos durch den Versicherer. Ein eigentlich von der Rechtsordnung zu Lasten des Versicherungsnehmers oder der Versicherten Person verteiltes Risiko wird durch den Versicherungsvertrag auf den Versicherer verlagert. Dies ist das „Produkt“, das der Versicherer gegen die Zahlung der Prämie verkauft.

Das Alles-oder-Nichts-prinzip führt dazu, dass bei vertragswidrigem Verhalten des Versicherungsnehmers das durch den Versicherungsvertrag auf den Versicherer verlagerte Risiko in vollem Umfang wieder zurück auf den Versicherungsnehmer verlagert wird. Der Vertragsgegenstand, nämlich die Verlagerung eines Risikos auf den Versicherer, entfällt somit ganz. Der Versicherungsnehmer wird behandelt, als habe nie ein Versicherungsvertrag bestanden. Dieser schematische vollständige Wegfall des Vertragsgegenstandes entspricht dem durch die Risikoübernahme geprägten Wesen des Versicherungsvertrages jedoch nicht.[10]

In Deutschland enthielt bereits das VVG von 1908 eine generelle Regelung zur schuldhaften Herbeiführung Versicherungsfalls für Schadensversicherung in §61 VVG a.F. In der Reformdiskussion vom VVG 2008 richteten sich die Einwände gegen das starre Alles-oder-Nichts-Prinzip, das über den legitimen Normzweck hinausgehe und oftmals zu unangemessen Härten für den Versicherungsnehmer führe. Stattdessen wurde für die Einführung eines Quotenmodells plädiert, wonach der Versicherer bei grob fahrlässiger Herbeiführung des Versicherungsfalls das Recht hat, die Leistung entsprechend dem Maß des Verschuldens zu kürzen, so wie dies im schweizerischen Recht (Art. 14 Abs. 2 schweiz. VVG) seit längerem der Fall ist. Der Gesetzgeber ist dem in §81 Abs. 2 gefolgt und das Quotenteilungsprinzip für die Fälle grober Fahrlässigkeit eingeführt. Die Regelung des §81 VVG enthält die allgemeine Regelung der schuldhaften Herbeiführung des Versicherungsfalls für die Schadensversicherung. Gegenüber § 61 a.F. VVG hat sie durch die Neufassung eine Aufteilung auf zwei Absätze erfahren. Nach Abs. 1 schließt die vorsätzliche Herbeiführung des Versicherungsfalls die Leistungspflicht des Versicherers aus. Abs. 2 VVG gibt dem Versicherer im Fall grob fahrlässiger Herbeiführung des Versicherungsfalls die Möglichkeit einer Kürzung.

Die deutsche Regelung des § 81 nach der Reform von VVG 2008 konnte bei einer Änderung des Art. 829 GZGB als Vorbild in Betracht kommen. Die Neufassung der Art. 829 GZGB sollte drei Absätze enthalten. Im ersten Absatz sollte festgestellt werden, dass der Versicherer nicht zur Leistung verpflichtet ist, wenn der Versicherungsnehmer den Versicherungsfall vorsätzlich herbeigeführt hat. Dadurch ist der Abgrenzungsfunktion vom versicherten und nicht versicherten Verhaltensweisen genüge getan. Absatz 2 des neu zu fassenden Art. 829 GZGB sollte die Regelung enthalten, dass der Versicherer bei grob fahrlässiger Herbeiführung des Versicherungsfalls durch den Versicherungsnehmer berechtigt ist, seine Leistung entsprechend der Schwere des Verschuldens des Versicherungsnehmers einzuschränken. Der Umfang der Einschränkung der Leistung soll jedoch vom Gesetz nicht näher bestimmt werden. Der dritte Absatz sollte als Auffangklausel ermöglichen, dass bei der Bemessung der gemäß Absatz 2 durchzuführenden Leistungsreduzierung eine gegebenenfalls hierdurch drohende Existenzvernichtung des Versicherungsnehmers berücksichtigt werden kann.

Durch diese Regelung wird auch der Präventivfunktion der Art. 829 GZGB Genüge getan. Denn soweit dem Versicherungsnehmer droht, bei grober Fahrlässigkeit auf einen Teil des Schadensersatzes verzichten zu müssen, wird ein durchschnittlicher Versicherungsnehmer den Umstand, dass eine Sache versichert ist, nicht dazu nutzen, besonders leichtfertig mit der Sache umzugehen. Auch der Abgrenzungsfunktion ist Genüge getan. Die Trennungslinie zwischen versicherten und nicht versicherten Verhaltensweise verläuft nunmehr zwischen Vorsatz und grober Fahrlässigkeit. Darüber hinaus besteht eine Möglichkeit, die Existenzvernichtung von Versicherungsnehmer abzuwenden.

Zusammenfassung. Die Untersuchung hat gezeigt, dass die mit dem Alles-oder-Nichts-Prinzip verbundenen Probleme auf die Inflexibilität der Rechtsfolge der Leistungsfreiheit zurückzuführen sind. Mit nur einer einzigen vorgesehenen Rechtsfolge für eine Fülle unterschiedlichster Sachverhalte kann nicht in jedem Fall ein gerechtes und befriedigendes Ergebnis erzielt werden. Des Weiteren wurde aufgezeigt, dass durch die Sanktion der Leistungsfreiheit in vielen Fällen die härtere Sanktion erdulden, als dies zu Erreichung eines gerechten Interessenausgleichs erforderlich wäre. Darüber hinaus wurde dargestellt, dass die Leistungsfreiheit nicht aufgrund der bezweckten Präventionswirkung erforderlich ist, sondern dass eine ausreichende Prävention auch mit einer milderer Rechtsfolge erreicht werden könnte. Die Art. 829 GZGB bedarf daher hinsichtlich des Alles-oder-Nichts-Prinzips einer gesetzgeberischen Korrektur. Die Abhilfemöglichkeiten der Rechtsprechung haben zwar Situation verbessert, konnten jedoch keine zufriedenstellende Situation schaffen. Insbesondere konnten diese Einschränkungen das Alles-oder-Nichts-Prinzip nicht beseitigen. Im Rahmen einer Gesetzesänderung sollten daher für die grob fahrlässige Herbeiführung des Versicherungsfalles nach Art. 829 GZGB neue, flexiblere Rechtsfolgen eingeführt werden, die anstelle der Leistungsfreiheit eine bloße Leistungsreduzierung vorsehen. In Art. 829 GZGB sollten vom Gesetz keine Quoten oder Beträge zur Bestimmung des Umfangs der Leistungsreduzierung vorgegeben werden. Denn die Möglichkeit, in jedem Einzelfall zu einem akzeptablen

Interessenausgleich zu kommen, besteht nur dann, wenn die Besonderheiten eines jeden Einzelfalls Berücksichtigung finden können. Durch die Vorgabe von Prozentsätzen oder Beträge würde wieder ein Schema geschaffen, durch dessen Anwendung verschiedene Fallgestaltungen gleich behandelt werden würden und somit unbillige Ergebnisse nicht ausgeschlossen werden könnten. Der dritte Absatz der neu zufassende Art. 829 GZGB sollte als Auffangklausel ermöglichen, dass bei der Bemessung der gemäß Absatz 2 durchzuführenden Leistungsreduzierung eine gegebenenfalls hierdurch drohende Existenzvernichtung des Versicherungsnehmers berücksichtigt werden kann.

Es besteht Anlass zu der Hoffnung, dass sich eine Abkehr vom Alles-oder-Nichts-Prinzip oder zumindest eine Einschränkung auch gesetzgeberisch verwirklichen lassen wird. Es wäre zu begrüßen, wenn die bereits erhobene Kritik am Alles-oder-Nichts-Prinzip im Versicherungsrecht und das deutsche Vorbild für Art. 829 GZGB berücksichtigt werden könnte und entsprechende Änderung des georgischen ZGB vorgenommen würde.

Literaturverzeichnis

- Hüffer, Uwe: Die Leistungsfreiheit des Versicherers bei vorsätzlicher Verletzung von Obliegenheiten nach dem Versicherungsfall, in: VersR 1974, S. 617
- Römer, Wolfgang/Langheid, Theo: Versicherungsvertragsgesetz VVG, München 1997
- Haberstroh, Dieter: Das "Augenblicksversagen" – kein Fall grober Fahrlässigkeit, in: VersR 1998, S. 943.
- Römer, Wolfgang: Alles-oder-Nichts-Prinzip, in: NVersZ 2000, S. 259
- Lorenz, Egon: Der subjektive Risikoausschluss § 61 VVG und die Sonderregelung in § 152 VVG, in: VersR 2000, S. 2
- Ehrenzweig, Albert: Zur Reform des mitteleuropäischen Versicherungsvertragsrecht, in: JRPV 1928, S. 161
- Römer, Wolfgang: Alles-oder-Nichts-Prinzip, in: NVersZ 2000, S. 259-260
- Hauss, Fritz: Referat: Fahrerflucht und Versicherungsschutz, in: Festschrift für Ernst Klingmüller, Karlsruhe 1974, S. 145
- Präve, Peter: Das Allgemeine Versicherungsvertragsrecht in Deutschland im Zeichen der europäischen Einigung Teil 1 bis 3, in: Versicherungswirtschaft 1992, S. 596, 656, 737

Nino Gagua

The fault of the policyholder upon occurrence of the insured event - Comparative-Legal Analysis according to the German and Georgian Insurance Laws

Summary

The following article is printed based on the findings, which were performed at the University of Saarland. Scientific research was financed by the fund of Marion-Doenhoff, for which the author is grateful once again. Norms of Georgian Insurance Law does not meet the standards of protecting the customer rights. Legislation changes will be considered in the agenda, Norms of German Insurance Law will be analysed below and perspectives of receiving them in the Georgian legislation.

ნინო გაგუა

დამზღვევის ბრალი სადაზღვევი შემთხვევის დადგომისას - შედარებით-სამართლებრივი ანალიზი გერმანული და ქართული დაზღვევის სამართლის მიხედვით

რეზიუმე

აღნიშნული სტატია იბეჭდება სამეცნიერო კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით, რომელიც ზაარლანდის უნივერსიტეტში განხორციელდა. სამეცნიერო კვლევა დაფინანსდა მარიონ-დიონჰოფის ფონდის მიერ, რისთვისაც მას ავტორი კიდევ ერთხელ უხდის მადლობას. ქართული დაზღვევის სამართლის ნორმები ვერ პასუხობს თანამედროვე მომხმარებელთა უფლებების დაცვის მოთხოვნებს. დღის წესრიგში მალე დადგება საკანონმდებლო ცვლილებები. სტატიაში განხილული და გაანალიზებული იქნება გერმანიის დაზღვევის სამართლის ნორმები და მათი რეცეფციის პერსპექტივები ქართულ კანონმდებლობაში.

0541 მათემატიკა MATHEMATICS

მაკა ლომთაძე
ქუთაისის უნივერსიტეტი
Kutaisi University

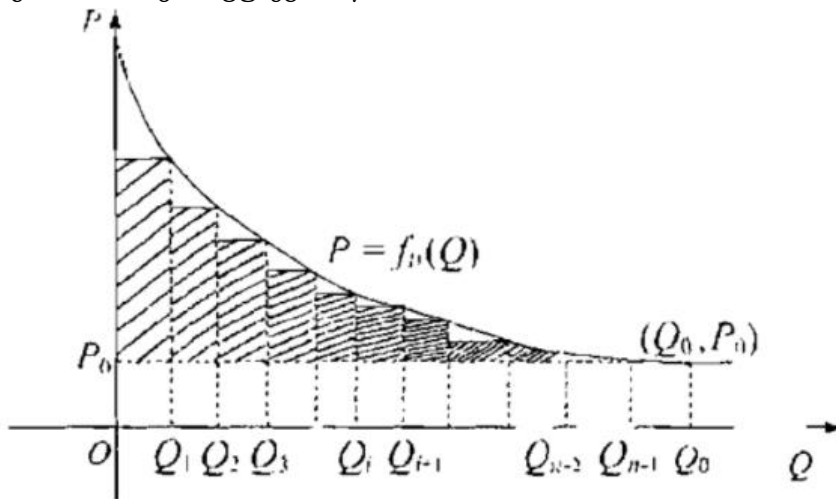
**განსაზღვრული ინტეგრალის გამოყენება ეკონომიკაში
(I ნაწილი)**

ეკონომიკური დარგის სპეციალისტების მომზადების პრობლემების გამოკვლევამ აჩვენა, რომ საქართველოში დღეს არსებული მდგომარეობა არ შეესაბამება საბაზრო მოთხოვნების დონეს, რადგან სპეციალისტების ნაწილი ვერ ფლობს იმ პროფესიულ ცოდნას, რაც საჭიროა ეკონომიკური ამოცანების გადასაჭრელად. ამ პრობლემის მოგვარების ერთი მიმართულებაა ახალგაზრდა სპეციალისტთა მომზადება უმაღლეს სასწავლებელში. ახალგაზრდა თაობას უნდა მიეცეთ საბაზისო ცოდნა და სწავლის პროცესი უნდა გავხადოთ საინტერესო და ამავდროულად სახალისოც რათა ჩამოყალიბდნენ მაღალ პროფესიონალებად.

აღნიშნულიდან გამომდინარე უნდა ვიზრუნოთ ერთიან საგანმანათლებლო სივრცის შექმნაზე, სადაც უმაღლესი მათემატიკის როლი საკმაოდ დიდია. სტატისტიკის მიზანიც სწორედ ესაა. აქ ძირითადი ყურადღება გადატანილია მათემატიკური მასალის ეკონომიკურ ინტერპრეტაციაზე და ეკონომიკის მათემატიკური მოდელების გაანალიზებაზე. კერძოდ განხილულია ისეთი ეკონომიკური ამოცანები რომელთა ამოხსნა შესაძლებელია განსაზღვრული ინტეგრალის გამოყენებით.

განსაზღვრული ინტეგრალის გამოყენებით გამოვთვალოთ მომხმარებლის დანაზოგი მოცემულ დონეზე ვაჭრობის დროს, როდესაც მოთხოვნა პროდუქციაზე Q ერთეულია. მოთხოვნის ფუნქცია, რომელიც წარმოადგენს პროდუქციის ერთეულის ფასს გამოისახება ტოლობით: $P = f_D(Q)$ -ს. ეს ფუნქცია თითქმის ყოველთვის კლებადია Q ცვლადის მიმართ.

ავაგოთ მოთხოვნის ფუნქციის წირი:

ვთქვათ Q_0 რაოდენობის მოთხოვნის დროს ერთეულის ფასია $P_0 = f_D(Q_0)$. დავყოთ n ტოლ ნაწილად $[0, Q_0]$ შუალედი Q_i ; $i = \overline{1, n}$ წერტილებით. თითოეული $[Q_{i-1}; Q_i]$ $i = \overline{1, n}$ სეგმენტის სიგრძე ავღნიშნოთ ΔQ -თი.

$$\Delta Q = Q_1 - 0 = Q_2 - Q_1 = \dots = Q_n - Q_{n-1} = \frac{Q_0}{n}$$

მთლიანი გადასახდელი თანხა ΔQ რაოდენობის პროდუქციაზე $f_D(Q_1)\Delta Q$ სიდიდის ტოლია, სადაც $f_D(Q_1) - Q_1$ ერთეული პროდუქციის ფასია და იყიდება $\Delta Q = \frac{Q_0}{n} = Q_1$ რაოდენობის პროდუქცია. თუ პროდუქციის ერთეულის ფასია $P_0 = f_D(Q_0)$ და ΔQ რაოდენობის საქონლის ყიდვა შეიძლება $P_0\Delta Q$ თანხით. მყიდველის დანაზოგი იქნება:

$$f_D(Q_1)\Delta Q - P_0\Delta Q = (f_D(Q_1) - P_0)\Delta Q.$$

ეს დანაზოგი რიცხობრივად $[0, Q_0]$ შუალედის შესაბამისი მართკუთხედის ფართობის ტოლია.

ანალოგიურად, თუ პროდუქციის მოთხოვნაა Q_2 , მყიდველის დანაზოგი იქნება:

$$f_D(Q_2)\Delta Q - P_0\Delta Q = (f_D(Q_2) - P_0)\Delta Q$$

რომელიც $[Q_1, Q_2]$ შუალედის შესაბამისი მართკუთხედის ფართობის ტოლია.

თუ გავაგრძელებთ და $Q_i; i = \overline{1, n}$ წერტილებით დაყოფილი ყველა შუალედს განვიხილავთ მივიღებთ თითოეულ შუალედში მყიდველის დანაზოგს, რომელთა შეკრებით მივიღებთ ჯამურ დანაზოგს: $\sum_{j=1}^n [f_D(Q_j) - P_0]\Delta Q$

რომელიც გეომეტრიულად გამოსახავს ნახ.1-ზე დაშტრიხული მართკუთხედის ფართობთა ჯამს. თუ განვიხილავთ ამ ჯამის ზღვარს როცა $n \rightarrow \infty$ და გავითვალისწინებთ განსაზღვრული ინტეგრალის განმარტებას მივიღებთ:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \sum_{j=1}^n [f_D(Q_j) - P_0]\Delta Q = \int_0^{Q_0} [f_D(Q) - P_0]dQ \quad (1)$$

რომელიც ეკონომიკაში წარმოადგენს მომხმარებლის დანაზოგს Q_0 დონეზე ვაჭრობისას. რომლის გეომეტრიული ინტერპრეტაციაა: ეს ინტეგრალი შეესაბამება იმ ფიგურის ფართობს, რომელიც შემოსაზღვრულია P ღერძით, მოთხოვნის წირით და $P = P_0$ წრფით.

განვიხილოთ რამოდენიმე ამოცანა:

ამოცანა 1: ვთქვათ მოთხოვნის ფუნქციაა $P = f_D(Q) = 5 - \frac{Q}{10}$. ვიპოვოთ მომხმარებლის (CS)

დანაზოგი, როდესაც ვაჭრობის დონეა $Q_0 = 30$.

ამოხსნა: თუ ვაჭრობის დონეა 30, მაშინ ერთი ერთეულის ფასი იქნება:

$$P_0 = f_D(30) = 5 - \frac{30}{10} = 2$$

ამიტომ (1) ფორმულის გამოყენებით შეგვიძლია გამოვთვალოთ მომხმარებლის (CS) დანაზოგი ამოცანაში აღნიშნული ვაჭრობის დონეზე:

$$(CS) = \int_0^{30} \left(5 - \frac{Q}{10} - 2\right) dQ = \left(3Q - \frac{Q^2}{20}\right) \Big|_0^{30} = 90 - 45 = 45.$$

ამოცანა 2: ვთქვათ, მოთხოვნის ფუნქციაა $P = f_0(Q) = \frac{1000}{Q+2}$. იპოვეთ მომხმარებლის (CS) დანაზოგი, თუ პროდუქციის ერთი ერთეული იყიდება 20 დოლარად.

ამოხსნა: პირველ რიგში გამოვთვალოთ ვაჭრობის დონე, ამისათვის ამოვხსნათ განტოლება:

$$\frac{1000}{Q+2} = 20$$

$$Q+2 = 50$$

$$Q = 48$$

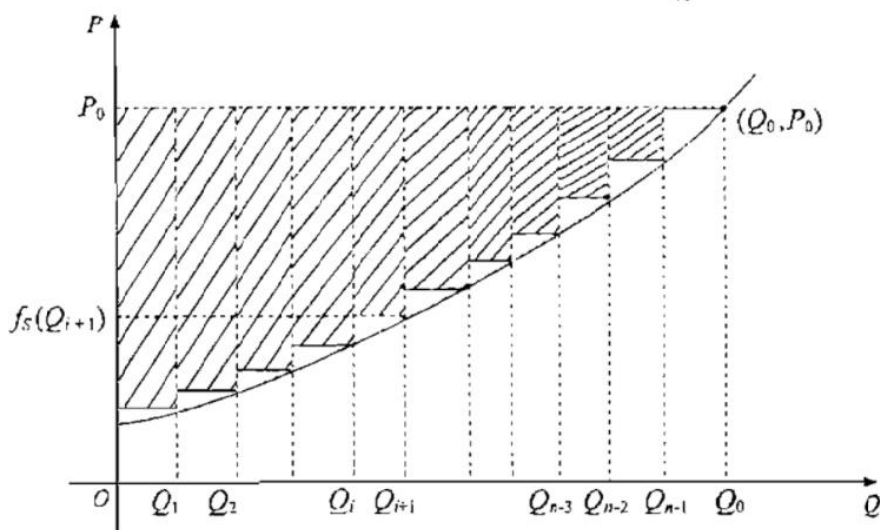
მაშასადამე, $Q_0 = 48$

(1) ფორმულის გამოყენებით გამოვთვალოთ მომხმარებლის დანაზოგი:

$$(CS) = \int_0^{48} \left(\frac{1000}{Q+2} - 20 \right) dQ = (1000 \ln(Q+2) - 20Q) \Big|_0^{48} = 1000 \ln 25 - 960.$$

ეხლა განვიხილოთ, თუ როგორ გამოითვლება განსაზღვრული ინტეგრალის გამოყენებით მწარმოებლის ამონაგების ნამატი, თუ გვაქვს სრულყოფილი კონკურენცია.

მიწოდების ფუნქცია $P = f_s(Q)$ აღწერს კავშირს მწარმოებლის მიერ ბაზარზე გატანილი საქონლის Q რაოდენობასა და ბაზრის P ფასს შორის. ეს ფუნქცია ზრდადია და გამოისახება გარკვეული წირით.

როცა მწარმოებელი ყიდის Q_0 რაოდენობის პროდუქციას და პროდუქციის ერთეულის ფასია $P_0 = f_s(Q_0)$, მაშინ მწარმოებლის სრული ამონაგები იქნება $P_0 Q_0$, თუ ჩავატარებთ იმავე შინაარსის მსჯელობას, რაც ზემოთ, კერძოდ დავყოფთ $[0, Q_0]$ მონაკვეთს n ტოლ ნაწილად Q_i ; $i = \overline{1, n}$ წერტილებით, სადაც თითოეული $[Q_{i-1}; Q_i]$ $i = \overline{1, n}$ ქვესებმენტის სიგრძეა $\Delta Q = \frac{Q_0}{n}$. Q_1 დონეზე ვაჭრობისას გაყიდული ΔQ რაოდენობის პროდუქცია იძლევა $f_s(Q_1) \Delta Q$ ამონაგებს, ხოლო Q_0 დონეზე ვაჭრობისას $f_s(Q_0) \Delta Q = P_0 \Delta Q$ ამონაგებს.

$P_0 \Delta Q - f_s(Q_1) \Delta Q$ სხვაობა წარმოადგენს მწარმოებლის ამონაგების ნამატს, რაც Q_0 და Q_1 დონეების განსხვავებითაა განპირობებული, ეს სხვაობა გეომეტრიულად $[0, Q_0]$ შუალედში დაშტრიხული მართკუთხედის ფართობის ტოლია.

თუ ამოწერთ ყველა $Q_1, Q_2, \dots, Q_n = Q_0$ სიდიდეების შესაბამის „ნამატს“ და შევკრიბავთ მივიღებთ $\sum_{k=1}^n [P_0 - f_s(Q_k)] \Delta Q$.

და თუ განვიხილავთ ამ ჯამის ზღვარს, როცა $n \rightarrow \infty$ განსაზღვრული ინტეგრალის განმარტებიდან გამომდინარე ეს ზღვარი უახლოვდება ინტეგრალს

$$(PS) = S(Q_0; P_0) = \lim_{n \rightarrow \infty} \sum_{k=1}^n [P_0 - f_s(Q_k)] \Delta Q = \int_0^{Q_0} [P_0 - f_s(Q)] dQ \quad (2)$$

რომელიც წარმოადგენს მწარმოებლის ამონაგების ნამატს Q_0 დონეზე.

განვიხილოთ რამდენიმე მაგალითი.

მაგალითი 3: გამოვთვალოთ (PS) მწარმოებლის ამონაგების ნამატი, თუ მიწოდების ფუნქციაა $P = f_s(Q) = 10 + 0,03Q^2$, ხოლო ვაჭრობა ხდება $Q_0 = 10$ ლარზე.

ამოხსნა: თუ გავითვალისწინებთ მოცემულ $Q_0 = 10$ მნიშვნელობას მიწოდების ფუნქციაში, მივიღებთ: $P_0 = 10 + 0,03 \cdot 10^2 = 13$.

და გავითვალისწინებთ რა (2) ფორმულას $Q_0 = 10$ დონეზე ვაჭრობისას მივიღებთ:

$$(PS) = S(10; 13) = \int_0^{10} (13 - 10 - 0,03Q^2) = (3Q - 0,01Q^3) \Big|_0^{10} = 20$$

მაშასადამე, მწარმოებლის ამონაგების ნამატი მოცემულ პირობებში არის 20.

მაგალითი 4: მიწოდების ფუნქცია მოცემულია $P = f_s(Q) = 10 + \frac{1}{30} \sqrt{Q}$ ფორმულით. იპოვეთ (PS) მწარმოებლის ამონაგების ნამატი, თუ პროდუქციის ერთეულის ფასია 20 ლარი.

ამოხსნა: პროდუქციის ერთეულის ფასი $P_0 = 20$ შევიტანოთ მიწოდების ფუნქციაში და გამოვთვალოთ Q_0 მნიშვნელობა:

$$\begin{aligned} 10 + \frac{1}{30} \sqrt{Q} &= 20 \\ \sqrt{Q} &= 300 \\ Q &= 90000 \end{aligned}$$

ეს მნიშვნელობა გავითვალისწინოთ (2) ფორმულაში:

$$\begin{aligned} (PS) = S(90000; 20) &= \int_0^{90000} \left(20 - 10 - \frac{1}{30} \sqrt{Q} \right) dQ = \int_0^{90000} \left(10 - \frac{1}{30} \sqrt{Q} \right) dQ = \\ &= \left(10Q - \frac{1}{30} \cdot \frac{2}{3} \sqrt{Q^3} \right) \Big|_0^{90000} = 300000 \end{aligned}$$

მაშასადამე, (PS) მწარმოებლის ამონაგების ნამატი ტოლია 300 000-ის.

ლიტერატურა

1. Thomas G.B., Weir M.D., Hass J., Thomas' Calculus, Early transcental, Thirteenth Edition, Pearson, New York, 2014, ISBN 978-0-321-88407-7;
2. ნატროშვილი დ., გორგაშვილი ლ., ჯაშიაშვილი გ., მათემატიკა ეკონომისტებისათვის, მეორე გამოცემა, „ახალი ივირონი“, თბილისი, 2008, 577 გვ., I –V თავები (სტუ-ს ბიბლიოთეკა, 51(02) / 97);
3. გ. ჯეიმზი, მათემატიკა ინჟინერებისათვის, გამომცემლობა „გლობალ-პრინტი“, თბილისი, 2001, 892გვ. რედაქტორები: დ.ნატროშვილი და ო.ზუმბურძე (სტუ-ს ბიბლიოთეკა, 51(02)/99), (ქართული თარგმანი სახელმძღვანელოსი: James G., Burley D., Clements D., Dyke P., Searl J., Wright J., Modern Engineering Mathematics, Fifth Edition, Pearson, New York, 2015, ISBN 978-1-292-08082-6;
4. კრინსკი ჰ., მათემატიკა ეკონომისტებისათვის, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბილისი, 1974, 533 გვ. (სტუ-ს ბიბლიოთეკა 51 / 147);
5. Chiang A., "Fundamental Methods of Mathematical Economics", The McGraw-Hill Company, International edition 2005, 688 pp. (სტუ-ს ბიბლიოთეკა, CD – 3858).

რეზიუმე

როგორც გამოკვლევებმა აჩვენა, ქვეყნის უმაღლეს სასწავლებლებში პროფესიული კადრის მომზადებასა და რეგიონებში შრომის ბაზრის მოთხოვნებს შორის არსებობს დიდი სხვაობა, რომელიც გამოწვეულია სპეციალისტების მომზადების არასწორი დაგეგმვით. ყოველივე ეს იწვევს მოთხოვნისა და მიწოდების ბალანსის დარღვევას. ადგილი აქვს სპეციალისტთა ნაკლებობას. სტატიაში საუბარია, თუ როგორ უნდა გამოვთვალოთ მომხმარებლის დანაზოგო მოცემულ დონეზე ვაჭრობისას და მწარმოებლის ამონაგების ნამატი გარკვეულ დონეზე ვაჭრობისას განსაზღვრული ინტეგრალის გამოყენებით, რომელთა გამოთვლების დადგენაში დაგვეხმარება განსაზღვრული ინტეგრალის გეომეტრიული ინტერპრეტაცია. აქვე ამოხსნილია რამდენიმე ამოცანა, სადაც ხდება მომხმარებლის დანაზოგისა და მწარმოებლის ამონაგების ნამატის გამოთვლა განსაზღვრული ინტეგრალის გამოყენებით.

Maka Lomtadze

Using a definite integral in economics

Summary

As research has shown, there is a big difference between the training of professional staff in a country's higher education institution and the labor market requirements in the regions, which is caused by improper planning of specialist training. All this leads to imbalance between demand and supply. There is a lack of specialists. The article discusses how to calculate user savings when trading at a given level and the manufacturer's earnings increase at a given level using a definite integral, the geometric interpretation of which defines the definite integral. It also solves several problems where the user savings and the manufacturer's output surplus are calculated using a defined integral.

0541 მათემატიკა MATHEMATICS

მაკა ლომთაძე
ქუთაისის უნივერსიტეტი
Kutaisi University

**განსაზღვრული ინტეგრალის გამოყენება ეკონომიკაში
(II ნაწილი)**

განსაზღვრული ინტეგრალის გამოყენებით მარტივად შეგვიძლია გამოვთვალოთ შემოსავლის ნაკადის დისკონტირებული ღირებულება.

ვთქვათ A არის ის თანხა, რომელიც უნდა დავაზნდოთ სარგებლის წლიური რთული r%-იანი განაკვეთით რათა t წლის შემდეგ უწყვეტი დარიცხვის შემთხვევაში მივიღოთ 1 ფულადი ერთეულის ოდენობის თანხა. ეს ფაქტი ფორმულის სახით შეგვიძლია ასე ჩავწეროთ: $A_1 \ell^{\frac{r}{100}t} = 1$, საიდანაც $A_1 = \ell^{-\frac{r}{100}t}$.

ეხლა განვიხილოთ შემთხვევა, როცა დაბანდებულ თანხას შესაბამისი სარგებელი ერიცხება არა ერთად, არამედ $t=a$ მომენტიდან $t=b$ მომენტამდე უწყვეტად. ვთქვათ დროის t მომენტისათვის მთლიანად დარიცხული თანხა არის F(t) მაშინ იგივე t დროისთვის დარიცხული f(t) ინტენსივობა გამოითვლება შემდეგი ფორმულით: $f(t) = F'(t)$. F(t)-ს ეწოდება მიმდინარე ანუ დისკონტირებული თანხა, ხოლო f(t)-ს შემოსავლის ნაკადი დროის [a;b] შუალედში. f(t) ინტენსივობის შესაბამისი მიმდინარე F(t) თანხა დროის $t \in [a;b]$ ინტერვალში შემდეგი ფორმულით გამოითვლება: $F(t) = \int_a^b f(x)dx$.

[a;b] შუალედში შემოსავლის ნაკადის დისკონტირებული ღირებულების გამოსათვლელად [a;b] ინტერვალში $t_i, i = \overline{1, n}$ წერტილებით დავეყოთ n ტოლ ნაწილად: $a = t_0 < t_1 < t_2 < \dots < t_n = b$

თითოეული ნაწილის სიგრძე იქნება: $\Delta t = t_j - t_{j-1} = \frac{b-a}{n}, j = \overline{1, n}$

$t = t_{j-1}$ მომენტიდან $t = t_j$ $t_i, i = \overline{1, n}$ მომენტამდე დარიცხული თანხა იქნება: $f(t_j)\Delta t$, რომლის დროსაც უწყვეტი დარიცხვის შემთხვევაში დისკონტირებული თანხა ტოლია $\ell^{-\frac{r}{100}t} f(t_j)\Delta t$ ეს არის $t=0$ მომენტში დასაბანდებელი თანხა სარგებლის წლიური რთული r%-იანი განაკვეთით. $t_i, i = \overline{1, n}$ დროის შემდეგ მივიღებთ თანხას $f(t_j)\Delta t$.

დროის [a;b] შუალედში შემოსავლის ნაკადის დისკონტირებული ღირებულება გამოითვლება ჯამით:

$$\sum_{j=1}^n \ell^{-\frac{r}{100}t} f(t_j)\Delta t$$

თუ განვიხილავთ ამ ჯამის ზღვარს, როცა $n \rightarrow \infty$ მივიღებთ

$$\int_a^b \ell^{-\frac{r}{100}t} f(t_j) dt. \quad (1)$$

ეს ფორმულა წარმოადგენს შემოსავლის $f(t)$ ნაკადის დისკონტირებული ღირებულობის გამოსათვლელ ფორმულას, რომელიც შეესაბამება სარგებლის წლიურ რთული $r\%$ -იანი განაკვეთს უწყვეტი დარიცხვის შემთხვევაში $t=a$ მომენტიდან $t=b$ მომენტამდე.

ამ ფორმულას დიდი გამოყენება აქვს ეკონომიკაში, კერძოდ სატრანსპორტო ფონდების და კომპანიების ფინანსური მოღვაწეობის შესწავლასა და შეფასებაში. განვიხილოთ

ამოცანა 1: სატრანსპორტო ფონდმა უნდა იმოქმედოს 10 წლის განმავლობაში და შემდგომ 15 წლის განმავლობაში ყოველწლიურად ინვესტირებს უნდა უხადოს 12000 დოლარი. სარგებლის წლიური რთული განაკვეთი უწყვეტი დარიცხვის წესით არის 11 %.

ა) იპოვეთ სატრანსპორტო ფონდის დისკონტირებული ღირებულება.

ბ) რა თანხა უნდა დააგროვოს ფონდმა პირველი 5 წლის შემდეგ, რომ მისი მუშაობა ჩაითვალოს დადებითად?

ამოხსნა. ა) რადგან გადახდა იწყება 10 წლის შემდეგ, ამიტომ $a=10$, ხოლო ფონდმა უნდა იმოქმედოს 15 წელი, ამიტომ $b=25$ -ს. სარგებლის განაკვეთია $r=11\%$. და შემოსავლის ნაკადი $f(t)=12000$. ამ მონაცემებთან ერთად თუ გავითვალისწინებთ (1) ფორმულას მივიღებთ დისკონტირებული ღირებულების შემდეგ მნიშვნელობას:

$$\int_a^b \ell^{-\frac{r}{100}t} f(t_j) dt = \int_{10}^{25} \ell^{-0.11t} \cdot 12000 dt = 12000 \cdot \left[\frac{\ell^{-0.11t}}{-0.11} \right]_{10}^{25} =$$

$$\frac{1200000}{11} (\ell^{-1.1} - \ell^{-2.75})$$

ეს ის თანხაა, რომელიც უნდა ქონდეს ფონდს, რათა შემდგომ 10 წლის მანძილზე 12000 დოლარის გადახდა, ანუ საწყისი $t=0$ მომენტში. სატრანსპორტო ფონდმა უნდა განახორციელოს ბიზნეს გეგმა, რომელიც უზრუნველყოფს ფონდის თანხების ზრდას საფინანსო ბაზრის დომინანტურ 11%-იან განაკვეთზე.

ბ) ფონდის თავდაპირველი თანხა $\frac{1200000}{11} (\ell^{-1.1} - \ell^{-2.75})$ დოლარი რომ ყოფილიყო, 11%-იანი

განაკვეთით 5 წლის შემდეგ იგი გახდებოდა: $\frac{1200000}{11} (\ell^{-1.1} - \ell^{-2.75}) \cdot \ell^{\frac{11}{100} \cdot 5} = \frac{1200000}{11} (\ell^{-0.6} - \ell^{-2.2})$

დოლარი.

გამოთვლებიდან ჩანს რომ ფონდმა თავდაპირველი თანხა გაზარდა, ამიტომ ფონდის საქმიანობა ამ მონაცემებით შეიძლება დადებითად შევაფასოდ.

თუ ცნობილია ინვესტიციის ნაკადი განსაზღვრული ინტეგრალის გამოყენებით მარტივად შეგვიძლია დროის გარკვეულ მონაკვეთში დავადგინოთ ინვესტირებული თანხის ზრდა.

ვთქვათ ინვესტირებული თანხა t მომენტისთვის გამოითვლება ფორმულით $s = s(t)$, მაშინ

$Q = \frac{ds}{dt} = k'(t)$ -ს ეწოდება ინვესტიციის ნაკადი. მაშასადამე ინვესტიციის ნაკადი არის იმ

ინვესტირებული თანხის ფუნქციის წარმოებული, რომელიც გროვდება აღნიშნული ინვესტიციის ნაკადის შედეგად დროის t მომენტისთვის.

თუ მოცემულია ინვესტიციურებული თანხის გამოსათვლელი ფორმულაა $s = s(t)$, მაშინ $Q(t)$ ინვესტიციის ნაკადის მოსამებნად უნდა გავაწარმოოთ $s = s(t)$ ფუნქცია და თუ მოცემული გვაქვს ინვესტიციის ნაკადი და გვინდა გამოვთვალოთ ინვესტიციურებული თანხის ზრდა $t = t_1$ მომენტიდან $t = t_2$ მომენტამდე უნდა გამოვთვალოთ განსაზღვრული ინტეგრალი:

$$\int_{t_1}^{t_2} Q(t) dt = \int_{t_1}^{t_2} s'(t) dt = s(t) \Big|_{t_1}^{t_2} = s(t_2) - s(t_1) \quad (2)$$

განვიხილოთ **ამოცანა 2:** ინვესტიციის ნაკადი მოცემულია $s(t) = 800t^{1/3}$ ტოლობით. იპივეთ:

- ა) ინვესტიციურებული თანხის დაგროვება პირველი წლის ბოლოდან მერვე წლის ბოლომდე.
ბ) რამდენი წლის შემდეგ გადააჭარბებს ინვესტიციურებული თანხა 48600 დოლარს?

ამოხსნა: ა) რომ ვიპოვოთ ინვესტიციურებული თანხის დაგროვება პირველი წლის ბოლოდან მერვე წლის ბოლომდე გამოვიყენოთ (2) ფორმულა და გამოვთვალოთ ინტეგრალი:

$$\int_1^8 800t^{1/3} dt = 800 \frac{3}{4} t^{4/3} \Big|_1^8 = 600(8^{4/3} - 1) = 9000$$

მაშასადამე დაგროვდა 9000 დოლარი.

ბ) ეხლა გამოვთვალოთ თუ რამდენი წელია საჭირო იმისათვის რომ ინვესტირებულმა თანხამ გადააჭარბოს 48600 დოლარს. T წლის განმავლობაში ინვესტირებული თანხა გამოითვლება ფორმულით:

$$\int_0^T 800t^{1/3} dt = 800 \frac{3}{4} t^{4/3} \Big|_0^T = 600t^{4/3} \Big|_0^T = 600T^{4/3}$$

რომ დავადგინოთ თუ რამდენი წელია საჭირო იმისათვის რომ ინვესტირებულმა თანხამ გადააჭარბოს 48600 დოლარს, ამოვხსნათ უტოლობა:

$$\begin{aligned} 600T^{4/3} &\geq 48600 \\ T^{4/3} &\geq 81 \\ T &\geq 27 \end{aligned}$$

საიდანაც შეგვიძლია დავასკვნათ რომ 27 წლის შემდეგ კაპიტალი გადააჭარბებს 48600 დოლარს.

ლიტერატურა

1. Thomas G.B., Weir M.D., Hass J., Thomas' Calculus, Early transcental, Thirteenth Edition, Pearson, New York, 2014, ISBN 978-0-321-88407-7;
2. ნატროშვილი დ., გორგაშვილი ლ., ჯაშიაშვილი გ., მათემატიკა ეკონომისტებისათვის, მეორე გამოცემა, „ახალი ივირონი“, თბილისი, 2008, 577 გვ., I-V თავები (სტუ-ს ბიბლიოთეკა, 51(02) / 97);
3. გ. ჯეიმზი, მათემატიკა ინჟინრებისათვის, გამომცემლობა „გლობალ-პრინტი“, თბილისი, 2001, 892 გვ. რედაქტორები: დ.ნატროშვილი და ო.ზუმბურიძე (სტუ-ს ბიბლიოთეკა, 51(02)/99), (ქართული თარგმანი სახელმძღვანელოსი: James G., Burley D., Clements D., Dyke P., Searl J., Wright J., Modern Engineering Mathematics, Fifth Edition, Pearson, New York, 2015, ISBN 978-1-292-08082-6;
4. კრინსკი ჰ., მათემატიკა ეკონომისტებისათვის, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბილისი, 1974, 533 გვ. (სტუ-ს ბიბლიოთეკა 51 / 147);
5. Chiang A., "Fundamental Methods of Mathematical Economics", The McGraw-Hill Company, International edition 2005, 688 pp. (სტუ-ს ბიბლიოთეკა, CD – 3858).

რეზიუმე

ხარისხიანი განათლება ყოველთვის იყო და მუდამ იქნება ქვეყნის ეკონომიკური და კულტურული განვითარების ბერკეტი. ეკონომიკის სპეციალობის სტუდენტებისთვის ვთვლი, რომ საჭირო და აუცილებელია ისეთი ამოცანების განხილვა, რომელიც მათ პროფესიულ ჩამოყალიბებაში ხელს შეუწყობს. ამ სტატიაში განხილულია ისეთი ამოცანები, რომელშიც ვახდენთ ინვესტიციის ნაკადის და თანხის დაგროვების, აგრეთვე შემოსავლის ნაკადის მიმდინარე ღირებულების გამოთვლას განსაზღვრული ინტეგრალის გამოყენებით. ამ ტიპის გამოთვლებს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრის დროს. სტატიაში დაწვრილებითაა გარჩეული და ამოხსნილი რამოდენიმე ამოცანა. საკითხის წარმოდგენილი ფორმით სწავლება გვეხმარება ლოგიკური ხიდი გავდეთ ეკონომიკასა და მათემატიკას შორის და ისინი მეთოდის კუთხით და მეთოდური მიდგომებით დაეუახლოვოთ ერთმანეთს.

Maka Lomtadze

Using a definite integral in economics

Summary

Quality education has always been and always will be the lever of economic and cultural development of the country. For students majoring in economics, I believe that it is necessary and necessary to discuss tasks that will help them in their professional development. This article discusses the tasks in which we calculate the investment flow and accumulation of money, as well as the current value of the income flow using the defined integral. These types of calculations are of great importance in solving economic problems. The article details and solves several tasks. Teaching the presented form of the problem helps us to draw a logical bridge between economics and mathematics and bring them closer in terms of methodology and methodological approaches.

0541 მათემატიკა MATHEMATICS

Заур Пурцеладзе

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Kutaisi Akaki Tsereteli State University, Georgia

НЕКОТОРЫЕ ПРИМЕНЕНИЯ ФОРМУЛЫ МУАВРА В ТРИГОНОМЕТРИИ

Введение

Процесс повышения уровня математических знаний представляет собой постоянное совершенствование, глубокое развитие аналитических способностей и навыков, необходимых при выполнении сложных преобразований, и отыскания разных путей доказательств формул.

Формула Муавра широко применяется в теории функции комплексного переменного. Мы приводим применение формулы для доказательства известных формул тригонометрии.

Изложение

Пусть $z = x + iy$ комплексная переменная,

$$z = \sqrt{x^2 + y^2} = \text{mod}z, \varphi = \text{Arg}z$$

Тогда $z = r(\cos\varphi + i\sin\varphi)$ отсюда получаем формулу муавра

$$(\cos\varphi + i\sin\varphi)^K = \cos K\varphi + i\sin K\varphi$$

(*)

Так как

$$\cos 2\alpha + i\sin 2\alpha = (\cos\alpha + i\sin\alpha)^2 = \cos^2\alpha + 2i\sin\alpha\cos\alpha - \sin^2\alpha = \cos^2\alpha - \sin^2\alpha + i2\sin\alpha\cos\alpha \quad (1)$$

То получаем известные формулы двоичных аргументов:

$$\left. \begin{aligned} \cos 2\alpha &= \cos^2\alpha - \sin^2\alpha \\ \sin 2\alpha &= 2\sin\alpha\cos\alpha \\ \text{tg} 2\alpha &= \frac{2\text{tg}\alpha}{1-\text{tg}^2\alpha} \\ \text{ctg} 2\alpha &= \frac{\text{ctg}^2\alpha - 1}{2\text{ctg}\alpha} \end{aligned} \right\} \quad (2)$$

Аналогично:

$$\begin{aligned} \cos 3\alpha + i\sin 3\alpha &= (\cos\alpha + i\sin\alpha)^3 = \cos^3\alpha - 3\cos\alpha\sin^2\alpha + 3i\cos^2\alpha\sin\alpha - i\sin^3\alpha = \\ &= \cos\alpha(\cos^2\alpha - 3\sin^2\alpha) + i\sin\alpha(3\cos^2\alpha - \sin^2\alpha) = \\ &= (4\cos^3\alpha - 3\cos\alpha) + i(3\sin\alpha\cos^2\alpha - \sin^3\alpha) \end{aligned}$$

тогда получаем известные формулы для тройных аргументов:

$$\left. \begin{aligned} \cos 3\alpha &= 4\cos^3\alpha - 3\cos\alpha \\ \sin 3\alpha &= 3\sin\alpha\cos^2\alpha - \sin^3\alpha \\ \text{tg} 3\alpha &= \frac{3\text{tg}\alpha - \text{tg}^3\alpha}{1-3\text{tg}^2\alpha} \\ \text{ctg} 3\alpha &= \frac{3\text{ctg}\alpha - \text{ctg}^3\alpha}{1-3\text{ctg}^2\alpha} \end{aligned} \right\} \quad (3)$$

Аналогично:

$$\begin{aligned} \cos 4 \alpha + i \sin 4 \alpha &= (\cos \alpha + i \sin \alpha)^4 = (\cos^2 \alpha - \sin^2 \alpha + 2i \sin \alpha \cos \alpha)^2 = \cos^4 \alpha - \sin^4 \alpha + 2i \sin \alpha \cos^3 \alpha \\ &\quad - \sin^2 \alpha \cos^2 \alpha + \sin^4 \alpha - 2i \sin^3 \alpha \cos \alpha + 2i \sin \alpha \cos^3 \alpha - 4 \sin^2 \alpha \cos^2 \alpha = \cos^4 \alpha \\ &\quad - 6 \sin^2 \cos^2 \alpha + \sin^4 \alpha + i(4 \sin \alpha \cos^3 \alpha - 4 \sin^3 \alpha \cos \alpha) = \cos^4 \alpha - 6 \cos^2 \alpha + 6 \cos^4 \alpha \\ &\quad + (1 - 6 \cos^2 \alpha)^2 + i[4 \sin 6 \cos^2 \alpha (1 - \sin^2 \alpha) - 4 \cos^2 \alpha] \cos \alpha = 7 \cos^4 \alpha - 6 \cos^2 \alpha \\ &\quad + 1 + 2 \cos^2 \alpha + \cos^4 \alpha + i(4 \sin \alpha - 8 \cos^3 \alpha) \cos \alpha = 8 \cos^4 \alpha - 8 \cos^2 \alpha + 1 + i(4 \sin \alpha \cos \alpha \\ &\quad - 8 \sin^3 \alpha \cos \alpha) \end{aligned}$$

Отсюда:

$$\begin{aligned} \operatorname{tg} 4 \alpha &= \frac{4 \sin \alpha \cos \alpha - 8 \sin^3 \alpha \cos \alpha}{8 \cos^4 \alpha - 8 \cos^2 \alpha + 1} = \frac{4 \operatorname{tg} \alpha \frac{1}{\cos^2 \alpha} - 8 \operatorname{tg}^3 \alpha}{8 - 8 \left(\frac{1}{\cos^2 \alpha} \right) + \left(\frac{1}{\cos^2 \alpha} \right)^2} = \frac{4 \operatorname{tg} \alpha (1 + \operatorname{tg}^2 \alpha) - 8 \operatorname{tg}^3 \alpha}{8 - 8(1 + \operatorname{tg}^2 \alpha + \operatorname{tg}^4 \alpha)} \\ &= \frac{4 \operatorname{tg} \alpha - 4 \operatorname{tg}^3 \alpha}{\operatorname{tg}^4 \alpha - 6 \operatorname{tg}^2 \alpha + 1} \\ \operatorname{ctg} 4 \alpha &= \frac{1 - 6 \operatorname{tg}^2 \alpha + \operatorname{tg}^4 \alpha}{4 \operatorname{tg} \alpha - 4 \operatorname{tg}^3 \alpha} = \frac{1 - \frac{6}{\operatorname{ctg}^2 \alpha} + \frac{6}{\operatorname{ctg}^2 \alpha} + \frac{1}{\operatorname{ctg}^4 \alpha}}{\frac{4}{\operatorname{ctg} \alpha} - \frac{4}{\operatorname{ctg}^3 \alpha}} = \frac{\operatorname{ctg}^4 \alpha - 6 \operatorname{ctg}^2 \alpha + 1}{4 \operatorname{ctg}^3 \alpha - 4 \operatorname{ctg} \alpha} \end{aligned}$$

Получаем

$$\left. \begin{aligned} \cos 4 \alpha &= 8 \cos^4 \alpha - 8 \cos^2 \alpha + 1 \\ \sin 4 \alpha &= 4 \sin \alpha \cos \alpha - 8 \sin^3 \alpha \cos \alpha \\ \operatorname{tg} 4 \alpha &= \frac{4 \operatorname{tg} \alpha - 4 \operatorname{tg}^3 \alpha}{\operatorname{tg}^4 \alpha - 6 \operatorname{tg}^2 \alpha + 1} \\ \operatorname{ctg} 4 \alpha &= \frac{\operatorname{ctg}^4 \alpha - 6 \operatorname{ctg}^2 \alpha + 1}{4 \operatorname{ctg}^3 \alpha - 4 \operatorname{ctg} \alpha} \end{aligned} \right\} \quad (4)$$

Литература

1. М.Краснов, А.Киселев, Г.Макаренко. „Функции комплексного переменного, „Наука, М.1971

ზაურ ფურცელაძე

მუავრის ფორმულის ზოგიერთი გამოყენება ტრიგონომეტრიაში

რეზიუმე

მათემატიკის ცოდნის დონის ამაღლების პროცესი გულისხმობს მიღებული გარკვეული ცოდნის ამაღლებას და ამოცანების ანალიზური გამოკვლევის უნარ-ჩვევებს. ზოგადი რთული გარდაქმნების დროს აუცილებელია მოსწავლეს ჰქონდეს დამტკიცებათა სხვადასხვა გზების მოძებნის უნარი. ნაშრომში მოცემულია მუავრის ფორმულების გამოყენებით ცნობილი ტრიგონომეტრიული ფორმულების დამტკიცების ზოგადი მეთოდი.

Zaur Purceladze

Some applications of the Muawhar formula in trigonometry

Summary

The process of raising the level of knowledge of mathematics implies certain knowledge acquired. Raise and analyze problem-solving skills. During general difficult transformations it is essential for the student to be able to find different ways of approving. The paper presents a general method for validating known trigonometric formulas using Muavari formulas.

0541 მათემატიკა MATHEMATICS

Заур Пурцеладзе

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Kutaisi Akaki Tsereteli State University, Georgia

НЕСТАНДАРТНОЕ УРАВНЕНИЕ И ЕГО РЕШЕНИЕ

Анализ нестандартных уравнений развивает навыки оригинального мышления и методов достижения результатов оригинальными решениями.

Поэтому решения и анализ нестандартных уравнений имеет большое значение для развития мышления для достижения окончательного результата.

Изложение

Рассмотрим нестандартное тригонометрическое уравнение с одним неизвестным.

$$tg(\pi tg x) = ctg(\pi ctg x)$$

Отсюда получаем

$$tg(\pi tg x) = tg\left(\frac{\pi}{2} \pi ctg x\right) \text{ или}$$
$$\pi tg x = \frac{\pi}{2} - \pi ctg x + K\pi \text{ где } K = 0; \pm 1; \pm 2, \dots$$

Отсюда легко получим

$$tg x + ctg x = \frac{1}{2} + K \text{ или}$$
$$tg x + \frac{1}{tg x} = \frac{1}{2} + K$$

Упрощая получим

$$\frac{tg^2 x + 1}{2tg x} = \frac{1 + K}{4}$$

Или

$$\sin 2x = \frac{4}{1 + 2K}$$

Из этого простейшего уравнения необходимо уточнить значения параметра K

Так как $|\sin 2x| \leq 1$

Получаем

$$\left| \frac{4}{1+2K} \right| \leq 1 \text{ где } K = 0, \pm 1; \pm 2,$$

Однако решая неравенство получим

$$-1 \leq \frac{4}{1 + 2K} \leq 1$$

Отсюда получаем систему неравенств

$$\begin{cases} \frac{4}{1 + 2K} \geq -1 \\ \frac{4}{1 + 2K} \leq 1 \end{cases}$$

Или

$$\begin{cases} \frac{4}{1 + 2K} + 1 \geq 0 \\ \frac{4}{1 + 2K} \leq 1 \end{cases}$$

После несложных преобразований получаем систему:

$$\begin{cases} K + \frac{5}{2} > 0 \\ K + \frac{1}{2} \geq 0 \\ K + \frac{3}{2} \geq 0 \\ K + \frac{1}{2} \geq 0 \end{cases} \Rightarrow$$

$$\begin{cases} K \in \left(-\infty; -\frac{5}{2}\right) \cup \left(-\frac{1}{2}; +\infty\right) \\ K \in \left(-\infty; -\frac{1}{2}\right) \cup \left(-\frac{3}{2}; +\infty\right) \end{cases}$$

Получается что

$$K \neq -2; -1; 0; +1.$$

Рассмотрим это решение.

Так как

$$\pi \operatorname{tg} x = \frac{\pi}{2} - \operatorname{ctg} x \pi + \pi K$$

Или

$$\operatorname{tg} x = \frac{1}{2} - \frac{1}{\operatorname{tg} x} + K$$

Получим уравнение

$$\operatorname{tg}^2 x - \left(K + \frac{1}{2}\right) \operatorname{tg} x + 1 = 0$$

Получим квадратное уравнение

$$t^2 - \left(K + \frac{1}{2}\right)t + 1 = 0$$

дискриминант

$$D = K^2 + K + \frac{1}{4} - 4 = K^2 + K - \frac{15}{4} = \frac{4K^2 + 4K - 15}{4} = \frac{1}{4}[(2K)^2 - 16]$$

Получаем

$$\operatorname{tg} x = \frac{1}{4} + \frac{K}{2} \pm \sqrt{\left(\frac{1}{4} + \frac{K}{2}\right)^2 - 1}$$

Или

$$\operatorname{tg} x = \frac{1}{4} \left[(2K + 1) \pm \sqrt{(2K + 1)^2 - 16} \right]$$

Из условий $D \geq 0$ получаем

$$(2K + 1)^2 - 16 \geq 0$$

Или

$$(2K + 3)(2K + 5) \geq 0$$

Тогда

$$K \neq -2; -1; 0; +1.$$

Получаем решение уравнений в виде

$$x = \pi n + \operatorname{arctg} \frac{2K + 1 \pm \sqrt{(2K + 1)^2 - 16}}{4}$$

Где n целое число, а $K \neq -2; -1; 0; +1$.

Литература

1. Болтянский. Лекции и задачи по математике. Москва 1972

ზაურ ფურცელაძე

არასტანდარტული განტოლებები და მათი ამოხსნა

რეზიუმე

ნაშრომში ერთი არასტანდარტული ტრიგონომეტრიული განტოლების მაგალითზე ნაჩვენებია, თუ როგორ უნდა მოხდეს არასტანდარტული განტოლების ამოხსნის პოვნა და ამ ამონახსნის ანალიზით საბოლოო შედეგების გამოკვლევა.

Zaur Purceladze

Nonstandard equation and its solution

Summary

An example of one non-standard trigonometric equation in the paper shows how to find a solution to a non-standard equation and investigate the final results by analyzing this solution.

0611 კომპიუტერის გამოყენება COMPUTER USE

კონსტანტინე კულიჯანოვი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
Georgia Technical University

ნეირონული ქსელები რისკების სამართავად სადაზღვევო მენეჯმენტში

რისკის შეფასების სფერო, ჩვეულებრივ, შემოფარგლულია ეგრეთ წოდებული «არიეტული» რისკის შესწავლით, რომელიც დაკავშირებულია მხოლოდ ნეგატიური შედეგების გამოიწვევ ხდომილებასთან.

რისკების შეფასების პროცესი - საკმაოდ რთული პროცესია, მაგრამ შესაძლო რისკის სწორი შეფასება შეიძლება გადამწყვეტ ფაქტორად იქცეს კომპანიის წარმატებული რისკ-მენეჯმენტის გზაზე. კომპანიის რისკ-მენეჯერმა, პირველ რიგში, რისკების შეფასების სტრატეგია უნდა განსაზღვროს, ე.ი. დაადგინოს, რა უფრო შეესაბამება მოცემული კომპანიის საჭიროებას.

ეკონომიკური ფინანსური ანალიზის მიზანია კომპანიის შესაძლო რისკების რეალური და ყოველმხრივი შეფასება, მენეჯმენტში სუსტი მხარეების დადგენა და სადაზღვევო კომპანიის შემდგომი განვითარების სტრატეგიის შემუშავება ჩამოყალიბებული საბაზრო პირობებიდან გამომდინარე.

ამრიგად, ეკონომიკის მათემატიკური აპარატის გამოყენებით შეიძლება მზღვეველის ფინანსური მდგრადობის მართვასთან დაკავშირებით მიღებულ გადაწყვეტილებათა დასაბუთების გამყარება და გაცილებით უფრო ზუსტი შეფასებების მიღება მისი ძირითადი მახასიათებლებისათვის. მათ შორის წარმოდგენილია გადახდის უნარიანობის რეზერვი ანუ მარჟა (სხვაობა სადაზღვევო კომპანიის აქტივებსა და მის ვალდებულებებს შორის), გაკოტრების ალბათობა, კომპანიის სატარიფო და საგადამზღვევო პოლიტიკა, საწყისი კაპიტალის ოდენობა.

ერთსა და იმავე რისკებს სხვადასხვანაირად შეუძლია როგორც თავის გამომჟღავნება, ასევე მზღვეველის საქმიანობაზე გავლენის მოხდენა. ამიტომ ასეთი რისკების გამოვლინებათა შედეგების სიხშირე და სიმძიმე მოითხოვს რისკების უფრო ღრმა ანალიზს სადაზღვევო კომპანიის საფინანსო პოლიტიკის ეკონომიკური და მათემატიკური დასაბუთების გამოყენებით. ამასთან ერთად მზღვეველის საქმიანობის ანალიზი განუსაზღვრელობის პირობებში მარტივი მეთოდოლოგიური და ანალიზური ამოცანა არ არის.

დღეისათვის რისკების შეფასების მეთოდების ორი ძირითადი ჯგუფის გამოყოფა შეიძლება. ესენია:

- *სტატისტიკური მეთოდები* არახელსაყრელ ხდომილებებთან დაკავშირებული მონაცემების სტატისტიკური და მიზეზ-შედეგობრივი ბმების თეორიული ანალიზისათვის;
- *საექსპერტო მეთოდები*.

სტატისტიკური მეთოდებით შესაძლებელია რაოდენობრივი წარმოდგენის მიღება რისკის დონის, ზარალის სიდიდისა და არახელსაყრელ ხდომილებათა ალბათობის შესახებ. ასეთი მეთოდების გამოყენების სიმწიფე იმაში მდგომარეობს, რომ ზუსტი შეფასების მისაღებად აუცილებელია საკმაოდ დიდი მოცულობის ინფორმაციის არსებობა. ამ მეთოდებს განსაკუთრებით ხშირად მიმართავენ კომპანიის გადახდისუნარიანობის ალბათობის დასადგენად, აგრეთვე კომპანიის მიერ ფინანსური მდგრადობის დაკარგვის რისკის შესაფასებლად.

აუცილებელი ინფორმაციის არარსებობისას გამოიყენება *შეფასების საექსპერტო მეთოდი*. ამისათვის ტარდება კვალიფიცირებული სპეციალისტების გამოკითხვა და შემდეგ მიღებული შედეგების დამუშავება ხდება. რისკების შეფასების ასეთი მეთოდი ფართოდ გამოიყენება ინფლაციური, საინვესტიციო, სავალუტო და ზოგიერთი სხვა რისკის ალბათობის დასადგენად.

სადაზღვეო კომპანიის საფინანსო მდგრადობის შესაფასებლად დღეისათვის, უმთავრესად, სტატისტიკურ მეთოდებს იყენებენ. მათ შორის ძირითადია *სასცენარო ანალიზი* და *საფინანსო დინამიკური ანალიზი* (ცხრილი 1.1).

ცხრილი 1.1

დაზღვევაში რისკის შეფასების მეთოდების ძირითადი სახეები

რისკის შეფასების მეთოდების ძირითადი ჯგუფები		
საექსპერტო მეთოდები	სტატისტიკურ მეთოდები	
	სასცენარო ანალიზი (დეტერმინირებული მოდელები)	საფინანსო დინამიკური ანალიზი (სტოქასტიკური მოდელები)

მრავალი წლის მანძილზე სასცენარო ანალიზი, რომელიც დეტერმინირებულ მოდელირებას იყენებს, მთავარი ინსტრუმენტი იყო სადაზღვეო კომპანიის საქმიანობის არჩეულ სტრატეგიათა საფინანსო შედეგები გასაანალიზებლად. სასცენარო ანალიზის ჩატარებისას ჯერ იქმნება გარემოს განვითარების რამდენიმე სცენარი, ხოლო შემდეგ ხდება სადაზღვეო კომპანიის საქმიანობის მაჩვენებლების გაანგარიშება თითოეული დამუშავებული სცენარისათვის. ამრიგად, სასცენარო მეთოდის არსი მდგომარეობს ფინანსური შედეგების პროგნოზირებაში წინასწარ არჩეული დეტერმინირებული სცენარების საფუძველზე. ცხადია, რომ მიღებული შედეგები სამართლიანია მხოლოდ განხილული სცენარებისათვის და მათი გამოყენება შესაძლებელი გახდება სწორედ ამ სცენარების განხორციელებისას. აღსანიშნავია, რომ დღეს საქართველოში სადაზღვეო კომპანიათა უმრავლესობა, თავისი ფინანსური მდგრადობის შეფასებისას, როგორც წესი, საკუთარი საქმიანობის მაჩვენებელთა საპროგნოზო მნიშვნელობებზე ისტორიულ სიდიდეთა საშუალოებს მიიჩნევს. სადაზღვეო კომპანიათა ძალიან უმნიშვნელო ნაწილი თუ მიმართავს დღეს სასცენარო ანალიზს თავისი საქმიანობის შედეგების მოდელირებისათვის.

დასავლური კომპანიები პრაქტიკაში სულ უფრო ხშირად მიმართავენ *დინამიკურ საფინანსო ანალიზს*, რომელიც სადაზღვეო კომპანიის საქმიანობის სტოქასტიკურ მოდელირებას იყენებს. ასეთი მოდელირების შედეგად ბიზნესის განვითარების სცენარების დიდი რაოდენობა (რამდენიმე ათეული ათასი) აიგება და გამოსასვლელზე მოდელის საპასუხო შედეგის - შემთხვევითი სიდიდის - განაწილება მიიღება. ამრიგად, შიდა სტოქასტიკურ მოდელირებაზე აგებული დინამიკური ანალიზი სცენარების დიდი რაოდენობის შედეგების განხილვის საშუალებასა და ყოველი ასეთი სცენარის განხორციელების ალბათობის სანდო რიცხვითი შეფასების მიღების საშუალებას იძლევა.

საფინანსო ბაზრისათვის დინამიკური ანალიზის უპირატესობა სასცენარო ანალიზთან შედარებით მდგომარეობს კომპანიის შემომავალი სადაზღვეო პორტფელის სრული შიდა მოდელირების შესაძლებლობაში სადაზღვეო პრემიების, ზარალის, რეზერვისა და მისი ფულადი ნაკადების თვალსაზრისით. აღსანიშნავია, რომ დინამიკური ანალიზის გამოყენება ბიზნესის წარმართვის სხვადასხვა სტრატეგიის შეფასების, გადამზღვევი დაცვის (გადაწყვეტილებები გადამზღვევი პორტფელისა და საკუთარი დაკავების, დაქვითვის დონის შესახებ) საშუალებას იძლევა და ანალიზური ინსტრუმენტია მოლაპარაკებათა პროცესში.

საფინანსო დინამიკური მოდელირება, ჩვეულებრივ, ისეთი მათემატიკური დისციპლინის ტრადიციული მოდელების ნაირსახეობად განიხილება, როგორც დინამიკურ სისტემათა თეორია არის. საფინანსო დინამიკური ანალიზის ელემენტები სხვადასხვა მოცულობით შეიძლება იყოს გამოყენებული სადაზღვეო კომპანიის საქმიანობაში. ყოველთვის, როცა შიდა დინამიკური მოდელირების სულ უფრო ღრმად ჩართვა ხდება სადაზღვეო კომპანიის საქმიანობაში, ასეთი დანერგვა განიხილება თავისებურ

«კვანტურ ნახტომად» მზღვეველის რისკ-მენეჯმენტისა და სადაზღვევო რეგულირების შესაძლებლობებში.

საფინანსო მოდელებიდან, რომლებიც სადაზღვევო კომპანიის საქმიანობაში შეიძლება იყოს დღეს გამოყენებული, ოთხი ნაირსახეობის გამოყოფა შეიძლება:

- *საფინანსო ბიუჯეტირება.* ძირითადად ეს დეტერმინისტიკული და სტატიკური მოდელირებაა, რომელიც მოდელის პარამეტრთა მდგომარეობის შესახებ დაშვებათა მხოლოდ ერთ ნაკრებს იყენებს სხვადასხვა ბიზნეს-გადაწყვეტილების შესაბამისად.
- *გრძნობიერება ანუ სტრეს-ტესტირება.* მოდელი გულისხმობს მზღვეველის საქმიანობის განვითარების «პოზიტიურ» და «ნეგატიურ» სცენარებს.
- *სტოქასტიკური მოდელირება.* ასეთი მოდელირება დამატებითი დაშვებების გათვალისწინებისა და მოდელის მოსალოდნელი გამომავალი შედეგების მთელი ნაკრებისათვის საფინანსო მაჩვენებლების სხვადასხვა კომბინაციის გამოყენების საშუალებას იძლევა. ამასთან ერთად სავარაუდო გამომავალი შედეგების მნიშვნელობა შეიძლება ხელოვნურად არ ფიქსირდებოდეს.
- *დინამიკური მოდელირება.* დინამიკური მოდელირება დაწვრილებით არის აღწერილი ლიტერატურაში და მისი თავისებურება ისაა, რომ იგი შეიცავს უკუკავშირს შედეგებსა და მენეჯმენტის მიერ მმართველობასთან დაკავშირებით მიღებულ გადაწყვეტილებას შორის.

ვინაიდან თანამედროვე საფინანსო რისკ-მენეჯმენტი რისკების შეფასების სხვადასხვა მეთოდს იყენებს, რისკ-მენეჯერისთვის მნიშვნელოვანია მკაფიოდ წარმოიდგინოს რისკების შეფასების რომელი მეთოდი და რა პირობებში იძლევა უკეთეს შედეგს.

რეზიუმე

თაღლითობა სადაზღვევო სფეროში ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური პრობლემაა ქვეყნის სადაზღვევო ინდუსტრიისათვის. იგი ფინანსურად აზარალებს არა მხოლოდ კონკრეტული კომპანიას, არამედ მთლიანად ბაზრისათვისაც ნეგატიური შედეგების მომტანია. აღსანიშნავია, რომ სადაზღვევო ბაზრის განვითარება - ეფექტური ეკონომიკის ჩამოყალიბების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პირობას წარმოადგენს. მაგრამ თანამედროვე სადაზღვევო ინდუსტრიის ჩამოყალიბებას მრავალი ფაქტორი უშლის ხელს და მათ შორის არც სადაზღვევო სფეროში თაღლითობას უკავია უკანასკნელი ადგილი. დანაშაულებები ამ სფეროში ხასიათდება გაზრდილი საზოგადოებრივი საფრთხით, ვინაიდან აფერხებს ან საერთოდ ბლოკირებას იწვევს მისი ძირითადი ამოცანების შესრულებას, რომლებიც დაკავშირებულია ფულადი შენატანებით მიზნობრივი სადაზღვევო ფონდის ჩამოყალიბებასთან. ეს უკანასკნელი კი განკუთვნილია შესაძლო ზარალის ანაზღაურებასთან, დამზღვევის შემოსავალში იმ დანაკარგების გათანაბრებასთან, რომლებიც დაკავშირებულია მომხდარ სადაზღვევო შემთხვევათა შედეგებთან. სადაზღვევო ბაზრის კრიმინალიზაცია აზრკოლებს ასევე დაზღვევის მიერ ისეთი მნიშვნელოვანი ფუნქციების შესრულებას, როგორც არის სტაბილურობის ამაღლება, ეკონომიკური რისკების შეზღუდვა, სამეწარმეო ინიციატივის სტიმულირება, კრედიტუნარიანობის გაზრდა (მაგალითად, ხანძრისგან ნაგებობათა დაზღვევით კრედიტის მისაღებად უძრავი ქონების დაგირავებით). ტრადიციულად თაღლითები განსაკუთრებით აქტიური არიან ავტომობილისა და უძრავი ქონების დაზღვევათა სფეროში, ასევე იპოთეკურ სეგმენტში. თაღლითების მოქმედებათა გამო ნებისმიერი სადაზღვევო კომპანიის უსაფრთხოების სამსახური იძულებულია დამზღვევთა შემოწმების მნიშვნელოვან გამკაცრებას მიმართოს ხელშეკრულების დადების ეტაპზე და, განსაკუთრებით, სადაზღვევო შემთხვევის დარეგულირებისას. აქედან იღებს სათავეს შემთხვევის ვითარებათა დამატებითი შემოწმებაც, განმეორებითი დათვალერებისა და ექსპერტიზის ჩატარების აუცილებლობაც. საქმეში ჩაუხედავ დამზღვევს ყველაფერი ეს ბიუროკრატიულ გაჯანჯღღებად და გაუმართლებელ გაჭიანურებად ეჩვენება. ბუნებრივია, ამით პირველ

რიგში ზარალდება კეთილსინდისიერი კლიენტი, მაგრამ სადაზღვევო კომპანიას არ შეუძლია სხვანაირად მოქმედება, რადგან ამაზე დამოკიდებული მისი ფინანსური მდგრადობა და, მამასადამე, დამზღვევთა წინაშე აღებულ ვალდებულებათა სრული მოცულობით შესრულების შესაძლებლობაც. თაღლითობასთან ბრძოლაში საკვანძო პრობლემაა მზღვეველთა შორის კლიენტების შესახებ მონაცემთა ერთიანი წყაროს არარსებობა. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა ექცეოდეს საინფორმაციო ბაზების შექმნას: სახელმწიფო დონეზე უნდა დამუშავდეს ერთიანი საკლიენტო ბაზა რისკის ობიექტურად შეფასებისათვის ყოველ კონკრეტულ დაზღვეულთან მიმართებაში. ასევე აუცილებელია დამზღვევთა შორის სადაზღვევო თანხათა ყოველ გაცემაზე ინფორმაციის გაცვლა.

Konstantin Kulijanov

Neuron Networks for Risk Estimation in Insurance Management

Summary

Fraud is one of the most actual problems of country's insurance industry. It financially harms not only specific companies, but has negative implications for a whole market. It is worthwhile to note that development of insurance market is one of the most important prerequisite for formation of efficient economy. However, many factor hinders formation of the modern insurance industry and fraud in insurance business isn't the least significant factor. Crimes in this field pose growing threat to society, because they prevent or make it impossible to solve the basic problems of insurance that are related to formation of purposeful insurance fund by means of cash deposits. Insurance fund guarantees reimbursement of possible damages and compensates losses from insured person's income that is related to results of insurance cases. Criminalization of insurance market prevents from performance of important functions, such as growth of stability, mitigation of economic risks, promotion of entrepreneurship initiatives and growth of solvency (for instance, by means of mortgage of real property for getting credit to insure buildings for fire). Because of fraudsters' activities, security service of any insurance company is forced to thoroughly check insured person at the stage of contract-signing and it is especially true, when the insurance case is regulated. The same is the reason for additional check of insurance cases, as well for necessity of repeated observations and expertise. Uninformed insured person perceives such procedures as bureaucratic and unjustified. Naturally, conscientious client is harmed, but insurance company can't act in another way, because on such procedures depend its financial stability and therefore, ability to fully meet its obligations.

0611 კომპიუტერის გამოყენება COMPUTER USE

Семён Почоян

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
Georgian Technical University

**ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
НА ОСНОВЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ**

Для эффективного функционирования организации необходимо обеспечить использование новых автоматизированных информационных технологий и хранение массивов информации. Результатом применения новых информационных технологий является предоставление всем пользователям организации необходимых данных в виде информационных услуг. Новые информационные технологии представляют собой информационные технологии, базирующиеся на новых компьютерных и инфологических средствах получения, хранения и обработки информации и знаний. Автоматизированные информационные технологии включают: автоматизированные базы данных, базы знаний, обработку текстовой, графической, аудио- и видео информации, электронные таблицы, электронный офис, экспертную поддержку решений, экспертные системы. искусственный интеллект, мультимедийные системы и т.д. Для обработки текстовой, графической, аудио- и видео информации используются мультимедиа технологии [2]. Возникают проблема информационной безопасности в организации, и поэтому необходимо внедрить автоматизированную информационную систему и использовать новые информационные технологии в организации. При использовании новых информационных технологий, при внедрение и использовании информационных систем, возникают проблемы, связанные с угрозами информационных ресурсов. Информационная безопасность является основной частью информационных технологий.

Результатами использования информационных технологий являются разнообразные по содержанию и форме информационные продукты и услуги. Электронный офис реализует задачи предметной области организации. Информационные технологии экспертной поддержки используют информацию баз знаний предметной области и подготавливают решения для сотрудников организации для решения задач оценки ситуаций в деятельности организации и обоснования логики выбора решений. Для формализации процесса принятия решений в экспертных системах разрабатываются базы знаний. Электронная обработка данных обеспечивает обработку данных и решение задач в каждой функциональной подсистеме автоматизированной системы для автоматизация управленческой деятельности организации. Технология поддержки принятия решений обеспечивает составление бизнес-планов и формирование прогнозов организации. Технологии электронного офиса и экспертной поддержки принятых решений обеспечивают автоматизацию работ специалистов организации и оперативное информационное обслуживание. Создание виртуальных рабочих мест для сотрудников организации является технологией, позволяющая повысить безопасность рабочих мест сотрудников и повысить эффективность использования ИТ-ресурсов в организации [3-5]. Базы данных представляют собой взаимосвязанные и организованные определённым образом данные, отображающие состояние объектов и отношений между ними в определённой предметной области [1]. CASE-технология предназначена для автоматизированного проектирования автоматизированной информационной системы, моделирования и анализа предметной области, с помощью инструментальных средств, а также разработки приложений в соответствии с информационными потребностями пользователей системы. База знаний содержит факты, описывающие проблемную область, а также логическую взаимосвязь этих фактов. В базе знаний правило определяет, что следует делать в данной ситуации, и состоит из двух частей: условие, которое может выполняться или нет, и действие, которое следует произвести, если выполняется условие. Все используемые в экспертной системе правила образуют систему правил. Клиент-серверная технология обеспечивает: поддержку многопользовательского режима; удалённый доступ к базам данных; равномерное распределение нагрузки на клиентские и серверные узлы, а также возможность гибкого внесения изменений в клиентскую и/или серверную части; масштабируемость системы и защиту баз данных от несанкционированного доступа на уровне

сервера. В серверных системах управления базами данных (СУБД) используется принцип централизованного хранения и обработки данных, основанный на архитектуре "клиент-сервер" [2]. К серверным СУБД относится, например, Microsoft SQL Server. Виртуализация серверов позволяет запустить несколько виртуальных серверов в рамках одного физического сервера. На каждой виртуальной машине может установлена операционная система с приложениями. *Интернет-технологии* обеспечивают обмен электронными документами через всемирную сеть Интернет с использованием современных компьютерных технологий и протоколов безопасности. Облачные технологии предназначены для увеличения пропускной способности сетей или предоставления ИТ-ресурсов в виде сервиса. Облачные вычисления являются технологией обработки данных, в которой компьютерные ресурсы предоставляются пользователям как Интернет-сервис. За облаком скрывается сложная компьютерная сеть, где удалённо хранятся пользовательские информационные ресурсы, и откуда они будут доступны.

Для эффективной деятельности организации необходимо обеспечить: управление и контроль процессами обработки и передачи информации; своевременный доступ сотрудников организации к необходимой информации; защиту информации и установление правил работы с информацией; конфиденциальность и достоверность информации, с определением перечня сотрудников организации, а также других организаций, имеющих доступ к информации баз данных; защиту информации в базах данных, которая будет заключаться в защите баз данных от несанкционированного доступа, на основе построения и использования системы безопасности информации в базах данных [1; 3].

Необходимо обеспечить надёжное хранение используемой и обрабатываемой информации в организации, то есть обеспечить защиту информации. Система защиты информации должна обеспечивать: выполнение основных функций автоматизированной системы обработки данных; соблюдение правил разграничения доступа к информации; целостность и конфиденциальность хранимой, обрабатываемой и передаваемой информации; учёт случаев нарушения безопасности информации в автоматизированной системе; контроль за безопасностью работы пользователей системы, а также программных и технических средств; организацию работ по защите информации и управления. Для этого используется комплекс организационно-правовых и организационно-технических мер защиты информации в системе управления, программные и технические средства защиты информации и криптографические средства защиты информации. Должны выполняться следующие требования к защищаемой информации: конфиденциальность; целостность; построение виртуальных частных сетей; разграничение доступа к информации; антивирусная защита; авторизация; аутентификация; мониторинг и аудит; межсетевое экранирование; криптографическая защита. Для обеспечения безопасности системы документооборота применяется криптотехнология, обеспечивающая конфиденциальность и подлинность информации с помощью алгоритмов шифрования, делающих информацию недоступной для посторонних. Аутентификация является важным компонентом организации защиты информации в сети. Прежде чем пользователю будет предоставлено право получить информационный ресурс, необходимо убедиться, что он действительно является пользователем. При получении запроса на использование ресурса от пользователя сервер, предоставляющий данный ресурс, передаёт управление серверу аутентификации. После получения положительного ответа сервера аутентификации пользователю предоставляется запрашиваемый ресурс для решения задач функциональных подсистем автоматизированной системы. Большое распространение обретают беспроводные сети на основе технологии IEEE, известной как Wi-Fi. С появлением сетей с беспроводным доступом возникли и угрозы безопасности этого вида сетей. Для защиты корпоративных информационных сетей используются брандмауэры, представляющие систему или комбинацию систем, позволяющие разделить сеть на несколько частей и реализовать набор правил, определяющих условия прохождения пакетов из одной части в другую. Брандмауэр пропускает через себя весь трафик и для каждого проходящего пакета принимает решение, на основе набора правил, пропускать или нет пакет. Брандмауэр реализуется аппаратными средствами или специальной программой на компьютере. Объектами защиты являются информация, технические средства вычислительной техники, средства и системы связи и передачи данных, программное обеспечение автоматизированной информационной системы, информационные технологии и средства защиты. Поэтому в автоматизированной информационной системе необходимо использовать новые технологии защиты информации от несанкционированного доступа, уничтожения и модификации информации.

Для обеспечения безопасности информации необходимо определить пути несанкционированного доступа к хранимой, обрабатываемой и передаваемой информации, а также каналы утечки информации. Под

информационной безопасностью понимают совокупность методов, средств и процессов, обеспечивающих как эффективное функционирование технических и программных средств информационной системы, так и надёжность хранящейся и обрабатываемой информации. Для обеспечения безопасности информации в организации используются следующие механизмы: контроль доступа к ресурсам сети, на основании системы идентификации и аутентификации пользователей организации; управление маршрутизацией; криптография; электронная подпись и т.д. Информационная безопасность показывает степень защищённости информационной системы от случайных и/или преднамеренных вмешательств, наносящих ущерб организации. Система обеспечения безопасности информации должна обеспечить: защиту механизмов защиты информации; контроль данных пользователей, систем паролей, ключей, прав доступа пользователей к информационным ресурсам; проверку антивирусной программы и поиск вредоносных программ в системе; восстановление системы защиты информации.

Литература

1. Pochovyan S.M., Maysuradze G.R. (2009). Database design. ISBN 978-9941-14-553-7. GTU, Publishing House "Technical University", Tbilisi, 131 p. (in Russian)
2. Gabedava O.V., Pochovyan S.M. (2012). Server technologies. ISBN 978-9941-20-046-5. GTU, Publishing House "Technical University", Tbilisi, 254 p. (in Georgian)
3. Pochovyan S.M., Gabedava O.V., Gabedava N.O. (2014). Use of modern automated information technology in firms. GTU Transactions "Automated Control Systems", №1 (17), Tbilisi, pp. 76-79. (in Russian)
4. Pochovyan S.M., Gabedava O.V. (2014). The use of modern information technologies in an automated marketing management information system. GTU Transactions "Automated Control Systems", №2 (18), Tbilisi, pp. 96-99. (in Russian)
5. Pochovyan S.M. (2016). The use of information technology in the management decision-making processes. GTU Transactions "Automated Control Systems", №2 (22), Tbilisi, pp. 139-142. (in Russian)

სიმონ პოხოვანი

ინფორმაციის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა ინფორმაციული ტექნოლოგიების საფუძველზე

რეზიუმე

განხილულია ინფორმაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ძირითადი საკითხები ახალი ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენების საფუძველზე ავტომატიზირებული საინფორმაციო სისტემის განვითარებაში. აღწერილია ახალი ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენების ძირითადი მიმართულებები და დანიშნულება, ინფორმაციის დაცვის ძირითადი საკითხები ავტომატიზებულ საინფორმაციო სისტემაში, ასევე დაცული ინფორმაციისა და ინფორმაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სისტემის ძირითადი მოთხოვნები.

Simon Pochovyan

Ensuring information security based on information technologies

Summary

The main issues of ensuring information security, when developing an automated information system, based on the use of new information technologies, are considered. The main directions and appointment of the use of new information technologies, the main issues of information protection in an automated information system, as well as the basic requirements for the protected information and the information ensuring security system are described.

1015 მოგზაურობა, ტურიზმი და დასვენება TRAVEL, TOURISM AND LEISURE

თამარ ქობლიანიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
Georgian Technical University

საქართველო და კულტურული ტურიზმის თანამედროვე პარადიგმები

საქართველოს უნიკალური კულტურა, თვითმყოფადი და ავთენტური მემკვიდრეობა ქვეყნის სავიზიტო ბარათია, რომელსაც უმნიშვნელოვანესი წვლილი შეაქვს ტურიზმის განვითარებაში. კულტურა უმნიშვნელოვანესი ტურისტული რესურსია.

საქართველოს კულტურის სტრატეგია 2025-ის სპეციფიკურ ამოცანებს შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია კულტურული ტურიზმს. იგი გულისხმობს (1)

- ტურიზმის მდგრად განვითარებაში კულტურული რესურსის ეკონომიკური პოტენციალის წარმოჩენას და მისი გამოყენებას უნიკალური, ავთენტური და კონკურენტუნარიანი ტურისტული შთაბეჭდილების შესაქმნელად;
- ქვეყნის ცნობადობისთვის მნიშვნელოვანი კულტურული ღონისძიებების მხარდაჭერას, ბრენდპაკეტების შემუშავებას, ადგილობრივი და საერთაშორისო კულტურული მარშრუტების განვითარებას და საქართველოს ჩართვას საერთაშორისო კულტურული მარშრუტების პროგრამებში ტურიზმი მსოფლიო ეკონომიკის უმნიშვნელოვანესი დარგია; იგი აახლოვებს სხვადასხვა ერებს, კულტურებს და ხელს უწყობს მსოფლიოს მდგრად და ჰარმონიულ განვითარებას.

კულტურა და ტურიზმი მჭიდროდ ურთიერთდაკავშირებული სფეროებია; ისტორიულ-კულტურული ძეგლები, ღირსშესანიშნავი ადგილები და მრავალფეროვანი ღონისძიებები ყოველთვის წარმოადგენენ მოტივაციას მოგზაურობისათვის; კულტურასა და ტურიზმის შორის კავშირი უფრო მტკიცე გახდა გასული საუკუნის მეორე ნახევარში, როდესაც ადამიანებმა შემეცნების მიზნით დაიწყეს ერთი ქვეყნიდან/რეგიონიდან მეორეში გადაადგილება დასვენებისა და შემეცნების მიზნით. ეს მოგზაურობა ჩამოყალიბდა ტურიზმის მრავლის მომცველ დეფინიციად, რომელსაც კულტურული ტურიზმი ეწოდება.

დაკვირვებამ აჩვენა, რომ კულტურული ტურიზმის განვითარებას შეეძლო ერთდროულად, როგორც ეკონომიკის სტიმულირება, ასევე, კულტურის შენარჩუნება (3).

კულტურის მრავალფეროვანი განმარტებების შესაბამისად, კულტურული ტურიზმის დეფინიციაც უნივერსალური არაა. კულტურა შეიძლება განიმარტოს, როგორც ცოდნის, ხელოვნების, მორალის, კანონის, ადათ-წესების, ჩვევებისა და შესაძლებლობების ერთობლიობა, რომელსაც იყენებს ადამიანი. სწორედ ეს კულტურული ელემენტები ხდება მიმზიდველი/ატრაქციული და განაპირობებს მოგზაურობის მნიშვნელოვან მოტივაციას. ტურისტისათვის თავად კულტურა არის ატრაქცია.

შესაბამისად, კულტურული ტურიზმი განიხილება, როგორც ადამიანთა გადაადგილება თავიანთი საცხოვრებელი ადგილიდან კულტურულ ატრაქციამდე, ცნობიერების ამაღლებისა და გამოცდილების შეძენის მიზნით, კულტურული მოთხოვნილებების/საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად (4).

1976 წელს მიღებულ იქნა “კულტურული ტურიზმის ქარტია”, რომელიც გადასინჯული იქნა 1999 წელს. მისი მთავარი იდეაა კულტურული მემკვიდრეობის, როგორც ტურიზმის განვითარების რესურსის დაცვა-შენარჩუნება. ქარტიის მიხედვით, კულტურული ტურიზმი ტურისტული საქმიანობის ფარგლებში მოძრაობაა, როდესაც ადამიანები თვითონ არიან ჩართულნი სოციალური წეს-ჩვეულებების, რელიგიური ტრადიციების, აგრეთვე კულტურულ მემკვიდრეობაში თავმოყრილი იდეური, ინტელექტუალური და ინფორმაციული პოტენციალის მრავალსახეობებში. (2)

კულტურული ტურიზმი გვევლინება როგორც ადგილობრივი მოსახლეობის ხელოვნების, ცხოვრების სტილის, ინდუსტრიების, ტრადიციების და გასართობი ღონისძიებების ტურიზმი. ეს ფართო ცნება საშუალებას იძლევა მოხდეს კულტურული ნიშან-თვისებების ათვისება და ამით ძლიერი კონკურენტუნარიანობის ჩამოყალიბება. გამოიყოფა კულტურული მოგზაურობის 2 სახეობა: (**Error! Reference source not found.**)

- კულტურა მყარი კომპონენტით: კულტურულ მემკვიდრეობად აღიარებული ძეგლების (როგორებიცაა: მონუმენტები, მუზეუმები, ეკლესიები, ხელოვნების გალერეები, ა.შ) დათვალიერება.
- მსუბუქი კულტურა: სხვადასხვა ღონისძიებებსა თუ ფესტივალებზე დასწრება, ღვინისგან და გასტრონომიისგან სიამოვნების მიღება, სეირნობა, მაღაზიებში სიარული და სხვ.

პანდემიამდე პერიოდში ტურიზმი, და მათ შორის კულტურული ტურიზმი, დინამიურად ვითარდებოდა, ამასთან ბევრი გამოწვევის წინაშე დადგა (ტექნოლოგიური პროგრესი, მზარდი გლობალიზაცია და კონკურენცია, ტურისტის ქცევის ცვლილება, რეგულაციები და სხვა), რამაც ცვლილებების აუცილებლობა გამოიწვია.

დღეისათვის, შეიძლება, გამოიყოს კულტურული ტურიზმის რამდენიმე ნიშანთვისება (**Error! Reference source not found.**):

- **ინტერაქცია ადგილობრივ მოსახლეობასთან** - ადგილობრივ მოსახლეობასთან ურთიერთობა, აზრებისა და იდეების გავლა ყოველდღიურ საკითხებზე. კულტურული ტურიზმით დაინტერესებული ტურისტებისთვის ძალზედ მნიშვნელოვანია კომუნიკაცია. შესაბამისად, კულტურული ტურები უნდა დაგეგმოს ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობით.
- **ავთენტურობა** - ბოლო პერიოდში ტურიზმის ავთენტურობა მთავარი ფაქტორი გახდა. უფრო და უფრო მეტი ტურისტი ითხოვს ავთენტურობის განსაკუთრებულად მაღალ ხარისხს.
- **ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები** - ღირსშესანიშნავი ადგილების, რელიგიური ძეგლების, მუზეუმების სასახლეების/ციხე-სიმაგრეების მონახულება. ასეთი ტურები დომინანტურია ტურისტულ ბაზარზე. თუმცა ტურში ამ ძეგლების ჩართვა სამომავლოდ დარჩება პოპულარული.
- **შემეცნებასთან დაკავშირებული აქტივობა** - აქ მთავარი მოტივაცია ცოდნის გაღრმავებაა. ასეთ ტურებს ძირითადად არქეოლოგიური და/ან ისტორიული განათლების მქონე გიდები უძღვებიან, თუმცა კონკრეტული ქვეყნის/რეგიონის/დესტინაციისა და მათი კულტურული თვითმყოფადობის უკეთ წარმოსაჩენად მნიშვნელოვანია გიდების აკრედიტაცია, ცოდნისა და გამოცდილების შეფასება და მიმართულებების მიხედვით სპეციალიზაცია.
- **თანამედროვე ტექნოლოგიების დამკვიდრება** - თანამედროვე ტურიზმი წარმოუდგენელია საინფორმაციო ტექნოლოგიების გარეშე. დღეისათვის, ძალიან ხშირად ბევრი ტურისტი დამოუკიდებლად გეგმავს ტურს. საინფორმაციო ტექნოლოგიების წყალობით მათ ზუსტად იციან რა სურთ, ახორციელებენ პატარა კვლევას, ინფორმაციის მოსაპოვებლად და გამოცდილების გასაზიარებლად იყენებენ სხვადასხვა საიტებს და ინტერნეტით გეგმვენ მოგზაურობას.

ამ ნიშან-თვისებათა კომბინაციით ხორციელდება კულტურული ტურიზმის დივერსიფიცირება, რომლის გამოხატულებაც სხვადასხვა ფორმებით ხდება (იხ. სქემა 1).

აღსანიშნავია, რომ აგროტურიზმი, სოფლის ტურიზმი და ეკო ტურიზმი კულტურული ტურიზმის დივერსიფიკაციის ფორმებად არის მიჩნეული. ავტორის აზრით, კულტურული ტურებში ხშირად არის ჩართული აქტივობები, რომლებიც ირიბად კვეთავს ტურიზმის ზემოაღნიშნულ ფორმებს; ამგვარად, კულტურული ტურიზმი წარმოადგენს ერთიან კომპლექსურ მოვლენას.

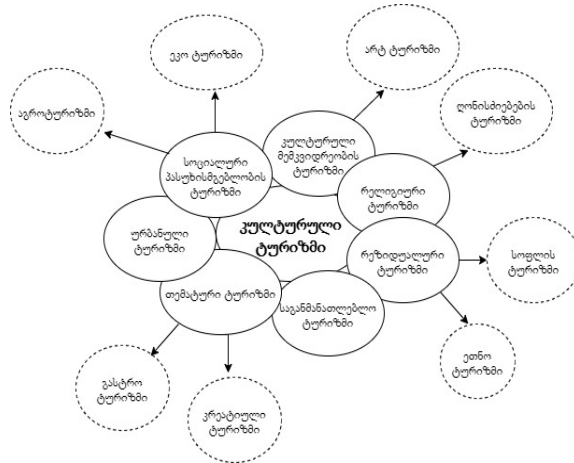
მეცნიერთა ნაწილი (სმიტი, - „საკითხები კულტურული ტურიზმის კვლევებში“ (**Error! Reference source not found.**)) კულტურული ტურიზმს ხსნის როგორც ერთი ან ადამიანთა ჯგუფის მოგზაურობისა და

ტურისტული ადგილის ძიების ფორმას, როცა ისინი აღფრთოვანებას გამოხატავენ სხვა ადამიანების უნიკალური კულტურით და პატივს სცენ ერთმანეთის კულტურულ ფასეულობებს; შედეგად კი სხვადასხვა საზოგადოების კულტურის მიმართ ყალიბდება მეგობრული და ტოლერანტული ურთიერთობა.

კულტურული ტურიზმით დაინტერესებული ადამიანი მუდმივად ეძებს, რომ შეიმეცნოს, ისწავლოს და მიიღოს ახალი გამოცდილება. მაგრამ მოგზაურობის ეს ფორმა საკამათო საკითხიც გახდა: ერთის მხრივ, კულტურული ტურიზმი ახდენდა ვიზიტორების განათლების დონის ამაღლებას; მეორეს მხრივ, „მასიური ტურიზმის“ (“mass tourism”) ფართოდ გავრცელების გამო უკვე წარმოჩინდა ტურისტული ღირსშესანიშნავი ადგილების გადატვირთვის პრობლემა, „ოვერტურიზმი“ (“overtourism” - ვიზიტორთა რაოდენობა სცდება დასაშვებ საზღვრებს, იწვევს გარემოსა და ინფრასტრუქტურის დეგრადაციას, კულტურული მემკვიდრეობის დაზიანებას, დაბალი ხარისხის ტურისტულ გამოცდილებას და განაპირობებს რეზიდენტებზე უარყოფით გავლენას). მასიურობის გამო ღირსშესანიშნავი ადგილი კარგავს თვითმყოფადობასა და ავთენტურობას. შედეგად, თავს იჩენს ღირსშესანიშნავი ადგილების დაცვისა და კონსერვაციის პრობლემები (**Error! Reference source not found.**).

კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა-შენარჩუნებაზე, კონსერვაციასა და პოპულარიზაციაზე მუშაობს არა ერთი საერთაშორისო ორგანიზაცია, რომელთა საქმიანობა საქართველოშიც ვრცელდება (UNESCO, ICOMOS, EUROPA NOSTRE -The European Voice of Civil Society committed to Cultural Heritage, Cultural Routes of the Council of Europe და სხვ) . 1992 წელს საქართველო UNESCO-ს სრულუფლებიანი წევრი გახდა. 1994-96 წწ წელს ა)მცხეთის ისტორიული ძეგლები, ბ)გელათის მონასტერი, გ)ბაგრატის ტაძარი და დ)სოფ. ჩაჭაში (ზემო სვანეთი) “იუნესკოს” და მსოფლიო კულტურული მემკვიდრეობის სიაში მოხვდნენ სიაში ძეგლების ჩართულობასა და მათ შეფასებაზე პასუხისმგებელია ICOMOS (10).

სქემა 1. კულტურული ტურიზმის დივერსიფიკაციის ფორმები

წყარო: Vujović V (**Error! Reference source not found.**)

EUROPA NOSTRE - კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვის პან-ევროპული ქსელია, რომელსაც საქართველო 2016 წლიდან შეუერთდა და რომლის სპეციალური პრიზების მფლობელი არა ერთი კულტურული ძეგლი თუ ტრადიცია გამხდარა (ტიმოთესუბნის ეკლესია, ხელოვნების საერთაშორისო ცენტრის ტრადიციული რეწვის ინიციატივა, ჭიათურის საბაგირო გზები, დავით გარეჯის სამონასტრო კომპლექსი, ციხე-სოფელი მუცოს რეაბილიტაციის პროექტი და სხვ) (11)

1987 წელს სანტიაგო დე კომპოსტელას დეკლარაციის საფუძველზე ევროპის საბჭოს მიერ ამოქმედდა კულტურული მარშრუტების პროგრამა, რომელიც ერთ ქსელში აერთიანებს ევროპის საერთო ისტორიასა და მემკვიდრეობას. 2016 წელს 27-ე წევრად მას საქართველო მიუერთდა. ქვეყანამ მიზნად დაისახა

კულტურული ტურიზმის მდგრადი განვითარება და ტრანსნაციონალურ მარშრუტებში საქართველოს ინტეგრირება, ინოვაციური პროექტების შექმნის ხელშეწყობა; ასევე, საქართველოში ადგილობრივი კულტურული მარშრუტების შექმნისა და სერტიფიცირების მიზნით საქმიანობის წარმართვა; ამჟამად, საქართველოს გადაკვეთს ევროპის საბჭოს ხუთი სერტიფიცირებული კულტურული მარშრუტი: იტერ ვიტისი, ებრაული მემკვიდრეობის ევროპული მარშრუტი, ისტორიული თერმული ქალაქების ევროპული მარშრუტი, პრეისტორიული კლდის მხატვრობის მარშრუტი, და ისტორიული ბაღების ევროპული მარშრუტი (12). წელს საქართველო ამ ორგანიზაციის ყოველწლიურ ფორუმს მასპინძლობს (20.09-01.10.2021. ქუთაისი).

რამდენიმე აქტივობაა გამოყოფილი: ქართული სამზარეულოსა და ღვინის დაგემოვნება, ღირსშესანიშნაობების მონახულება; კულტურული და ისტორიული მემკვიდრეობის ძეგლების, მუზეუმების მონახულება პოპულარობით სარგებლობს ევროპელ ტურისტებს შორის, ვიდრე ჩვენს სამეზობლოში, რასაც თავისი ახსნა აქვს.

აღსანიშნავია, რომ კულტურული მოტივატორი, როგორც ჩამოსვლის მიზანი, არ არის მითითებული UNWTO-სა (13) და საქართველოს სტატისტიკურ მონაცემებში (14); მაგრამ იგი მოგზაურობის თითქმის ყველა პროგრამაში დევს; მიუხედავად ამისა, ჩვენს ქვეყანაში აშკარად გამოიყოფა კულტურასთან დაკავშირებული რამდენიმე აქტივობა: ქართული სამზარეულოსა და ღვინის დაგემოვნება, ღირსშესანიშნაობების მონახულება; კულტურული და ისტორიული ძეგლების, მუზეუმების მონახულება დიდი პოპულარობით სარგებლობს ევროპელ ტურისტებს შორის,

კულტურული ტურიზმის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, აღსანიშნავია, რომ ყოველწლიურად ოქტომბრის თვეში (წელს უკვე მე-14-ედ) ტარდება ევროპის კულტურული ტურიზმის საერთაშორისო კონფერენცია (15), რომელშიც ქართველი მეცნიერები და პრაქტიკოსებიც ხშირად იღებენ მონაწილეობას.

კულტურული ტურიზმი სოციალურ-ეკონომიკური თვალსაზრისით მეტად მნიშვნელოვანი და პოლიტიკური ნიშნით უფრო შესამჩნევი ხდება. იგი ტურიზმის ბაზრის უმნიშვნელოვნეს სეგმენტად მოიაზრება.

ლიტერატურა

1. კულტურის სტრატეგია 2025. საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო. თბ. 2016
2. ქობლიანიძე თ, მელაძე მ. კულტურული ტურიზმის მენეჯმენტის თანამედროვე ტენდენციები. „ეკ. ინტეგრაციის პერსპექტივები ცენტრალურ კავკასიაში“. თეუსუ. რუსთაველის ფონდი. სამეცნ. შრომების კრებული. თბ. 2008
3. Richards G. 2018. *Tourism and Culture Synergies*. UNWTO publications.
4. დევიძე ე. კულტურული მემკვიდრეობა და იმერეთის ტურიზმის განვითარების პრობლემები. დისერტაცია. თბი.2012
5. იმერეთში (საქართველო) ტურიზმის განვითარების მარკეტინგული სტრატეგია 2012. დანართი 7. სექტორების ანალიზი. ბარსელონა/თბილისი.
6. What are the opportunities for cultural tourism from Europe? <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/cultural-tourism/cultural-tourism-europe/>
7. Vujović V. 2018. *Diversification of Cultural Tourism: Development Trend or the Beginning of Disappearance?* Conference: SITCON 2018 At: Belgrade, Serbia. https://www.researchgate.net/publication/329769422_Diversification_of_Cultural_Tourism_Development_Trend_or_the_Beginning_of_Disappearance.
8. Smith M. K. 2003. Issue in cultural tourism studies. *London: Routledge*. <https://epdf.pub/issues-in-cultural-tourism-studies.html>.

9. The Case for Responsible Travel: Trends & Statistics 2018. Center for Responsible Travel. https://www.responsibletravel.org/docs/The_Case_for_Responsible_Travel_2018_FINAL_FOR_WEB.pdf.
10. <https://www.icomos.org/en>
11. <https://www.europanostra.org/>
12. <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/-/georgia-kutaisi-will-host-the-10th-annual-advisory-forum-on-cultural-routes-of-the-council-of-europe-in-2021>
13. www.unwto.org
14. www.gnta.ge
15. <https://www.culturaltourism-network.eu/conference-2021.html>

რეზიუმე

კულტურა და ტურიზმი მჭიდროდ ურთიერთდაკავშირებული სფეროებია: კულტურასა და ტურიზმის შორის კავშირი უფრო მტკიცე გახდა გასული საუკუნის მეორე ნახევარში, როდესაც ადამიანებმა შემეცნების მიზნით დაიწყეს ერთი ქვეყნიდან/რეგიონიდან მეორეში გადაადგილება დასვენებისა და შემეცნების მიზნით. ეს მოგზაურობა ჩამოყალიბდა ტურიზმის მრავლის მომცველ დეფინიციად, რომელსაც კულტურული ტურიზმი ეწოდება. კულტურული ტურიზმის განვითარებას შეუძლია, ერთდროულად, ეკონომიკის სტიმულირებაც და კულტურის დაცვა-შენარჩუნება. სტატიაში განხილულია კულტურული ტურიზმის არსი, არსებული მდგომარეობა და პერსპექტივები; სტატიაში, ასევე, წარმოდგენილია კულტურული ტურიზმის განვითარების მიზნით საქართველოს საერთაშორისო თანამშრომლობა.

Tamar Koblianidze

Georgia and modern paradigms of cultural tourism

Summary

Culture and tourism are closely interrelated areas; the connection between culture and tourism became stronger in the second half of the last century, when people started moving from one country / region to another for leisure and cognition. This journey has evolved into a multifaceted definition of tourism called cultural tourism. The development of cultural tourism can stimulate the economy and protect culture. The article discusses the essence of cultural tourism, the current situation and prospects; the article also presents the international cooperation of Georgia for the development of cultural tourism.

1014 სპორტი SPORTS

გიორგი სიბაშვილი

საქართველოს ფიზიკური აღზრდისა და სპორტის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი
Georgian State Teaching University Of Physical Education and Sport

საჭადრაკო მინიატურები

„პატარა შეწირვები, თუნდაც მხოლოდ პაიკის, უფრო მეტად და ზუსტად განსაზღვრავს მოჭადრაკის უნარს, ხელოვნებას, ტალანტს, ვიდრე ხუთ სვლაში გამოცხადებული შამათი“.

მიხეილ ჩიგორინი

ჭადრაკში სილამაზე მრავალმხრივია, მაგრამ კომბინაციის სილამაზესთან ვერცერთი ვერ მივა. ყველაზე რელიეფურად საჭადრაკო ხელოვნების ესთეტიკურ მხარეს **საჭადრაკო მინიატურები** წარმოაჩენენ.

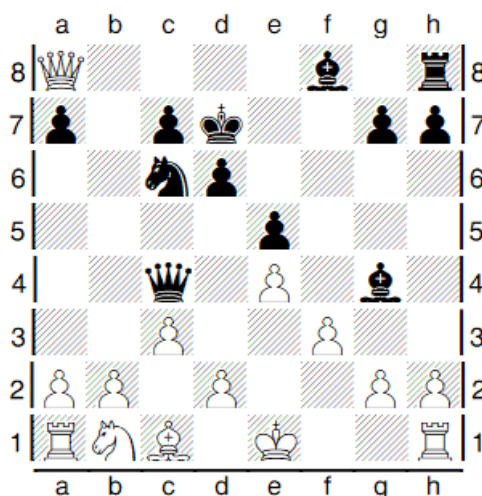
მინიატურა ეწოდება პარტიას, რომელიც სულ რაღაც 27 სვლამდე გრძელდება. ის უხვად შეიცავს სხვადასხვა კომბინაციას, მახეს, ხაფანგს. კომბინაციაში აუცილებლად შედის შეწირვა. შეწირვა საჭადრაკო თეორიის ერთ-ერთი ნაწილია და ისევე ექვემდებარება საჭადრაკო კანონებს, როგორც დებიუტი, ან ენდშპილი, თუმცა ყველაზე ნაკლებად, რადგან ის დამოკიდებულია ყოველი მოჭადრაკის ინდივიდუალურობაზე. ყოველი დიდი მასტრო შეწირვების სფეროში საკუთარი გზებით დადის [1].

მინიატურების წარმოქმნის სხვადასხვა წყაროებს შორის ჩვენ გამოვყოფთ ორ ძირითად წყაროს: **კონკრეტულ-ტაქტიკურ დებიუტს და წონასწორობის უკანონოდ დარღვევას**. [2].

პირველი წყარო მიიღება მოწინააღმდეგის მიერ ჭადრაკის თამაშის უმნიშვნელოვანესი პოზიციური პრინციპებისა და წესების დარღვევის შედეგად. ალექსანდრე ალიოხინი თვლის, რომ ამ შემთხვევაში ჩვენ ვალდებულნი ვართ მაშინვე „დავსაჯოთ“ მოწინააღმდეგე შეტევაზე გადასვლის გზით. ეს მეთოდი იძლევა არა სადებიუტო უპირატესობას, არამედ ფაქტიურად ანადგურებს მოწინააღმდეგეს.

მაგალითი 1. **რომინსკი - ალიოხინი**. პარიზი, 1913წ.

1.e4 e5 2.mf3 mc6 3.mc4 d6 4.c3 mg4 5. mb3 md7 6.mg5 mh6 7.mxf7+?! mxf7 8.mxf7 mxf7 9. mxb7 md7! 10. mxa8 mc4! 11.f3

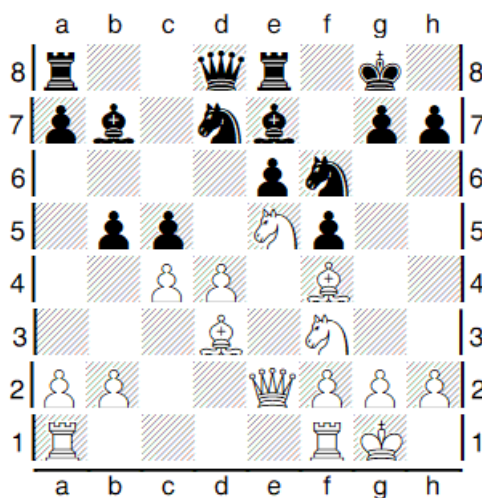
**11...mxf3! 12.gxf3 md4! 13.d3 (13.cxd4 mxc1+ 14. me2 mxh1 15. md5 mxh2+ 16. md3 mg1! m) 13... mxd3
14.cxd4 me7! 15. mxh8 mh4# 0:1**

მეორე წყარო მიიღება მაშინ, როდესაც მოწინააღმდეგემ უსაფუძვლოდ დაარღვია უმნიშვნელოვანესი პოზიციური პრინციპები. ჩვენ ვალდებული ვართ დაუყოვნებ-ლივ გამოვიყენოთ მის მიერ დაშვებული ეს შეცდომები და გადავიდეთ შეტევაზე ისე, რომ არ დავუცადოთ განვითარების დამთავრებასაც კი.

2. ალიოხინი (მსოფლიო მეოთხე ჩემპიონი) - ტარნოპოლი, 1916წ.

თვალდახუჭული სენსი ხუთ დაფაზე. ფრანგული დაცვა.

1.e4 e6 2.d4 d5 3.mc3 mf6 4.exd5 mxd5 5.me4 f5 6.mg5! me7 7.m5f3 (7.m1f3 c6 8.me5 0-0 9.mgf3 b5 10.md3 mb7 11.0-0 me8 12.c4 mf6) 7...c6 8.me5 0-0 9.mgf3 b5 10.md3 mb7 11.0-0 me8 12.c4 mf6 13.mf4 mbd7 14. me2 c5?

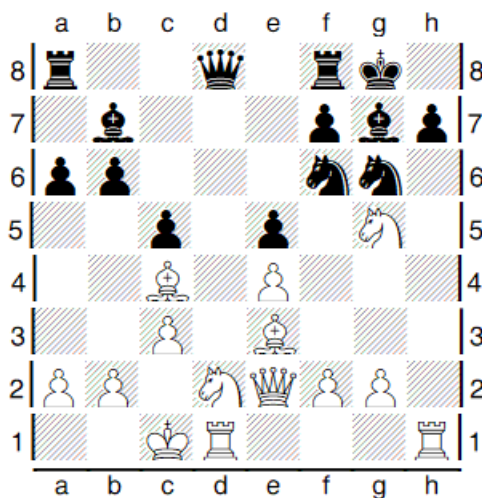

15.mf7! mx7 16. mxe6+! mg6 (16... mxe6?? 17.mg5#; 16... mf8 17.mg5+—) 17.g4 me4 18.mh4# 1:0

მაგალითი 3. სტეინიცი (მსოფლიო პირველი ჩემპიონი) - მონგრედენი

ლონდონი, 1863 წ. პირც-უფიმცევის დაცვა

1.e4 g6 2.d4 mg7 3.c3 b6 4.me3 mb7 5.md2 d6 6.mgf3 e5 7.dxe5 dxe5 8.mc4 me7 9. me2 0-0 10.h4! md7 11.h5 mf6 12.hxg6 mxg6 13.0-0-0 c5 14.mg5 a6

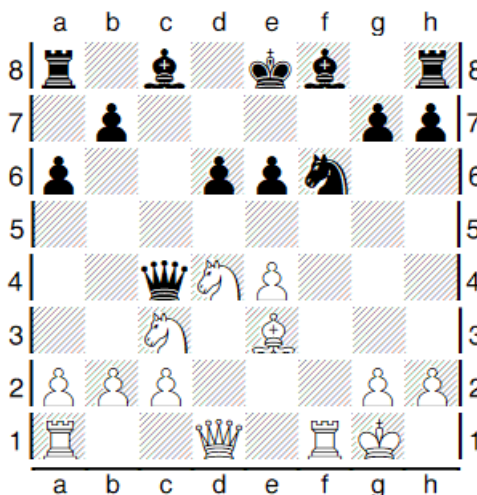

15.mhx7! mxh7 16.mhx7! mxh7 17.mh1+ mg8 18.mh5 me8 19.mxcg6 mf6 20.mxf7+! mxf7 21.mh8+! mxh8
22. mxf7 (1:0)

მაგალითი 4. ლასკერი (მსოფლიო მეორე ჩემპიონი) - პირცი.

მოსკოვი, 1915წ. სიცილიური დაცვა

1.e4 c5 2.mf3 mc6 3.d4 cxd4 4.mxd4 mf6 5.mc3 d6 6.me2 e6 7.0-0 a6 8.me3 mc7 9.f4 ma5 10.f5! mc4
11.mxc4 mxc4 12.fxe6 fxe6

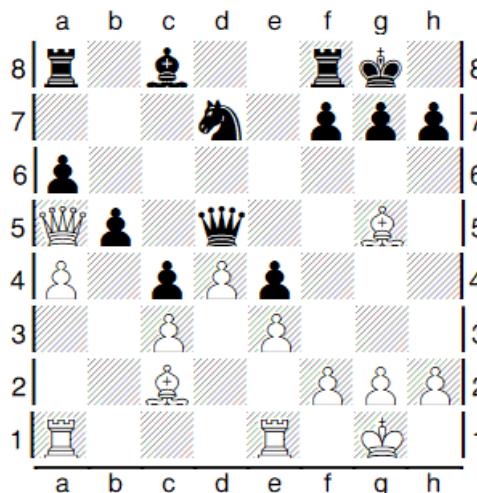

13.mxf6! gxf6 14.mh5+ md8 15.mf7 md7 (15...me7? 16.mf5 me8 17.mxd6 mxd6 18.mb6+ mc7 19.md1+--)
16.mxf6+ mc7 17.mhx8 mh6 18.mxe6+ mxe6 19.mxa8 mxe3+ 20.mh1 1:0

მაგალითი 5. კაპაბლანკა (მსოფლიო მესამე ჩემპიონი) - შპილმანი

ნიუ-იორკი, 1927 წ. ლაზიერის გამბიტი.

1.d4 d5 2.mf3 e6 3.c4 md7 4.mc3 mgf6 5.mg5 mb4 6.cxd5 exd5 7.ma4 mxc3+ 8.bxc3 0-0 9.e3 c5
10.md3 c4 11.mc2 me7 12.0-0 a6 13.mfe1 me6 14.md2! b5 15.ma5 me4 16.mxe4 dxe4 17.a4! md5

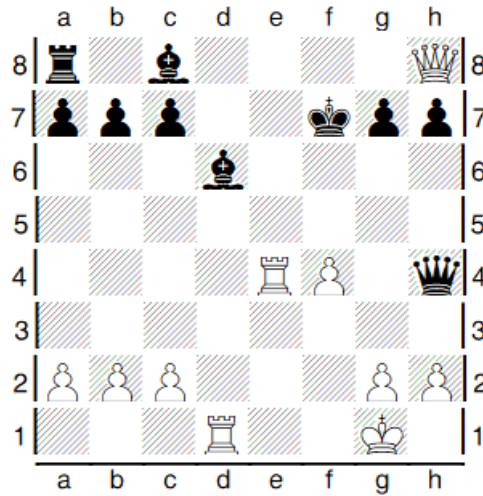

18.axb5!! mxg5 19.mxe4 mb8 (19...ma7 20.b6! mxa5 21.bxa7!+--)
20.bxa6 mb5 21.mc7 mb6 22.a7 mh3 23.meb1 mxb1+ 24.mxb1 f5 25.mf3 f4 26.exf4 (1:0)

მაგალითი 6. ეივე (მსოფლიო მეხუთე ჩემპიონი) - რეტი.

ამსტერდამი, 1920წ. ორი მხედრის დაცვა.

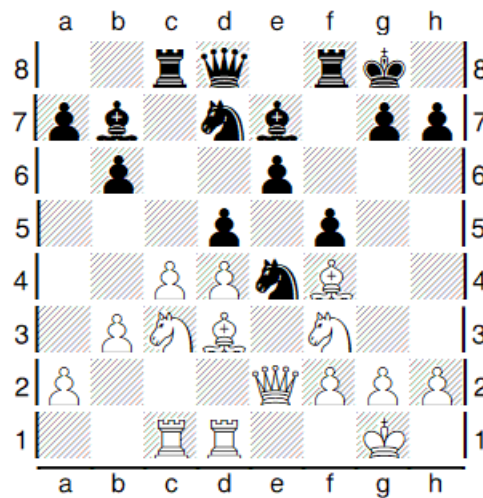
1.e4 e5 2.mf3 mc6 3.mc4 mf6 4.d4 exd4 5.0-0 mxe4 6.me1 d5 7.mxd5 mxd5 8.mc3 ma5 9.mxd4 mxd4
10.mxd4 f5 11.mg5 mc5 12.md8+ mf7 13.mxe4
(13.mad1 mxf2+ (13...me6 14.mxa8 mxg5m) 14.mh1m)
13...fxe4 14.mad1 md6 15.mxh8 mxg5 16.f4 mh4 17.mxe4

17...mh3 18.mxa8 mc5+ 19.mh1 mxg2+! 20.mxg2 mg4+ 21.mf1 mf3+ 22.me1 mf2 0-1

მაგალითი 7. ბოგოლიუბოვი - ბოტვინიკი (მეექვსე მსოფლიო ჩემპიონი)
ნოტინგემი, 1936წ. ახალინდური დაცვა.

1.d4 mf6 2.mf3 b6 3.e3 c5 4.c4 mb7 5.mc3 cxd4 6.exd4 e6 7.md3 me7 8.0-0 0-0 9.b3 d5 10.me3 me4
11.mc1 md7 12.me2 mc8 13.mfd1 f5 14.mf4

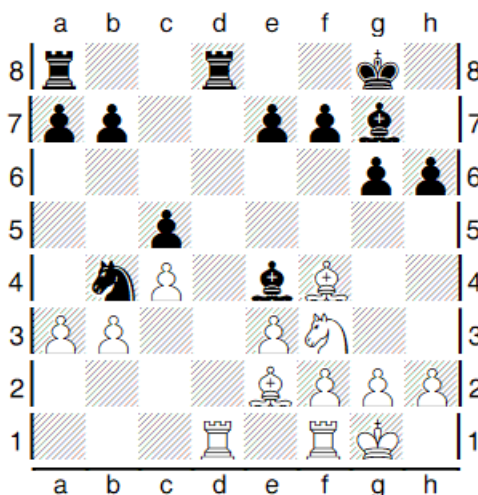

14...g5 15.me5 (15.mg3? mb4 16.mb1 f4m; 15.md2 g4 16.me1 mxd2 17.mxe6+ mh8 18.mxd2 mg5m)

15...g4 16.me1 mxe5 17.mxe4 dxe4 18.dxe5 mc7 19.mb5 mxe5 20.md7 mg5! 21.mcd1 mc6 22.mxa7 mcd8
23.h4 mxd1 24.mxd1 md8 25.mc2 md2
0-1

მაგალითი 8. სმისლოვი (მსოფლიო მეზვიდე ჩემპიონი) - ბრონშტეინი
ტისაიდი, 1972წ. ძველინდური დაცვა.

1.d4 mf6 2.mf3 g6 3.c4 mg7 4.mc3 0-0 5.mg5 d6 6.e3 c5 7.me2 mc6 8.0-0 mf5 9.dxc5 dxc5 10.
mxd8 mfxd8 11.mad1 me4 12.mxe4 mxe4 13.b3 h6 14.mf4 mb4 15.a3

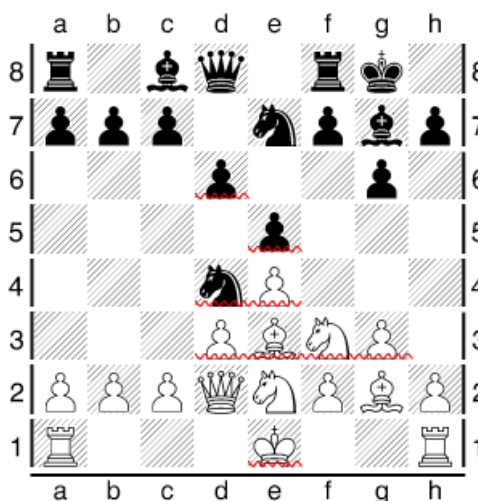

15...ma2! 16. mxd8+ mxd8 17.md1 mxd1+ 18.mxd1 mc3 19.md2 md3! (19...mxg2? 20. mxg2 mxd1 21.mb8 a6 22.ma7) 20.mf3 e5 21.mg3 e4 22.mg4 f5 23.mh3 me2+ 24.mh1 mxg3+ 25.hxg3 mc3 0-1

მაგალითი 9. ბარცა-ტალი (მსოფლიო მერვე ჩემპიონი)

ტალინი, 1971წ. ძველინდური დასაწყისი

1.mf3 g6 2.g3 mg7 3.mg2 d6 4.d3 e5 5.e4 mc6 6.mc3 mge7 7.me3 0-0 8. md2 md4 9.me2?!

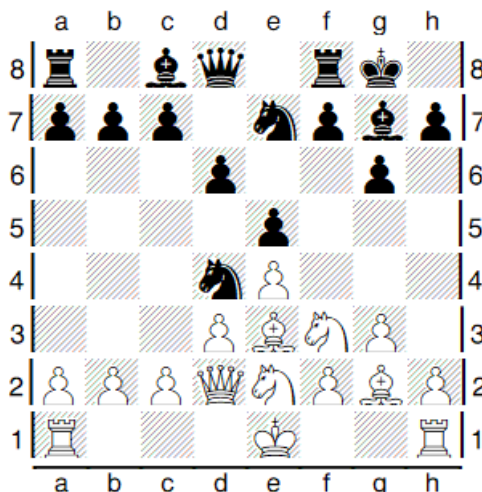
9...mh3! 10.mfxd4 (10.mhx3?? mxf3+--+; 10.0-0 mxf3+ 11.mxf3 mxf1--+)

10...mxg2 11.mg1 exd4 12.mxd4 c5 13.mb5 mf3 14.g4 d5 15.mxc5 mc8 16.ma3 dxe4 17.dxe4 mb6 18.mxe7 mxb5 19.mxf8 mxb2! 20.mxg7 mxg7 21.mc1 md8! 22. me3 mxc2! 23. mf1 md1+ 24.mxd1 mxd1+ 25. me1 md3+ 0-1

მაგალითი 10. მერაბ თხელიძე - ზორის სპასკი (მსოფლიო მეათე ჩემპიონი)

საკონსულტაციო პარტია თემაზე პონციანის დებიუტი. 1963წ.

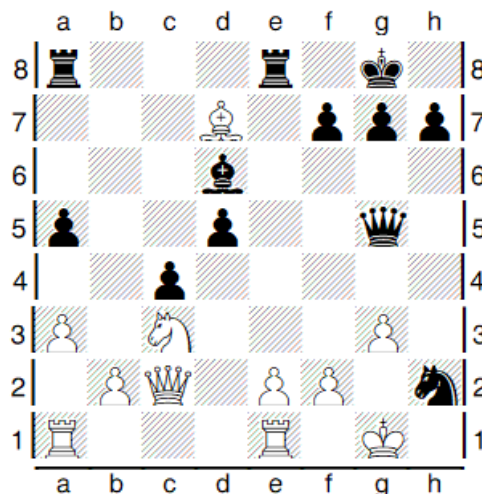
1.e4 e5 2.mf3 mc6 3.c3 d5 4.mb5 dxe4 5.mxe5 mg5 6.d4!? mxg2 7.mf1 mge7 (7...md7 8.mxd7 mxd7 9.d5+--; 7...mh3 8.mxc6 bxc6 9.mxc6+ md8 10.md2! mb8 11.mxe4 mg5 12.mh1m; 7...md6! 8. mh5 g6 9. mh4 md7 10.mxc6 a6 11.ma4 mxc6 12.mxc6+ bxc6 13.mf4m) 8.d5 mh3 9.dxc6 bxc6 10.mc4 mg6 11.mxf7 me7 12.me3 mf8 13. ma4 md7 14.md2 mg4 15.mxe4 mxf7 16.mxf7+ mxf7 17.mg5+ mxg5 18. mxg4 mxg4 19.mxg5 me5

20.f4! md3+ 21. md2 mxb2 22.mae1 mf8 (22...me6 23.f5! mxa2 24.me7+ mg8 25.f6+–; 22...mc4+ 23. md3 md6 24.me7++–) 23.f5 mc4+ 24. md3 md6 25.f6 (1:0)

მაგალითი 11. **ორდიანი** (ერევანი) - **თხელიძე** (თბილისი)
იურმალა, 1975წ. არასწორი დასაწყისი

1.a3?! e5 2.c4 c6 3.mf3 e4 4.md4 d5 5.cxd5 cxd5 6.d3 mf6 7.mc3 mc6 8.mxc6 bxc6 9.g3?! exd3 10. mxd3 md6 11.mg2 0–0 12.0–0 mg4 13.me1 a5 14. mc2 me8 15. ma4 md7 16.mh3 c5 17. mb3 c4 18. mc2 mxh2 19.mg5 19... mxg5 20.mxd7

20...me3!! 0:1

ლიტერატურა

- 1) Ройзман Л.Я.- Шахматные миниатюры. 400 комбинационных партий. Минск, 1978.
- 2) Панов В.Н. - 300 избранных партий Алехина. Москва, 1954.
- 3) მ. თხელიძე - 64 წელი ჭადრაკის სამყაროში. თბილისი, 2019.
- 4) გ. სიბაშვილი - 68 წელი ჭადრაკის სამყაროში. თბილისი, 2020წ.

რეზიუმე

სტატიაში ახსნილია რა არის საჭადრაკო მინიატურა და მოცემულია მისი წარმოქმნის ორი ძირითადი წყარო. შემდეგ განხილულია მსოფლიო ჩემპიონების, გამოჩენილი მოჭადრაკეებისა და მოყვარულთა მსოფლიო მეორე ჩემპიონატის ვერცხლის პრიზიორის, ეროვნული ოსტატისა და ჭადრაკის პროფესორის, მერაბ თხელიძის 2 მინიატურა.

Giorgi Sibashvili

Chess Miniatures

Summary

The article explains what a chess miniature is and gives two main sources of its origin. Then we discuss about the miniatures of world champions, outstanding chess players and the amateur silver medalist of the Second World Championship, national master and chess professor, Merab Tkheldze.